

REPERTORIUM R 1946 – I

REPERTORIUM R 1946 – II

1947 - Rep. Sr t-I 1-635

1947 - Rep. Sr t-II 636-1210

1948 - Rep. Sr t-I 1-418

1948 - Rep. Sr t-II 419-702

1949 - Rep. Sr t-I 1-357

1949 - Rep. Sr t-II 358-503

1950 - Rep. Sr 1-405

1951 - Rep. Sr 1-275

1952 - Rep. Sr 1-314

1953 - Rep. Sr 1-199

1954 - Rep. Sr 1-204 '55

Inwentarz
zespołu archiwalnego
Wojskowego Sądu
Rejonowego w Kielcach
[1918] 1946–1954 [2013]

IPN Kielce

Inwentarz
zespołu archiwalnego
Wojskowego
Sądu Rejonowego
w Kielcach
[1918] 1946–1954 [2013]

Instytut Pamięci Narodowej
Komisja Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu
Delegatura w Kielcach

Inwentarz
zespołu archiwalnego
Wojskowego
Sądu Rejonowego
w Kielcach
[1918] 1946–1954 [2013]

Wstęp:

Marek Jedynak, Robert Piwko

Inwentarz opracował zespół:

Iwona Czyżyk, Marek Jedynak, Robert Piwko,
Łukasz Kasza, Katarzyna Polit, Michał Zawisza

Kielce–Kraków
2014

Inwentarz opracowano na podstawie stanu zasobu archiwalnego
Delegatury IPN w Kielcach na 20 grudnia 2013 r.

Recenzenci:

dr hab. Krzysztof Skupieński prof. UMCS

dr Rafał Leśkiewicz

Na okładce fotografia grzbietów repertoriów
Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach (AIPN Ki 158).

© 2014 copyright by Instytut Pamięci Narodowej –
Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
Delegatura w Kielcach, BARBARA Handel Usługi Produkcja
Barbara Gąsiorowska, Marek Jedynak i Robert Piwko

Redakcja:

Katarzyna Gąsiorowska

Skład:

Alicja Grochal, Lettra-Graphic

ISBN 978-83-8376-955-4

Zapraszamy

ipn.gov.pl

ksiegarniaipn.pl

Polska Izba Książki i Wydawnictwo BARBARA przypominają:
Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegał
praw, jakie im przysługują. Jej zawartość możesz udostępnić nieodpłatnie
osobom bliskim lub osobiście znanym. Ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli
cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to
dzieło. A kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

SPIS TREŚCI

• **Zeszyt – Wstęp do inwentarza zespołu archiwalnego
Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach
[1918] 1946–1954 [2013]**

Wprowadzenie	7
<i>Marek Jedynak, Robert Piwko</i>	
1. Dzieje ustrojowe aktotwórcy	13
<i>Robert Piwko</i>	
2. Dzieje zespołu	35
<i>Marek Jedynak</i>	
3. Charakterystyka archiwalna zespołu	63
<i>Marek Jedynak</i>	
3.1. Tytuł zespołu	65
3.2. Granice chronologiczne zespołu	65
3.3. Granice terytorialne zespołu	66
3.4. Rozmiar zespołu	66
3.5. Stan zachowania zespołu	66
3.6. Struktura archiwalna zespołu	68
3.7. Charakterystyka techniczna	70
3.8. Stan zachowania archiwaliów	70
3.9. Stan zdigitalizowania i zmikrofilmowania	71
4. Zawartość zespołu	73
<i>Robert Piwko</i>	
5. Analiza metod opracowywania zespołu	79
<i>Marek Jedynak</i>	

Ikonografia	84
Wykaz skrótów	101
Wykaz rycin	106
Wykaz tabel	107
Bibliografia	109
Indeks nazwisk	118
Indeks geograficzny	121

• Płyta CD – Inwentarz zespołu archiwalnego Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach [1918] 1946–1954 [2013]

1. Seria I – pomoce ewidencyjne	4
2. Seria II – akta administracyjne	11
3. Seria III – akta spraw karnych	40

WPROWADZENIE

Zasób archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (dalej: Instytutu, IPN), ze względu na charakter akt, jak i ich wytwórców, stanowi zbiór specyficzny, budzący wiele ciekawości i kontrowersji. Ogółowi badaczy udostępniany jest od ponad 10 lat. Sposób pozyskania archiwaliów spowodował, że materiały te w większości wciąż są nieopracowane na poziomie jednostek archiwalnych. Do niedawna inwentaryzacja zgromadzonych zbiorów dokonywana była wyłącznie na poziomie spisów zdawczo-odbiorczych. Na ich podstawie odbywało się następnie przejmowanie dokumentacji od instytucji zobligowanych do przekazania lub użyczenia dokumentów na podstawie art. 25 Ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu¹. Materiały te do dnia dzisiejszego stanowią w większości przypadków zbiory nieopracowane i nierozpoznane w pełni przez archiwistów i badaczy².

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie Ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu nałożyła na prezesa IPN obowiązek opublikowania inwentarza archiwalnego zapewniającego opis zasobu na poziomie jednostek archiwalnych w formie wskazanej przez Radę Instytutu Pamięci Narodowej³.

¹ Art. 25 Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. 2007 nr 63 poz. 424 z późn. zm.).

² Szerzej: *Bez taryfy ulgowej. Dorobek naukowy i edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej 2000–2010*, red. A. Czyżewski, S.N. Nowinowski, R. Stobiecki, J. Żelazko, Łódź 2012; *W kręgu „teczek”*. Z badań nad zasobem i funkcjami archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, red. J. Bednarek, P. Perzyna, Łódź–Toruń 2006.

³ Art. 5 Ustawy z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie Ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz Ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. 2010 nr 79 poz. 522).

W związku z tym, od 2010 r. trwają prace nad elektronicznym katalogiem akt⁴, który funkcjonuje pod nazwą Cyfrowe Archiwum IPN (wcześniej pod nazwą System Informacji Archiwalnej IPN „Nexus”). Aplikacja posłuży docelowo jako podstawa do stworzenia inwentarzy akt, zgodnie z metodyką archiwalną. Prace te odbywają się na poziomie centralnym oraz we wszystkich oddziałach i delegaturach Instytutu w Polsce.

W ciągu najbliższych lat pozwoli to na usystematyzowanie zbiorów i stworzenie naturalnych zespołów archiwalnych, które zastąpią tymczasowe spisy akt. To z kolei powinno przyczynić się do opracowania pomocy archiwalnych ułatwiających korzystanie ze zbiorów Instytutu naukowcom i dziennikarzom. To przede wszystkim oni w swoich badaniach nad najnowszą historią Polski w ujęciu całościowym, ale i w mniejszych opracowaniach monograficznych i biograficznych, wykorzystują specyficzne materiały pozostałe po sądownictwie, prokuraturach oraz cywilnych i wojskowych organach bezpieczeństwa państwa komunistycznego funkcjonujących do 1990 r.⁵

Temu ma właśnie służyć oddany w Państwa ręce inwentarz realny i wstęp do inwentarza zespołu archiwalnego Wojskowego Sądu Rejonowego (WSR) w Kielcach. Jest on wynikiem prac prowadzonych na podstawie dokumentacji znajdującej się w zasobach archiwum Delegatury IPN w Kielcach. Jest to wyjątkowa okazja, ponieważ – po raz pierwszy od rozformowania sądu w 1954 r. – zachowane materiały niemal w całości zgromadzone zostały w jednym miejscu. Obecna sytuacja prawna pozwala na podjęcie działań mających na celu zabezpieczenie integralności opracowywanych zbiorów przynajmniej w postaci niniejszego inwentarza⁶.

Praca podzielona jest na 5 części. W pierwszej przedstawione zostały geneza i okoliczności powstania oraz dzieje ustrojowe aktotwórcy. Zasygnalizowano najważniejsze informacje o podstawach prawnych, sposobie zorganizowania i celach działania jednostki penitencjarnej oraz zastosowanych przez nią represjach. Warto podkreślić, że dzieje Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach dotychczas nie były przez nikogo badane.

Pozostałe części wstępu do inwentarza skupiają się na analizie materiałów zgromadzonych w archiwum Delegatury IPN w Kielcach. W rozdziale drugim szczegółowo omówione zostały dzieje zespołu, z uwzględnieniem skomplikowanego i wielokierunkowego ruchu akt po rozformowaniu kieleckiej jednostki sądownictwa wojskowego w 1954 r. Kolejno przedstawiono charakterystykę ar-

⁴ Elektroniczny katalog akt dostępny jest w Internecie pod adresem www.inwentarz.ipn.gov.pl.

⁵ Szerzej: *Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, red. A. Jusupović, R. Leśkiewicz, Warszawa 2013.

⁶ Docelowo ustalenia te mogą posłużyć do opracowania nowej pomocy archiwalnej o znacznie większej głębi informacyjnej, jaką jest inwentarz idealny. Umożliwiłyby to ustalenie losów wszystkich akt wytworzonych przez WSR w Kielcach.

chiwalną zespołu – tytuł, zakres chronologiczny i terytorialny, a także ocenę rozmiaru i stanu zachowania zbiorów oraz strukturę archiwalną zespołu. Ponadto zespół aktowy poddano analizie technicznej oraz omówiono jego stan zachowania, a także zdigitalizowania i zmikrofilmowania. Czwarty rozdział dotyczy wartości zespołu. Przedstawiono w nim rodzaje akt wytworzonych przez WSR w Kielcach oraz specyfikę dokumentów, z którymi spotkają się badacze podczas prowadzonych kwerend archiwalnych. Wstęp zamyka analiza metod opracowywania zespołu. Całość uzupełniona została wykazem skrótów, wykazem schematów i wykresów, wykazem tabel oraz bibliografią. Do zeszytu zawierającego niniejszy wstęp dołączona została płyta z plikiem w formacie pdf, zawierającym inwentarz zespołu archiwalnego Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach, indeks osobowy oraz indeks geograficzny.

Niniejsze opracowanie jest pierwszym tego typu materiałem pomocniczym dotyczącym zasobu archiwalnego Delegatury IPN w Kielcach. Podjęta w kwietniu 2010 r. próba przygotowania inwentarza realnego zespołu akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach jest działaniem nowatorskim w tej placówce.

Dotychczas kielecka placówka Instytutu nie posiadała klasycznych inwentarzy zespołów zgromadzonych w swoich zasobach. Do celów służbowych wykorzystywane były nieliczne inwentarze i opracowania przygotowane przez poprzednich dysponentów akt. Były to materiały oparte na spisach zdawczo-odbiorczych i nieposiadające wstępów⁷, opracowania ogólne⁸ lub posiadające wstępy w formie uproszczonej⁹.

W otwartym obiegu naukowym zbiory kieleckiej delegatury Instytutu przedstawione były wyłącznie na poziomie ogólnym¹⁰. W publikacjach dostępnych szerokiemu gronu czytelników scharakteryzowali go archiwiści Oddziałowego Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN w Krakowie: Anna Czocher, Rafał Dyrz i Jacek Kwilosz¹¹. Natomiast szersze badania nad zasobem podjęli w ostatnich latach archiwiści Delegatury IPN w Kielcach. Agnieszka Szczerba opisała zbiory kieleckiej jednostki, historyczny proces ich gromadzenia i specyfikę materiałów ze względu na aktotwórców¹², zaś Marek Jedynak

⁷ Archiwum Państwowe w Kielcach (dalej: APK), *Nc. 774*, Inwentarz akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach 1946–1954 (dalej: *Nc. 774*).

⁸ *Ibidem*, I. Pogorzelska, *Sądy specjalne w Polsce po 1945 roku*, Kielce 1994, mps.

⁹ *Ibidem*, A. Smorąg, *Wstęp do zespołu Wojskowa Prokuratura Rejonowa w Kielcach 1946–1955*, Kielce 2001, mps.

¹⁰ *Informator o zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej (stan na dzień 31 grudnia 2008 roku)*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, Warszawa 2009, s. 731–749.

¹¹ A. Czocher, R. Dyrz, J. Kwilosz, *Informator o zasobie historycznym archiwum krakowskiego Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej i zasadach jego udostępniania*, Kraków 2008, s. 53–62.

¹² A. Szczerba, *Zasób archiwalny Delegatury Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Kielcach. Charakterystyka ogólna* [w:] *Społeczeństwo a władza między Wisłą a Pilicą w latach 1945–1989*, red. S. Piątkowski, R. Śmietanka-Kruszelnicki, Lublin 2012, s. 18–22.

przedstawił możliwości wykorzystania materiałów archiwalnych zgromadzonych w kieleckiej placówce do badań nad historią Armii Krajowej i Polskiego Państwa Podziemnego na Kielecczyźnie¹³.

Jak dotąd badacze nie pochylili się nad działalnością i orzecznictwem Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach. Akta spraw karnych toczących się przed tym sądem wykorzystywane były do opisania dziejów podziemia niepodległościowego po 1945 r. w regionie świętokrzyskim. Wśród autorów wyróżnia się przede wszystkim Ryszard Śmietanka-Kruszelnicki, który jako pierwszy podjął badania nad II konspiracją na podstawie akt WSR w Kielcach¹⁴. Po latach w jego ślady poszli inni historycy, m.in. Krystyna Bień-Orlicz¹⁵, Krzysztof Busse i Arkadiusz Kutkowski¹⁶, Marzena Grosicka¹⁷, Agnieszka Filus¹⁸, Marek Jedynek¹⁹, Robert Piwko²⁰, Sebastian Piątkowski i Marcin Sołtysiak²¹, Grzegorz

¹³ M. Jedynek, *Zasób archiwalny Delegatury Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach jako źródło do badań nad historią Armii Krajowej i Polskiego Państwa Podziemnego na Kielecczyźnie* [w:] *Wartość naukowa i stan opracowania zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej (Studia i materiały poznańskiego IPN, t. XIII)*, red. R. Kościański, R. Leśkiewicz, Poznań-Warszawa 2010, s. 153–168.

¹⁴ R. Śmietanka-Kruszelnicki, *Antykomunistyczne podziemie na Lubelszczyźnie i Kielecczyźnie – analiza porównawcza* [w:] *Podziemie zbrojne na Lubelszczyźnie wobec dwóch totalitaryzmów 1939–1956*, red. S. Poleszak, A. Puławski, Warszawa 2003, s. 44–51; *idem, Franciszek Jaskulski – Komendant „Zagończyk”* [w:] *Wokół legendy „Ognia”*. *Opór przeciw zniewoleniu: Polska – Małopolska – Podhale 1945–1956*, red. R. Kowalski, Nowy Targ 2008, s. 117–138; *idem, Komendant „Zagończyk”. Z dziejów podziemia antykomunistycznego*, Warszawa 2000; *idem, Podziemie antykomunistyczne wobec Żydów po 1945 roku – wstęp do problematyki (na przykładzie województwa kieleckiego)* [w:] *Z przeszłości Żydów polskich. Polityka – gospodarka – kultura – społeczeństwo*, red. J. Wijaczka, G. Miernik, Kraków 2005, s. 249–277; *idem, Podziemie poakowskie na Kielecczyźnie w latach 1945–1948*, Kraków 2002.

¹⁵ K. Bień-Orlicz, *O sprawiedliwy wymiar kary. Losy organizacji niepodległościowej Ludwika Machalskiego ps. „Mnich”*, Kraków 2012.

¹⁶ K. Busse, A. Kutkowski, *Bić się do końca. Podziemie niepodległościowe w regionie radomskim w latach 1945–1950*, Lublin-Radom 2012; K. Busse, *Trzech do tysiąca. Likwidacja grupy Aleksandra Młyńskiego przez aparat bezpieczeństwa* [w:] *Spoleczeństwo a władza...*, s. 65–79; *Dopaść „Dragala”. Likwidacja grupy Aleksandra Młyńskiego w świetle dokumentów aparatu bezpieczeństwa*, oprac. K. Busse, Lublin-Radom 2012.

¹⁷ M. Grosicka, *Napad za wiedzą UB? Wokół rozwiązania Zarządu Powiatowego PSL w Sandomierzu*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2011, nr 34, s. 124–145.

¹⁸ A. Filus, *Oddział Narodowych Sił Zbrojnych por. Stanisława Sikorskiego „Jaremy”: marzec – czerwiec 1945 r.* [w:] *Spoleczeństwo a władza...*, s. 31–50.

¹⁹ M. Jedynek, *Działalność polityczna i propagandowa ośrodka opatowskiego Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”* [w:] *Opatów. Historia i polityka*, t. II, red. R. Kubicki, W. Saletra [w druku].

²⁰ R. Piwko, *Lucjan Kwaśniewski w świetle dokumentów Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach – przyczynek do biografii*, „Zeszyty Radomszczańskie” 2013, t. VII, s. 59–74; *idem, Sylwetka Klemensa Kanczewskiego w świetle zaświadczeń złożonych przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Kielcach*, „Częstochowski Teki Historyczne” 2014, t. IV, s. 165–182.

²¹ S. Piątkowski, M. Sołtysiak, Antoni Heda „Szary”. *Biografia*, Kielce 2011; M. Sołtysiak, R. Śmietanka-Kruszelnicki, *Rozbicie więzienia w Kielcach w nocy z 4 na 5 sierpnia 1945 r.*, Kielce 2009.

²² G. Sado, *O Polskę bialo-czerwoną. Książd Stanisław Domański ps. „Cezary” (1914–1946)*, Kielce 2009.

Sado²², Tomasz Trepka²³ oraz Michał Zawisza²⁴. Niestety prace przywołanych autorów w minimalnym stopniu ukazują funkcjonowanie instytucji sądowej, którą charakteryzujemy we wstępie do inwentarza.

Studia i analizy dotyczące dziejów sądownictwa wojskowego po 1945 r., w tym w niektórych przypadkach do WSR w Kielcach, przedstawili dotychczas Adam Lityński²⁵, Bohdan Łukaszewicz²⁶, Filip Musiał²⁷, Jerzy Muszyński²⁸, Julian Polan-Haraschin²⁹, Robert Ostafiński-Bodler³⁰, Krzysztof Szwagrzyk³¹ i inni³². Na szczególną uwagę zasługuje znakomita praca Marcina Zaborskiego, który udowodnił swoją tezę, iż wojskowe sądy rejonowe powołane w 1946 r. były organami pozasądowymi i nie miały podstawy do zaistnienia, czego konsekwencją powinno być uznanie ich wyroków nie tylko za nieważne, ale wręcz za nieistniejące³³.

Podejmując się opracowania inwentarza zespołu archiwalnego Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach niezbędnym było także odniesienie się do najnowszych prac archiwistów zatrudnionych w Instytucie Pamięci Narodowej, którzy przede wszystkim zwrócili uwagę na procesy archiwotwórcze jednostek sądownictwa wojskowego. W tym miejscu Czytelników odsyłamy do studiów autorstwa Rafała Leśkiewicza³⁴ i Dariusza Burczyka³⁵, a także Patrycji Pacyny

²³ T. Trepka, *Działalność propagandowa organizacji „Młoda Polska”*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2013, nr 37, s. 51–58.

²⁴ M. Zawisza, *Podziemie niepodległościowe na ziemi szydłowieckiej w latach 1945–1947* [w:] *Z dziejów powiatu szydłowieckiego. Sesja II*, red. G. Miernik, Szydłowiec 2010, s. 95–114.

²⁵ A. Lityński, *O prawie i sądach początków Polski Ludowej*, Białystok 1999.

²⁶ B. Łukaszewicz, *Wojskowy Sąd Rejonowy w Olsztynie 1946–1955. Szkice do monografii*, Olsztyn 2000.

²⁷ F. Musiał, *Polityka czy sprawiedliwość? Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie (1946–1955)*, Kraków 2005.

²⁸ J. Muszyński, *Zasady ustrojowe sądownictwa wojskowego i prokuratury wojskowej w Polsce Ludowej*, Warszawa 1964.

²⁹ J. Polan-Haraschin, *Organizacja sądownictwa i prokuratury w Wojsku Polskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Rozprawy i studia”, Kraków 1961, t. 50.

³⁰ R. Ostafiński-Bodler, *Sądy wojskowe w Polskich Siłach Zbrojnych i ich kompetencje w sprawach karnych w latach 1914–2002*, Toruń 2002.

³¹ K. Szwagrzyk, *Prawnicy czasu bezprawia. Sędziowie i prokuratorzy wojskowi w Polsce 1944–1956*, Kraków–Wrocław 2005; *idem*, *Zbrodnie w majestacie prawa 1944–1955*, Warszawa 2000.

³² M.in. *Przestępstwa sędziów i prokuratorów w Polsce lat 1944–1956*, red. W. Kulesza, A. Rzepliński, Warszawa 2001; R. Ptaszyński, *Sędziowie Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie i ich wyroki. Studia i materiały*, Szczecin 2008; *Skazani na karę śmierci przez Wojskowe Sądy Rejonowe w Bydgoszczy, Gdańsku i Koszalinie (1946–1955)*, red. D. Burczyk, I. Hałagida, A. Pączoska-Hauke, Gdańsk 2009; *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie 1946–1954*, red. T. Bereza, P. Chmielowiec, Rzeszów 2004; *Wojskowy Sąd Rejonowy w Łodzi*, red. J. Wróbel, J. Żelazko, Warszawa 2004; J. Żelazko, „Ludowa” *sprawiedliwość. Skazani przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Łodzi (1946–1955)*, Łódź 2007.

³³ M. Zaborski, *Ustrój sądów wojskowych w latach 1944–1955*, Lublin 2005.

³⁴ R. Leśkiewicz, *Wojskowy Sąd Rejonowy w Poznaniu (1946–1955). Organizacja, funkcjonowanie, procesy archiwotwórcze*, Warszawa-Poznań 2009.

³⁵ D. Burczyk, *Metody opracowania i rekonstrukcji zespołu archiwalnego: Wojskowy Sąd Rejonowy w Gdańsku (1946–1955)*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, t. 3,

i Tomasza Dźwigała³⁶ oraz Barbary Tomczak³⁷. Warto także zwrócić uwagę na pierwszy opublikowany inwentarz Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Szczecinie, do którego wstęp przygotował Marcin Łatacz³⁸. Autorzy niniejszego opracowania zdecydowali bowiem nie podejmować się ponownego opisania procesów archiwotwórczych, które we wszystkich wojskowych sądach rejonowych funkcjonujących w Polsce w latach 1946–1955 zachodziły w podobny sposób. W niniejszym wstępie przede wszystkim uwypuklono uwarunkowania lokalne i specyfikę kieleckiej jednostki sądownictwa wojskowego, nie zapominając o najważniejszych zadaniach, które stoją przed inwentarzem i wstępem do niego.

Podsumowując, Autorzy zdają sobie sprawę, że niniejsza publikacja przyczyni się do poszerzenia wiedzy na temat znajdujących się w zbiorach Instytutu Pamięi Narodowej, wytworzonych w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r., dokumentów sądownictwa wojskowego, które dotyczą zbrodni komunistycznych popełnionych na obywatelach polskich, a także świadczą o represjach z powodów politycznych i dotyczących działalności organów bezpieczeństwa państwa³⁹.

Niżej podpisani mają nadzieję, że praca ta, poza kolejnym głosem w naukowej dyskusji nad historią sądownictwa wojskowego w Polsce Ludowej, będzie także ważnym i potrzebnym opracowaniem do dziejów komunistycznego aparatu represji w regionie świętokrzyskim, o którym wciąż tak niewiele wiemy. Podpisujący się pod tymi słowami chcieliby, by inwentarz zespołu archiwalnego Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach był rzetelnym przewodnikiem po zespole akt stanowiącym świadectwo tragicznych zdarzeń minionej epoki.

Marek Jedynek, Robert Piwko

s. 51–77; *idem*, *Wojskowy Sąd Rejonowy w Gdańsku (1946–1955)*, Gdańsk 2012; *idem*, *Wojskowy Sąd Rejonowy w Gdańsku 1946–1955. Inwentarz idealny*, Gdańsk 2012 (dalej: *Inwentarz idealny...*).

³⁶ *Inwentarz zespołu archiwalnego Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie [1945] 1946–1955 [2008]*, wstęp P. Pacyna, T. Dźwigał, inwentarz opracował zespół T. Dźwigał, R. Gąsior, M. Manowski, Ł. Matysiak, M. Michno, P. Pacyna, A. Skubisz, K. Trojanowska, M. Wierzbička, Szczecin 2012.

³⁷ B. Tomczak, *Inwentarz archiwalny Wojskowego Sądu Rejonowego w Zielonej Górze 1950–1954*, Poznań 2013.

³⁸ *Inwentarz zespołu archiwalnego Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Szczecinie [1945] 1946–1955 [1998]*, wstęp M. Łatacz, inwentarz opracował zespół T. Dźwigał, R. Gąsior, M. Łatacz, M. Manowski, Ł. Matysiak, M. Michno, P. Pacyna, A. Skubisz, K. Trojanowska, M. Wierzbička, Szczecin 2012.

³⁹ Art. 1 Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. 2007 nr 63 poz. 424 z późn. zm.).

Robert Piwko

1. DZIEJE USTROJOWE
AKTOTWÓRCY

Wojskowe sądy rejonowe zostały powołane Rozkazem Organizacyjnym nr 023/Org. z 20 stycznia 1946 r., wydanym przez Naczelnego Dowódcę Wojska Polskiego Ministra Obrony Narodowej Marszałka Michała Żymierskiego⁴⁰. Wojskowy Sąd Rejonowy w Kielcach formalnie rozpoczął funkcjonowanie 20 stycznia 1946 r.⁴¹ W myśl przepisów reorganizujących sądownictwo wojskowe, placówki tego typu miały podjąć faktyczną działalność w ciągu 2–3 tygodni od otrzymania niniejszego okólnika⁴². Mowa tu o Okólniku nr 8 Najwyższego Sądu Wojskowego (NSW) z 19 lutego 1946 r., który do Wojskowego Sądu Garnizonowego (WSG) w Kielcach dotarł 27 lutego 1946 r. Jak wskazywano w tym dokumencie, wszelkiej pomocy w pierwszym okresie formowania placówek nowego typu, miały udzielać odpowiednie struktury wojskowych sądów okręgowych. W przypadku kieleckiego sądu do pomocy mu zobowiązany był Wojskowy Sąd Okręgowy (WSO) w Łodzi. W zarządzeniu nr 0999 NSW z 20 lutego 1946 r. uregulowano kolejne zagadnienia związane z przeformowaniem wojskowych sądów garnizonowych w wojskowe sądy rejonowe. Informowano, że wszelkie „urządzenia i ruchomości” miały stać się własnością wojskowego sądu rejonowego.

⁴⁰ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach (dalej: AIPN Ki), Wojskowy Sąd Rejonowy w Kielcach (dalej: WSR Kielce), 36/17, Rozkazy i zarządzenia Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego 1946 r., t. 1 (dalej: 36/17), Odpis Rozkazu Organizacyjnego nr 023/Org., Warszawa 20 I 1946 r., k. 33–35.

⁴¹ F. Musiał, *Polityka...*, s. 85–86. Już 12 I 1946 r. w Okólniku nr 6 NSW informował wszystkie wówczas działające wojskowe sądy okręgowe m.in. o planach powołania *wojskowych sądów i prokuratur rejonowych w siedzibach każdego z wojewódzkich Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego*, które funkcjonować miały obok wspomnianych już wojskowych sądów okręgowych. Jednym z planowanych sądów tego typu był WSR w Kielcach. Za: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/13, Rozkazy i zarządzenia Wojskowego Sądu Okręgowego w Łodzi 1946 r., Okólnik nr 6, Warszawa 12 I 1946 r., s. 6.

⁴² *Ibidem*, Okólnik nr 8, Warszawa 19 II 1946 r., k. 51. W prezentowanym już Rozkazie Organizacyjnym nr 023/Org. wskazywano nawet datę dzienną 15 II 1946 r. jako datę zakończenia reorganizacji sądownictwa wojskowego i wykonania postanowień zawartych w tym dokumencie. Za: *ibidem*, 36/17, Odpis Rozkazu Organizacyjnego nr 023/Org., Warszawa 20 I 1946 r., k. 35.

wego⁴³. Instrukcje rozwiązywały również kwestie dokumentacji prowadzonych spraw, w myśl których miały one zostać zakończone już przez sędziów WSR w Kielcach. Jedyny wyjątek stanowiły sprawy *osób wojskowych* [które miały zostać] *przekazane według właściwości Wojskowemu Sądowi Okręgowemu w Łodzi, względnie miejscowo właściwemu sądowi dywizyjnemu*⁴⁴.

Prace organizacyjne udało się zakończyć z niewielkim opóźnieniem, w ostatnich dniach marca 1946 r. Pierwszy szef WSR w Kielcach, mjr Michał Kowalski, informował o postępach prac prezesa NSW: *pragnąc zachować przejrzystość w czynnościach poszczególnych agend Sądu i Sekretariatu (jak repertorium, teczki korespondencji, wykazy i sprawozdania) od daty równej kalendarzowo – powierzony mi Sąd rozpoczął fungować z dniem 1 kwietnia 1946 r. jako WSR w Kielcach*⁴⁵.

Jak już wspomniano, na mocy rozkazu 023/Org. WSR w Kielcach (do czerwca 1946 r. funkcjonował pod nazwą WSR w Kielcach z siedzibą w Radomiu), był jednym z czternastu pierwszych tego typu placówek⁴⁶ powołanych do rozpoznawania spraw, m.in.:

- osób cywilnych oskarżonych o przestępstwa przeciwko Państwu,
- funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej (MO), Urzędu Bezpieczeństwa (UB), Służby Więziennej,
- żołnierzy Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (KBW) i od 1949 r. żołnierzy Wojsk Ochrony Pogranicza (WOP)⁴⁷.

Właściwość miejscowa nowych sądów obejmowała obszar danego województwa. W przypadku sądu kieleckiego, do 1950 r. podlegały mu powiaty: częstochowski, ilżecki, jędrzejowski, kielecki, kozienicki, opatowski, pińczowski, radomski, sandomierski, stopnicki, włoszczowski oraz dwa powiaty miejskie: Częstochowa i Radom. W okresie od 1950 r. do 1954 r. na terenie omawianego województwa doszło do dwóch poważnych zmian granic. Pierwszą było włączenie obu powiatów częstochowskich do województwa śląsko-dąbrowskiego, drugą był powrót w granice województwa kieleckiego powiatów koneckiego i opoczyńskiego⁴⁸. Pozostałe zmiany administracyjne, które zachodziły na tere-

⁴³ *Ibidem*, 36/11, Rozkazy i zarządzenia Najwyższego Sądu Wojskowego 1946 r., Zarządzenie nr 0999, 20 II 1946 r., k. 53.

⁴⁴ *Ibidem*, Zarządzenie nr 0999, 20 II 1946 r., k. 53.

⁴⁵ *Ibidem*, 36/23, Sprawozdania za rok 1946 (dalej: 36/23), Pismo szefa WSR w Kielcach do prezesa NSW, Radom 4 IV 1946 r., k. 14.

⁴⁶ Oprócz WSR w Kielcach z siedzibą w Radomiu, na mocy rozkazu 023/Org. powstały także WSR w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Koszalinie, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Poznaniu, Rzeszowie, Warszawie, Wrocławiu oraz Wydział Zamiejscowy WSR w Koszalinie z siedzibą w Szczecinie. Za: M. Zaborski, *Ustrój...*, s. 223–224.

⁴⁷ D. Burczyk, *Inwentarz idealny...*, s. 11.

⁴⁸ T. Koba-Ryszewska, *Przeszłość administracyjna ziem województwa kieleckiego* [w:] *Z dziejów Ziemi Kieleckiej (1918–1944)*, red. W. Góra et al., Warszawa 1970, s. 26; G. Miernik, *Spory wokół kształtu terytorialnego województwa kieleckiego w latach 1944/1945–1950* [w:] *Mit czy rzeczywistość? Materiały konferencji naukowej. Kielce 23 maja 2001*, red. J. Wijaczka, Kielce 2001,

nie województwa nie miały wpływu na zmianę właściwości terytorialnej omawianego sądu. W 1954 r. w województwie kieleckim istniały 24 powiaty (w tym 5 miejskich) podlegające pod orzecznictwo WSR w Kielcach⁴⁹.

Bardzo ważnymi zagadnieniami od samego początku były problemy lokalowe oraz trudności w uzyskaniu stałego miejsca urzędowania dla sądu. Pierwsze próby zdobycia odpowiedniego lokalu w Kielcach podejmowano już po 20 stycznia 1946 r. Między innymi w tym celu 19 lutego 1946 r. udali się do Kielc szef sądu mjr Michał Kowalski oraz sędzia ppor. Waław Peda⁵⁰. Jak wynika z raportu, wizyta ta nie przyniosła wymiernych rezultatów. Okazało się, iż lokal wskazany przez kierownictwo Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego (WUBP) w Kielcach na możliwą siedzibę sądu, przy ul. Sienkiewicza 31, był wykorzystywany przez dowództwo 2 Warszawskiej Dywizji Piechoty im. Jana Henryka Dąbrowskiego⁵¹.

Również tymczasowość radomskiej siedziby sądu była jednym z tematów poruszanych w korespondencji pomiędzy szefem WSR w Kielcach a prezesem NSW. W jednym z pierwszych pism mjr Michał Kowalski informował m.in. o pozostaniu sądu w dotychczasowym budynku zajmowanym przez WSG przy ul. Traugutta 34 w Radomiu. Jak wynika z treści pisma, lokalizacja ta traktowana była jednak zarówno przez autora jak i odbiorcę pisma wyłącznie jako doraźne rozwiązanie tymczasowe⁵².

Przenosiny Wojskowego Sądu Rejonowego do Kielc rozpoczęto 7 czerwca 1946 r. Wówczas to ppor. Oswald Sznepf wraz z kpt. Waławem Mańkowskim udali się do stolicy województwa w celu przygotowania lokalu dla sądu i kwater dla pracowników. Proces zakończony został 22 czerwca 1946 r., a nowym miejscem urzędowania został lokal przy ul. Markowskiego (obecnie ul. Żeromskiego) 12 w Kielcach⁵³. Wojskowy Sąd Rejonowy zajmował w tym budynku

s. 209–245; J.Z. Pająk, *Dzieje podziałów administracyjnych a granice regionu świętokrzyskiego* [w:] *ibidem*, s. 67.

⁴⁹ Powiaty: białobrzeski, buski, ilżecki, jędrzejowski, kazimierski, kielecki, konecki, kozienicki, lipski, opatowski, opoczyński, pińczowski, przysuski, radomski, sandomierski, staszowski, szydłowiecki, włoszczowski, zwoleński. Powiaty miejskie: Kielce, Radom, Skarżysko-Kamienna, Starachowice, Ostrowiec Świętokrzyski.

⁵⁰ AIPN Ki, WSR Kielce, 36/25, Książka rozkazów oficerskich za lata 1945–1946 (dalej: 36/25), Rozkaz oficerski nr 18, Radom 19 II 1946 r., s. 41.

⁵¹ *Ibidem*, 36/14, Pisma i meldunki wysyłane do Wojskowego Sądu Okręgowego w Łodzi za lata 1945–1946, Raport szefa WSG w Kielcach z siedzibą w Radomiu, Radom 22 II 1946 r., s. 48–49. Co ciekawe, w raporcie mjr Michał Kowalski odniósł się również do krążących wówczas, niepotwierdzonych informacji na temat zmian granic administracyjnych województwa kieleckiego. W myśl plotki o podziale województwa kieleckiego na dwa mniejsze województwa: radomskie i częstochowskie mjr Michał Kowalski prosił o rozważenie kwestii pozostawienia siedziby sądu w Radomiu, jako przyszłej stolicy województwa.

⁵² *Ibidem*, 36/23, Pismo szefa WSR w Kielcach do prezesa NSW, Radom 4 IV 1946 r., k. 14.

⁵³ *Ibidem*, 36/25, Rozkaz oficerski nr 59, Radom 4 VI 1946 r., s. 66; Rozkaz oficerski nr 65, Radom 22 VI 1946 r., s. 70.

5 pomieszczeń⁵⁴, a sala rozpraw była wykorzystywana zamiennie m.in. z Sądem Okręgowym w Kielcach⁵⁵. Jak wynika z protokołu pionspekcyjnego z maja 1947 r., rozprawy WSR w Kielcach były również przeprowadzane w pomieszczeniach sąsiedniego budynku przy ul. Głowackiego 6⁵⁶.

Informacje te uściślał dokument powstały po inspekcji WSR w Kielcach przeprowadzonej w marcu 1949 r. przez ppłk. Franciszka Szelińskiego, inspektora sądów wojskowych Departamentu Służby Sprawiedliwości (DSS) Ministerstwa Obrony Narodowej (MON). W ten sposób opisał budynek oraz pomieszczenia WSR w Kielcach: *Sąd mieści się przy ul. Markowskiego 12 w byłych starych koszarach. Dwie sale rozpraw mieszczą się przy ul. Głowackiego 6, a dostęp do nich z Sądu możliwy jest przez podwórze. Jedna z tych sal jest obszerna, dobrze urządzona i nadaje się na przeprowadzanie większych rozpraw. Budynek Sądu jest stary, zasadniczo nie nadaje się na pomieszczenia sądu. W jednym skrzydle tego budynku mieści się magazyn Centrali Tekstylnej*⁵⁷.

Niedługo potem nastąpiły kolejne zmiany adresów sądu. Pierwsza była tylko formalną, gdy ulica Markowskiego przemianowana została na ulicę Józefa Stalina. Faktyczne przeniesienie instytucji nastąpiło 4 listopada 1950 r., kiedy to WSR w Kielcach został dyslokowany do budynku przy ul. Żelaznej 35 (w latach pięćdziesiątych XX w. ulica zmieniła nazwę na Niepodległości), gdzie funkcjonował już do czasu rozformowania⁵⁸.

Zaznaczyć należy, iż nowy lokal cieszył się uznaniem w oczach szefa sądu, czego wyrazem były pozytywne oceny zamieszczone m.in. w październikowym i grudniowym sprawozdaniu do DSS MON i NSW z 1950 r.⁵⁹ Siedzibę WSR w Kielcach stanowił piętrowy, murowany budynek ogrodzony drewnianym pło-

⁵⁴ Jak wynika z wykazu załączonego do protokołu komisji inwentaryzacyjnej z 9 I 1947 r., w WSR w Kielcach w tym czasie funkcjonowały: wartownia, poczekalnia, pokój sędziów, kancelaria główna, pokój szefa sądu, kancelaria starszego sekretarza oraz magazyn. Za: *ibidem*, 36/33, Korespondencja zwykła wychodząca 1947 r., Wykaz sprzętu i urządzeń biurowych WSR w Kielcach, Kielce 8 I 1947 r., k. 34–35.

⁵⁵ *Ibidem*, 36/23, Sprawozdanie za miesiąc czerwiec 1946 r. z pracy WSR w Kielcach, k. 99. Nowa siedziba była negatywnie oceniona przez zastępcę szefa sądu mjr. Henryka Ratyńskiego. Ponadto ocenił Kielce jako miasto niemogące zapewnić odpowiednich warunków lokalowych dla sądu oraz dla jego pracowników.

⁵⁶ *Ibidem*, 36/29, Okólniki i Zarządzenia Najwyższego Sądu Wojskowego i Wydziału Sądownictwa Wojskowego 1947 r. (dalej: 36/29), Protokół lustracji WSR w Kielcach z 18–20 V 1947 r., s. 82.

⁵⁷ *Ibidem*, 36/49, Okólniki, rozkazy i zarządzenia Departamentu Służby Sprawiedliwości MON 1949 r. (dalej: 36/49), Wyciąg z inspekcji WSR w Kielcach dokonanej w dniach 22–25 III 1949 r., s. 43.

⁵⁸ *Ibidem*, 36/72, Książka rozkazów oficerskich 1950 r., Rozkaz oficerski nr 125, Kielce 3 XI 1950 r., k. 39–41.

⁵⁹ *Ibidem*, 36/66, Sprawozdania do Departamentu Służby Sprawiedliwości MON i Najwyższego Sądu Wojskowego 1950 r., Sprawozdanie za październik i listopad 1950 r., s. 151, 163. WSR w Kielcach w okresie funkcjonowania przy ul. Żelaznej (Niepodległości) 35 był połączony z siecią telefoniczną pod nr 1414. Za: *ibidem*, 36/112, Korespondencja wychodząca 1953 r. (dalej: 36/112), Historia WSR w Kielcach, [b.m.] [b.d.], k. 235–236.

tem. Składał się z 8 pomieszczeń biurowych, 2 sal rozpraw, holu, poczekalni, 3 pomieszczeń używanych jako archiwa (2 archiwa sądowe i 1 archiwum kancelarii), pomieszczenia na dowody rzeczowe, sali żołnierskiej, 2 toalet i łazienek, 4 różnych magazynów, garażu i warsztatu⁶⁰. W czasie prowadzonej kwerendy nie udało się ustalić struktury kancelarii sądu oraz zaprezentować wszystkich zmian, jakie w niej zachodziły. Pojedyncze informacje na ten temat zawierają głównie dokumenty wytworzone podczas przeprowadzonych kontroli, inspekcji i lustracji całego sądu lub jego pojedynczych komórek organizacyjnych (np. sekretariatu, archiwum czy kancelarii tajnej).

Nieliczne informacje zachowały się na temat organizacji archiwum i kancelarii tajnej WSR w Kielcach. Archiwum sądu mieściło się początkowo w pomieszczeniu zajmowanym przez kierownika sekretariatu, a dokumenty przechowywane były w szafie kierownika sekretariatu⁶¹. W 1949 r. archiwum znajdowało się już w samodzielnym pomieszczeniu. Był to jeden pokój z zakratowanym oknem, w którym znajdowały się szafy zawierające akta. W wyniku reorganizacji sądu, 20 kwietnia 1949 r. zarządzono przeniesienie archiwum do pomieszczenia zajmowanego dotychczas przez kancelarię sędziego kpt. Norberta Ołyńskiego⁶². Po przeniesieniu siedziby sądu do budynku przy ul. Żelaznej w Kielcach, archiwum co najmniej do 1952 r. znajdowało się w tamtejszych piwnicach⁶³.

Pierwsze informacje dotyczące warunków pracy w kancelarii tajnej pochodzą z dokumentów powstałych po inspekcji przeprowadzonej 3 kwietnia 1946 r. Komisja w składzie: mjr Henryk Ratyński – zastępca szefa sądu oraz sędziowie: kpt. Waław Mańkowski i por. Atanazy Zdun informowała, że kancelaria znajdowała się na pierwszym piętrze w budynku przy ul. Traugutta 34 w Radomiu. Było to pomieszczenie z dwoma oknami i dwojgiem drzwi nieobitych blachą, zamykanych zwykłym zamkiem. Korespondencja niejawna była przechowywana w szafie żelaznej zamykanej na klucz, przechowywany u osoby odpowiedzialnej za pracę z materiałami tajnymi. Osobą tą był por. Stanisław Stasiak. Oprócz niego prace związane z powstawaniem dokumentów niejawnych wykonywał chor. Witold Skrzyszewski⁶⁴. W 1949 r. kancelarią tajną kieleckiego sądu kierowali: por. Zdzisław Fert oraz por. Michał Czekala (od września 1949 r.)⁶⁵.

⁶⁰ *Ibidem*, Protokół przekazania WSR w Kielcach dla Dowódcy Okręgu Wojskowego nr V w Krakowie, [b.m.] [b.d.], k. 260.

⁶¹ *Ibidem*, 36/29, Protokół lustracji WSR w Kielcach z 18–20 V 1947 r., s. 81.

⁶² *Ibidem*, 36/61, Książka rozkazów oficerskich 1949 r. (dalej: 36/61), Rozkaz oficerski nr 36, Kielce 20 IV 1949 r., s. 18.

⁶³ *Ibidem*, 36/92, Rozkazy władz przełożonych 1952 r. (dalej: 36/92), Protokół z inspekcji WSR w Kielcach przeprowadzonej w dniach 11–15 III 1952 r., k. 92.

⁶⁴ *Ibidem*, 36/23, Protokół nr 2 w sprawie kontroli tajnej kancelarii WSR w Kielcach z siedzibą w Radomiu przeprowadzonej 3 IV 1946 r., Radom 5 IV 1946 r., k. 18–18v.

⁶⁵ *Ibidem*, 36/51, Sprawy ściśle tajne 1949 r., Protokół zdawczo-odbiorczy akt kancelarii tajnej WSR w Kielcach, [b.m.] [b.d.], k. 15.

W dalszym ciągu kancelaria tajna nie stanowiła oddzielnego pomieszczenia, a dokumenty przechowywane były w szafie żelaznej znajdującej się w pokoju kierownika sekretariatu⁶⁶.

W wyniku zaleceń pokontrolnych, zawierających uchybienia w funkcjonowaniu sądu, ówczesny pełniący obowiązki szefa WSR w Kielcach, kpt. Juliusz Surażski podjął decyzję o przeniesieniu kancelarii tajnej do pomieszczenia zajmowanego dotychczas przez archiwum⁶⁷. W 1951 r. przeprowadzono kolejną kontrolę, podczas której stwierdzono m.in., że pomieszczenie kancelarii było zbyt małe i niedostatecznie zabezpieczone. Informacje o kolejnych uchybieniach w organizacji kancelarii tajnej zawarte zostały w protokole pokontrolnym z 18 lipca 1951 r. Stwierdzono wówczas brak miejsca przeznaczonego do przyjmowania korespondencji niejawnej oraz przechowywanie w kontrolowanym pomieszczeniu niezabezpieczonych dowodów rzeczowych (w tym broni palnej)⁶⁸. Powyższe uchybienia zostały usunięte, co odnotowano w sprawozdaniu opisowym z działalności sądu za trzeci kwartał 1951 r.⁶⁹

Sąd składał się nie tylko z obiektu oddanego do jego dyspozycji, ale przede wszystkim stanowili go ludzie. Należy zatem przyjrzeć się organizacji jednostki z uwzględnieniem funkcji przezeń pełnionych. Pierwotna struktura związana była jeszcze z funkcjonowaniem poprzednika prawnego. Szef WSG w Kielcach z siedzibą w Radomiu 12 grudnia 1945 r. ustalił zakres obowiązków osób pracujących i służących w podległym mu sądzie. Wydaje się, że podział ten mógł obowiązywać również w początkowym okresie funkcjonowania WSR w Kielcach.

Do zadań szefa sądu należało pełnienie ogólnego nadzoru nad działalnością sądu; sprawy personalne; dekretacja poczty wchodzącej i podpisywanie poczty wychodzącej; przewodniczenie posiedzeniom niejawnym; wyznaczanie przewodniczących na sesje sądowe; wyznaczanie referentów w sprawach karnych; opiniowanie i referowanie ważniejszych spraw; przyjmowanie i załatwianie interesantów oraz nadzór nad sprawami ochrony sądu.

Zastępca szefa sądu odpowiadał za wypełnianie obowiązków szefa sądu podczas jego nieobecności; nadzór nad sprawami gospodarczymi, finansowymi, itp.; nadzór nad pracą sekretariatu oraz comiesięczne przeprowadzanie jego kontroli; referowanie spraw podczas posiedzeń niejawnych; nadzór nad komendantem sądu w sprawach gospodarczych oraz nadzór w sprawach związanych ze sprawozdawczością.

⁶⁶ *Ibidem*, 36/49, Okólniki, rozkazy, zarządzenia Departamentu Służby Sprawiedliwości (dalej: 36/49), Wyciąg z inspekcji WSR w Kielcach dokonanej w dniach 22–25 III 1949 r., [b.m.] [b.d.], s. 46.

⁶⁷ *Ibidem*, 36/61, Rozkaz oficerski nr 36, Kielce 20 IV 1949 r., s. 18.

⁶⁸ Zwracano uwagę na m.in. słabe zabezpieczenie drzwi prowadzących do kancelarii, brak „szta-by żelaznej” oraz obicia drzwi blachą. Za: *ibidem*, 36/80, Sprawy ściśle tajne 1951 r., Protokół komisyjnej kontroli tajnej kancelarii w WSR w Kielcach przeprowadzonej 18 VII 1951 r., k. 24.

⁶⁹ *Ibidem*, 36/81, Sprawozdania do Departamentu Służby Sprawiedliwości i Najwyższego Sądu Wojskowego 1951 r., Sprawozdanie opisowe za III kwartał 1951 r., [b.m.] [b.d.], k. 230.

Sędziowie (w tym przypadku trzech) odpowiadali za referowanie spraw i przewodniczenie w sesjach; prowadzenie spraw polityczno-wychowawczych oraz kontaktowanie się z oficerami polityczno-wychowawczymi garnizonu; przygotowywanie materiałów polityczno-wychowawczych i składanie sprawozdań z tego typu działań; sprawy bezpieczeństwa w garnizonie; nadzór nad protokolantami; nadzór nad sprawami sądów honorowych; ławników oraz nadzór nad sprawami finansowymi.

Wśród pozostałych funkcyjnych, komendant (gmachu) sądu odpowiadał za ochronę, wykonywanie zarządzeń gospodarczych i administrowanie budynkiem. Starszy sekretarz odpowiadał za przyjmowanie korespondencji oraz nadzorował jej dalszy obieg. Prowadził również wymianę korespondencji, przyjmował podania oraz udzielał informacji interesantom. Do jego innych obowiązków należało przygotowywanie projektów i rozkazów wewnętrznych szefa sądu, sporządzanie sprawozdań oraz przechowywanie dowodów rzeczowych i pieczęci. Do obowiązków pisarza należało prowadzenie repertoriów i skorowidzów oraz wysyłanie odpisów, wyroków i sprostowań. Maszynistka była zobowiązana m.in. do przepisywania dokumentów sądowych oraz przygotowywania formularzy⁷⁰.

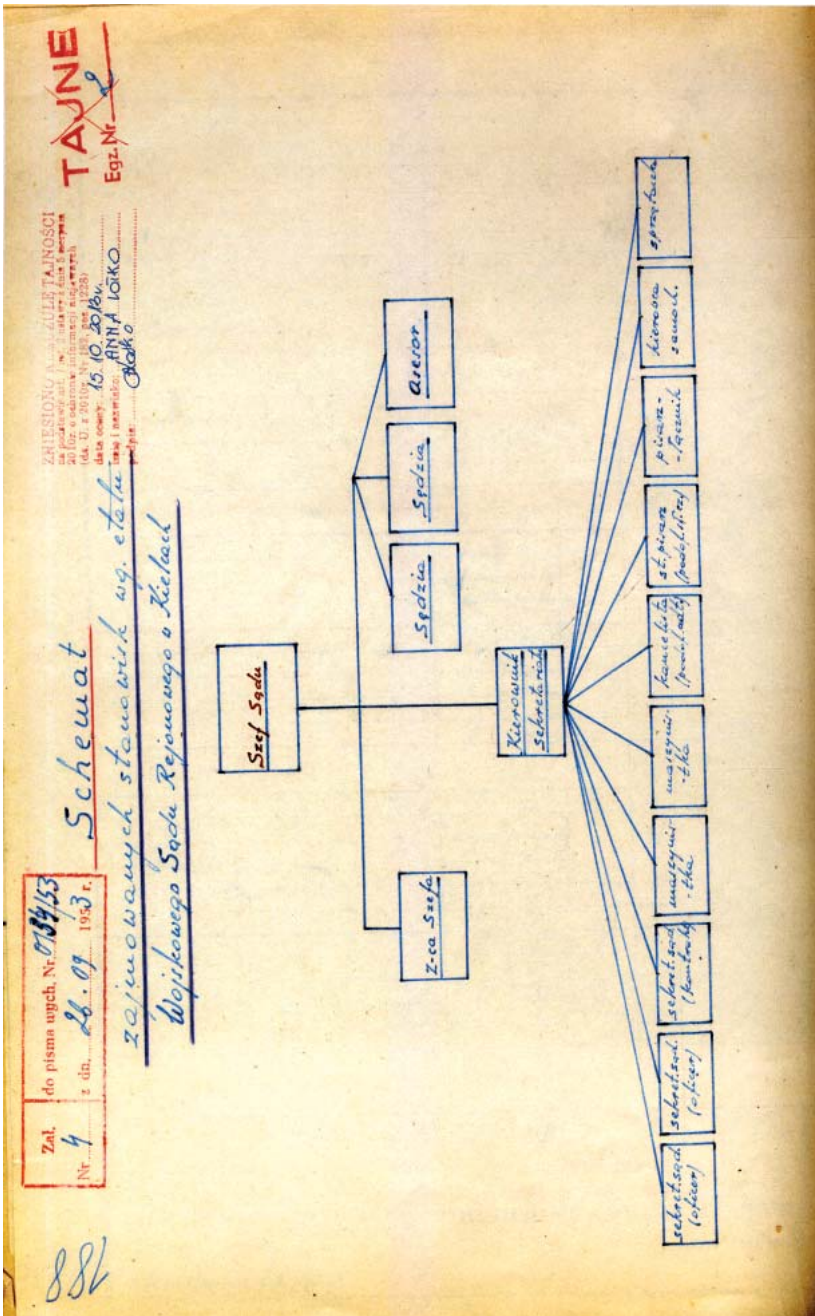
Kolejny dokument regulujący kwestię zakresu czynności służbowych w WSR w Kielcach pochodził z maja 1953 r. Mjr Zbigniew Furtak, ówczesny szef sądu, częściowo na podstawie *Tymczasowego regulaminu urzędowania sądów i prokuratur wojskowych. Część I. Biurowość w sprawach karnych* rozkazem nr 41 precyzował obowiązki osób zaangażowanych w funkcjonowanie sekretariatu sądu⁷¹. Kierownik sekretariatu odpowiadał za czynności wymienione w § 4–11 *Tymczasowego regulaminu...* oraz przejmował obowiązki kierownika kancelarii tajnej. Natomiast kierownik kancelarii ogólnej był odpowiedzialny za prawidłowe wypełnianie obowiązków wymienionych w § 12–25 *Tymczasowego regulaminu...* oraz za:

- wykonywanie czynności kancelaryjnych związanych z prowadzeniem spraw karnych, z wyjątkiem czynności zleconych sekretarzom sędziowskiemu, bądź sędziom,
- wykonywanie terminarzy rozpraw sądowych,
- terminowe przesyłanie w okresach dekadowych odpisów wyroków do Zarządu Sądownictwa Wojskowego (ZSW),
- wykonywanie czynności kancelaryjnych związanych z prowadzeniem spraw karnych⁷².

⁷⁰ *Ibidem*, 36/25, Rozkaz oficerski nr 42, Radom 12 XII 1945 r., s. 23–25.

⁷¹ *Ibidem*, 36/137, Książka rozkazów za lata 1953–1954 (dalej: 36/137), Rozkaz nr 41, Kielce 15 V 1953 r., k. 18v-20.

⁷² Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie, Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie, 122/12, Rozkazy i okólniki prezesa NSW, Korespondencja z DSS MON 1947 r., Tymczasowy regulamin urzędowania sądów i prokuratur wojskowych, część I, Biurowość w sprawach karnych, [b.m.] [b.d.], s. 6–51.

Ryc. nr 1. Schemat zajmowanych stanowisk w Wojskowym Sądzie Rejonowym w Kielcach w 1953 r. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/112, Korespondencja wychodząca, Schemat zajmowanych stanowisk w WSR w Kielcach, Kielce 26 IX 1953 r., k. 188.

Do obowiązków sekretarzy sędziowskich należało m.in. przedkładanie kierownikowi kancelarii ogólnej danych niezbędnych do ustalenia terminarza rozpraw oraz informowanie go o wszelkich zmianach, jakie zaszły w prowadzeniu sprawy (odroczenie, przerwy w sprawie, zawieszenie postępowania, zwrócenie akt do uzupełnienia)⁷³.

Dopełnienie prezentowanego podziału obowiązków stanowić może zachowany schemat zajmowanych stanowisk w WSR w Kielcach z września 1953 r.

Według stanu na dzień 1 marca 1946 r., skład osobowy WSR w Kielcach z siedzibą w Radomiu nie odbiegał w zasadzie od składu personalnego WSG w Kielcach z siedzibą w Radomiu ze stycznia 1946 r.⁷⁴ Szefem sądu był mjr Michał Kowalski, nie była zaś obsadzona funkcja zastępcy szefa sądu. Sędziami byli por. Marian Doerffer, por. Józef Kulas, kpt. Wacław Mańkowski oraz ppor. Wacław Peda. Jako asesor w kieleckim sądzie służył por. Atanazy Zdun. Kierownikiem sekretariatu był ppor. Stanisław Stasiak, a sekretarzami sądowymi – ppor. Andrzej Kryszka i chor. Witold Skrzyszewski. Funkcję kancelisty piastował sierż. Henryk Emilianowicz. W sądzie pracowała także Wanda Malec jako maszynistka, pisarz szer. Zbigniew Fijałkowski, ekspedytor plut. Henryk Zawadzki oraz goniec szer. Michał Szewczuk⁷⁵.

Po zmianach lokalowych w czerwcu 1946 r. stan personalny WSR w Kielcach na dzień 30 czerwca 1946 r. przedstawiał się następująco: szef sądu (stanowisko nieobsadzone)⁷⁶, zastępca szefa sądu mjr Henryk Ratyński, sędziowie wojskowi: kpt. Antoni Górski, kpt. Wacław Mańkowski, por. Oswald Sznepf; asesor por. Atanazy Zdun; kierownik sekretariatu por. Marian Jeżewski; sekretarze: ppor. Zbigniew Baran, chor. Michał Czekala, chor. Witold Skrzyszewski. Obowiązki kancelisty pełnił st. sierż. Henryk Doliwa, ekspedytora – kpr. Zbigniew Fijałkowski, zaś gońca – szer. Michał Szewczuk. Pracownikiem cywilnym administracji wojskowej na stanowisku maszynistki była Wanda Borzemska⁷⁷.

W lipcu 1947 r. zreorganizowano strukturę WSR w Kielcach. Rozkazem organizacyjnym nr 049 Dowództwa Okręgu Wojskowego nr VII w Lublinie z 25 czerwca 1947 r. wprowadzono etat nr 31/58. Na jego podstawie zamierzano

⁷³ AIPN Ki, WSR Kielce, 36/137, Rozkaz nr 41, Kielce 15 V 1953 r., k. 18v-20.

⁷⁴ W przypadku prezentacji poszczególnych postaci oficerów i żołnierzy służących w WSR w Kielcach, autor posługiwał się ich aktualnymi w danym okresie stopniami wojskowymi.

⁷⁵ *Ibidem*, 36/16, Meldunki i pisma wysłane do Dowództwa Okręgu Wojskowego nr VI w Łodzi 1946 r., Pismo z WSR w Kielcach z siedzibą w Radomiu do Dowództwa Okręgu Wojskowego nr VI w Łodzi, Radom 3 III 1946 r., s. 93.

⁷⁶ Szef sądu ppłk Michał Kowalski opuścił stanowisko 25 VI 1946 r. zgodnie z Rozkazem Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego z dnia 3 VI 1946 r. Za: *ibidem*, 36/25, Rozkaz oficerski nr 66, Kielce 24 VI 1946 r., s. 77.

⁷⁷ *Ibidem*, 36/23, Pismo zastępcy szefa WSR w Kielcach do szefa Wydziału Personalnego Dowództwa Okręgu Wojskowego nr VI w Łodzi, Kielce 4 VII 1946 r., k. 95.

obsadzić 18 stanowisk, z czego 6 pracownikami cywilnymi. Wyszczególniono stanowiska: szefa sądu i jego zastępcy, sędziów (5 etatów), asesorów (2 etaty), aplikanta, kierownika sekretariatu, sekretarzy (3 etaty), starszego pisarza, starszego ekspedytora, kierowcy i gońca⁷⁸. Na dzień 1 sierpnia 1947 r. w WSR w Kielcach służyło i pracowało 17 osób⁷⁹. Szefem sądu był mjr Stanisław Baraniuk. Na stanowiskach sędziowskich służyli: kpt. Józef Badecki, mjr Eugeniusz Krzewski, kpt. Oswald Sznepf i kpt. Atanazy Zdun. Asesorem był ppor. Michał Czeaka. Kierownikiem sekretariatu był kpt. Marian Jeżewski, któremu podlegało 5 sekretarzy: kpr. Zbigniew Fijałkowski i por. Witold Skrzyszewski oraz pracownice cywilne: Bogumiła Czarnecka, Maria Jastrzębska i Wanda Reinholz. Pracę sekretariatu wspomagały 2 maszynistki: Maria Werens i Longina Michalczuk i 2 kancelistów: Krystyna Kania i szer. Eugeniusz Lebek. Oprócz tego obsadę personalną stanowili: szofer kpr. Edward Płatak oraz goniec szer. Tadeusz Maślankiewicz⁸⁰.

W styczniu 1948 r. nie zmieniła się liczba pracowników placówki kieleckiej. Mjr Stanisław Baraniuk nadal był szefem sądu, w którym służyło 3 sędziów wojskowych: mjr Eugeniusz Krzewski⁸¹ oraz por. Władysław Litmanowicz, dla którego sąd kielecki był pierwszym po zakończeniu asesury. Trzecim sędzią był kpt. Oswald Sznepf. Na stanowisku asesora służył por. Zygfryd Turek. Sekretariatem kierował ppor. Michał Czeaka. W omawianym okresie w sądzie pracowało 5 sekretarzy: ppor. Zdzisław Fert i por. Witold Skrzyszewski oraz pracownice cywilne Bogumiła Czarnecka, Maria Jastrzębska i Wanda Reinholz. Pisarzem był szer. Eugeniusz Lebek, a kancelistką Krystyna Kania. Zatrudnione były także dwie maszynistki: Longina Michalczuk i Maria Werens. Szoferem był Stanisław Bogajewicz, a gońcem szer. Tadeusz Maślankiewicz⁸².

W lutym 1948 r. doszło do zmiany szefa sądu. Mjr. Stanisława Baraniuka przeniesiono na stanowisko zastępcy szefa Wojskowego Sądu Okręgowego we Wrocławiu. Jego następcą 16 lutego 1948 r. został mjr Edward Rataj, mianowany na to stanowisko rozkazem Departamentu Personalnego MON nr 1383 z dnia 27 grudnia 1947 r.⁸³

⁷⁸ *Ibidem*, 36/30, Rozkazy zwierzchności wojskowej 1947 r., Rozkaz organizacyjny nr 49, [b.m.], 25 VI 1947 r., s. 207–208.

⁷⁹ W wykazie obsady personalnej WSR w Kielcach z 1 VIII 1947 r. widnieje 19 osób, włącznie z 2 osobami, które zostały zwolnione 8 VII 1947 r. Za: *ibidem*, 36/31, Sprawozdania za rok 1947 (dalej: 36/31), Wykaz obsady personalnej WSR w Kielcach na dzień 1 VIII 1947 r., Kielce 31 VII 1947 r., s. 302.

⁸⁰ *Ibidem*, Wykaz obsady personalnej WSR w Kielcach na dzień 1 VIII 1947 r., Kielce 31 VII 1947 r., k. 296.

⁸¹ Już w lutym 1948 r. mjr Eugeniusz Krzewski z WSR w Kielcach został przeniesiony do Wojskowego Sądu Polskich Kolei Państwowych w Warszawie na stanowisko sędziego. Za: *ibidem*, 36/45, Książka rozkazów oficerskich za lata 1947–1948 (dalej: 36/45), Rozkaz oficerski nr 17, Kielce 7 II 1948 r., k. 41v.

⁸² *Ibidem*, 36/31, Wykaz obsady personalnej WSR w Kielcach wraz z zasłymi zmianami wg stanu na dzień 1 I 1948 r., [b.m.] [b.d.], k. 457.

⁸³ *Ibidem*, 36/45, Rozkaz oficerski nr 21, Kielce 16 II 1948 r., k. 43; Rozkaz oficerski nr 23, Kielce 20 II 1948 r., k. 44.

W grudniu 1948 r. w WSR w Kielcach służyło i pracowało 17 osób, w tym 11 wojskowych oraz 6 cywilów. Funkcję szefa sądu pełnił mjr Edward Rataj, a zastępcy – kpt. Bolesław Wnorowski. Sędzią wojskowym był kpt. Norbert Ołyński, a asesorem – por. Zygfryd Turek⁸⁴. Kierownikiem sekretariatu był por. Zdzisław Fert, któremu podlegało 5 sekretarzy: por. Witold Skrzyszewski, st. sierż. Zenon Łęcicki oraz Maria Jastrzębska, Krystyna Kania i Wanda Reinholz. Pisarzami byli szer. Medard Gibki oraz cywilna pracownica Helena Nielepiec. Obowiązki starszego ekspedytora pełnił st. sierż. Michał Gabryelew. W WSR w Kielcach zatrudnieni byli także maszynistka Longina Michalczuk, goniec szer. Antoni Markiewicz oraz szofer kpr. Zygmunt Muzyczak⁸⁵.

Mjr Edward Rataj pełnił funkcję szefa sądu do 13 stycznia 1949 r. (12 lutego 1949 r. przeszedł do Wojskowego Sądu Okręgowego w Lublinie)⁸⁶. Następnie kierowanie placówką powierzono kpt. Juliuszowi Surazskiemu. Początkowo był pełniącym obowiązki szefa WSR w Kielcach, a od 27 maja 1949 r., zgodnie z rozkazem Ministra Obrony Narodowej z dnia 9 czerwca 1949 r., został formalnie szefem WSR w Kielcach⁸⁷.

Zarządzeniem organizacyjnym nr 13 DSS MON z 4 sierpnia 1950 r. wprowadzono nowy etat dla sądu. Zgodnie z nim miała być również prowadzona polityka personalna sądu. Etat nr 31/59 zastępował dotychczas obowiązujący etat nr 31/76. Według nowych wytycznych w WSR w Kielcach służyć i pracować miało 21 osób (15 wojskowych i 6 cywilnych pracowników kontraktowych)⁸⁸.

Ostatnim szefem kieleckiego sądu był mjr Zbigniew Furtak. Do Kielc został skierowany z WSR w Warszawie. Stanowisko piastował od 13 sierpnia 1951 r. do 31 sierpnia 1954 r., do chwili rozformowania jednostki⁸⁹.

Na początku 1952 r.⁹⁰ podwładnymi mjr. Zbigniewa Furtaka byli: zastępca szefa sądu – mjr Norbert Ołyński, sędzia mjr Tadeusz Piasecki, dwaj asesory:

⁸⁴ W dniu 29 I 1949 r. por. Zygfryd Turek został mianowany przez szefa WSR w Kielcach na stanowisko sędziego w IV oddziale sędziowskim. Jest to jedyna wzmianka w dokumentacji administracyjnej omawianej jednostki, wskazująca na podział struktury sądu na oddziały. Za: *ibidem*, 36/57, Książka rozkazów oficerskich 1949 r. (dalej: 36/57), Rozkaz oficerski nr 13, Kielce 29 I 1949 r., k. 6v.

⁸⁵ *Ibidem*, 36/38, Sprawozdania do Dowództwa Okręgu Wojskowego nr VII w Lublinie 1948 r., Wykaz obsady personalnej WSR w Kielcach wraz z zaszłyymi zmianami wg stanu na dzień 1 XII 1948 r., [b.m.] [b.d.], k. 236.

⁸⁶ *Ibidem*, 36/52, Sprawozdania do Departamentu Służby Sprawiedliwości MON i Najwyższego Sądu Wojskowego 1949 r., Meldunek o ruchu służbowym, [b.m.] [b.d.], k. 29.

⁸⁷ *Ibidem*, 36/57, Rozkaz oficerski nr 60, Kielce 23 VI 1949 r., k. 32v.

⁸⁸ *Ibidem*, 36/63, Okólniki rozkazy i zarządzenia Departamentu Służby Sprawiedliwości MON 1950 r., Zarządzenie organizacyjne, Warszawa 4 VIII 1950 r., k. 53.

⁸⁹ K. Szwaagrzyk, *Prawnicy...*, s. 299.

⁹⁰ W styczniu 1952 r. zastąpiono obowiązujący etat nr 31/59 etatem nr 31/62. Nowy dokument zmniejszał skład personalny sądu o 1 stanowisko sędziego i 1 stanowisko sekretarza. Dodatkowo, w przypadku Kielc, z nowego etatu wykreślono 1 stanowisko pisarza. Za: *ibidem*, 36/94, Korespondencja wchodząca z Zarządu Sądownictwa Wojskowego i Najwyższego Sądu Wojskowego 1952 r., Pismo z Zarządu Sądownictwa Wojskowego w Warszawie do szefa WSR w Kielcach, Warszawa I 1952 r., k. 7.

ppor. Czesław Gajewski i ppor. Sławomir Zapędowski oraz aplikant chor. Jan Kondej. Kierownikiem sekretariatu był por. Michał Czekala. W sądzie służyło i pracowało 4 sekretarzy: por. Witold Skrzyszewski odpowiadał za prawidłowe funkcjonowanie kancelarii ogólnej, ppor. Zenon Łęcicki za kancelarię tajną. Pozostała dwójka sekretarzy: Henryk Stachura i Regina Iwańska, pracowała jako sekretarze sędziów, odpowiednio – Piaseckiego i Ołyńskiego. Pozostały personel administracyjno-biurowy stanowili: maszynistki Maria Knez i Danuta Jończyk, starszy pisarz strz. Henryk Barłóg, pisarz Helena Nielepiec, kierowca strz. Jan Modliński, goniec st. strz. Jan Peszek i sprzątaczką Maria Wieczorek. Najprawdopodobniej za prawidłowe funkcjonowanie archiwum odpowiadał starszy ekspedytor w sądzie kpr. Kazimierz Pydych. Nieobsadzone było 1 stanowisko sędziego. Łącznie obsadę personalną sądu stanowiło 19 osób (w tym 6 osób cywilnych)⁹¹.

W drugiej połowie 1953 r. WSR w Kielcach w kwestiach personalnych opierał się na wytycznych etatu nr 31/122⁹². Oprócz szefa i zastępcy w sądzie służyło 2 sędziów i asesor. Kierownikowi sekretariatu podlegało 3 sekretarzy (w tym 1 pracownik cywilny). Pozostałymi pracownikami byli: kancelista, starszy pisarz, pisarz, 2 maszynistki, kierowca i sprzątaczką⁹³.

W kwietniu 1954 r. w omawianej jednostce służyło 11 oficerów i żołnierzy oraz pracowało 4 pracowników cywilnych: Leokadia Szewczuk, Regina Skrzyszewska, Teodozja Szpont i Maria Wieczorek. Wśród wojskowych byli: mjr Zbigniew Furtak, mjr Zdzisław Mazurkiewicz, kpt. Michał Czekala, por. Czesław Gajewski, por. Witold Skrzyszewski, por. Sławomir Zapędowski, ppor. Jerzy Matyja, plut. Ryszard Jaworski, st. szer. Stefan Gawron oraz szer. Antoni Rogala i szer. Jan Wójcik⁹⁴. Zaprezentowany skład personalny sądu był ostatnim, jaki udało się ustalić na podstawie akt administracyjnych WSR w Kielcach, przechowywanych obecnie w archiwum Delegatury IPN w Kielcach.

Analizując zmiany personalne w kieleckim sądzie, warto zwrócić uwagę na nazwiska kolejnych sędziów wojskowych⁹⁵. Jest to ważne w kontekście próby

⁹¹ *Ibidem*, 36/92, Protokół z inspekcji WSR w Kielcach przeprowadzonej w dniach 11–15 III 1952 r., [b.m.] [b.d.], k. 56. Zgodnie z etatem nr 31/59 w WSR w Kielcach zakładano obsadzenie 18 stanowisk. Podana liczba 19 stanowisk zawiera 1 stanowisko osoby zatrudnionej jako pisarz, poza wskazanym etatem.

⁹² Etat ten został wprowadzony Zarządzeniem Organizacyjnym Szefa Sztabu Generalnego z 2 IV 1953 r. Za: *ibidem*, 36/108, Zarządzenia władz przełożonych 1953 r., Zarządzenie organizacyjne nr 064/Org., [b.m.] [b.d.], k. 20.

⁹³ *Ibidem*, 36/112, Historia WSR w Kielcach, Kraków 9 V 1953 r., k. 235–236.

⁹⁴ *Ibidem*, 36/133, Zarządzenia szefa sądu 1954 r., Zarządzenie z dnia 8 IV 1954 r., k. 21.

⁹⁵ Informacje biograficzne o części personelu sędziowskiego WSR w Kielcach (sędziowie: Józef Badecki, Stanisław Baraniuk, Aleksander Borowski, Marian Doerffer, Zbigniew Furtak, Ludwik Kiełtyka, Eugeniusz Krzewski, Władysław Litmanowicz, Norbert Ołyński, Henryk Ratyński, Juliusz Surażski, Oswald Sznepf, Zygfryd Turek, Bolesław Wnorowski, Atanazy Zdun, Edward Rataj) odnaleźć można w: D. Burczyk, *Wojskowy Sąd Rejonowy...*, s. 399–400; K. Szwaagrzyk, *Prawnicy...*, *passim*.

zarysowania działalności orzeczniczej WSR w Kielcach. Wśród sędziów omawianej instytucji z całą pewnością najważniejszymi byli szefowie sądu. Pierwszym szefem WSR w Kielcach był mjr Michał Kowalski, zdjęty ze stanowiska już w czerwcu 1946 r.

Jego następcą był mjr Stanisław Baraniuk, przedwojenny magister prawa, absolwent Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. W wojskowym sądownictwie specjalnym zaczął służyć od czerwca 1945 r., zajmował wówczas stanowisko zastępcy szefa Wojskowego Sądu KBW. Zanim objął stanowisko szefa WSR w Kielcach, przez około półtora roku był sędzią Wydziału do spraw Doraznych w Sądzie Okręgowym w Białymstoku. W maju 1953 r. został przeniesiony do rezerwy⁹⁶. Mjr Stanisław Baraniuk był przewodniczącym składu sędziowskiego na rozprawie, podczas której skazano na karę śmierci por. Franciszka Jaskulskiego „Zagończyka”, komendanta Inspektoratu Radomskiego Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” (WiN)⁹⁷.

Kolejnym szefem sądu był mjr Edward Rataj, przedwojenny magister prawa, absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Oprócz stanowiska szefa WSR w Kielcach, pełnił również taką samą funkcję w WSR w Lublinie i Gdańsku⁹⁸. Jego następcą był kpt. Juliusz Surażski, przedwojenny magister prawa, absolwent Uniwersytetu Jana Batorego w Wilnie. Kpt. Surażski był przewodniczącym składu sędziowskiego, który skazał na karę śmierci kpt. Antoniego Hedę „Szarego”, dowódcę akcji rozbicia Więzienia w Kielcach nocą 4/5 sierpnia 1945 r.⁹⁹

Ostatnim szefem WSR w Kielcach był mjr Zbigniew Furtak, również przedwojenny magister prawa i absolwent Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Co ciekawe, podczas II wojny światowej przebywał na Kielecczyźnie, pracował w Zakładach Przemysłowych w Sitkówce, a także był żołnierzem tutejszych struktur Armii Krajowej. W sądownictwie wojskowym służył od 1945 r., początkowo jako sędzia WSG w Chełmie, a następnie jako sędzia WSR w Białymstoku i Warszawie. Po rozformowaniu kieleckiego sądu służył m.in. w Najwyższym Sądzie Wojskowym¹⁰⁰.

Jak wskazywał Marcin Zaborski, głównym celem powołania tego typu sądów, w tym oczywiście placówki kieleckiej, była eliminacja przeciwników władzy ludowej¹⁰¹. Tym samym, szczególna rola w realizacji tego zadania przypadała tutejszym sędziom wojskowym, którzy w tym celu posługiwali się całą gamą przepisów wprowadzonych przez władze komunistyczne. Do najważniejszych zaliczyć należy m.in.:

⁹⁶ *Ibidem*, s. 264–265.

⁹⁷ R. Śmietanka-Kruszelnicki, *Komendant „Zagończyk”...*, s. 134–137.

⁹⁸ D. Burczyk, *Wojskowy Sąd Rejonowy...*, s. 399–400.

⁹⁹ S. Piątkowski, M. Soltysiak, *Antoni Heda „Szary”...*, s. 69–72.

¹⁰⁰ K. Szwagrzyk, *Prawnicy...*, s. 299–300.

¹⁰¹ M. Zaborski, *Ustrój sądów...*, s. 222.

- Dekret PKWN z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz.U. 1944 nr 4 poz. 16 i 17),
- Dekret PKWN z dnia 23 września 1944 r. – Kodeks Karny Wojska Polskiego (Dz.U. 1944 nr 6 poz. 27),
- Dekret PKWN z dnia 30 października 1944 r. o ochronie Państwa (Dz.U. 1944 nr 10 poz. 50),
- Dekret PKWN z dnia 12 grudnia 1944 r. o zwalczaniu potajemnego gozelnictwa (Dz.U. 1944 nr 15 poz. 85),
- Dekret z dnia 23 czerwca 1945 r. Kodeks Wojskowego Postępowania Karnego (Dz.U. 1945 nr 36 poz. 216),
- Dekret z dnia 16 listopada 1945 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. 1945 nr 53 poz. 300),
- Dekret z dnia 22 stycznia 1946 r. o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszycyzację życia państwowego (Dz.U. 1946 nr 5 poz. 46),
- Dekret z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. 1946 nr 30 poz. 192),
- Dekret z dnia 25 czerwca 1946 r. o przystosowaniu przepisów o postępowaniu doraźnym do postępowania przed sądami wojskowym (Dz.U. 1946 nr 30 poz. 194),
- Dekret z dnia 28 czerwca 1946 r. o odpowiedzialności karnej za odstępstwo od narodowości w czasie wojny 1939–1945 r. (Dz.U. 1946 nr 41 poz. 237),
- Dekret z dnia 19 sierpnia 1946 r. o koncesjonowaniu garbarń, zakładów do solenia i suszenia skór surowych oraz niektórych fabryk obuwia lub pasów transmisyjnych (Dz.U. 1946 nr 43 poz. 250),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 września 1946 r. o rozciągnięciu przepisów dekretu z dnia 28 czerwca 1946 r. o odpowiedzialności karnej za odstępstwo od narodowości w czasie wojny 1939–1945 r. do czynów popełnionych poza obszarem województwa śląsko-dąbrowskiego (Dz.U. 1946 nr 53 poz. 300),
- Ustawa z dnia 22 lutego 1947 r. o amnestii (Dz.U. 1947 nr 20 poz. 78),
- Dekret z dnia 15 września 1948 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa (Dz.U. 1948 nr 47 poz. 348),
- Dekret z dnia 26 października 1949 r. o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej (Dz.U. 1949 nr 55 poz. 437),
- Ustawa z dnia 28 października 1950 r. o zakazie posiadania walut obcych, monet złotych, złota i platyny oraz zastrzeżeniu kar za niektóre przestępstwa dewizowe (Dz.U. 1950 nr 50 poz. 460),

- Ustawa karna dewizowa z dnia 28 marca 1952 r. (Dz.U. 1952 nr 21 poz. 134),
- Dekret z dnia 4 marca 1953 r. o wzmożeniu ochrony własności społecznej (Dz.U. 1953 nr 17 poz. 68),
- Dekret z dnia 4 marca 1953 r. o ochronie własności społecznej przed drobnymi kradzieżami (Dz.U. 1953 nr 17 poz. 69),
- Dekret z dnia 13 maja 1953 r. o zmianie niektórych przepisów Kodeksu Karnego Wojska Polskiego (Dz.U. 1953 nr 27 poz. 104),
- Dekret z dnia 13 maja 1953 r. o zmianie niektórych przepisów kodeksu wojskowego postępowania karnego (Dz.U. 1953 nr 27 poz. 105)¹⁰².

Oprócz powyższych aktów prawnych w pewnej liczbie przypadków orzecznictwo opierało się również o przedwojenne przepisy, które interpretowane były na potrzeby sądownictwa komunistycznego. Z tych wymienić należy, m.in.:

- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa (Dz.U. 1927 nr 117 poz. 996),
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks Karny (Dz.U. 1932 nr 60 poz. 571),
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Prawo o wykroczeniach (Dz.U. 1932 nr 60 poz. 572).

Oprócz powyższych przepisów, na orzecznictwo sędziów wpływ miało także ich otoczenie. Sąd kielecki działał we współpracy z innymi instytucjami powołanymi do zwalczania oporu wobec władzy komunistycznej. Szczególne relacje, ze względu na realizację stycznych ze sobą zadań, łączyły WSR w Kielcach z Wojskową Prokuraturą Rejonową (WPR) w Kielcach oraz WUBP w Kielcach. Jak słusznie zauważył Rafał Leśkiewicz, poszczególne wojskowe sądy rejonowe traktować należy jako *ostatnie ogniwa łańcucha „machiny represji”*¹⁰³.

Ważnymi w kontekście orzecznictwa WSR w Kielcach były również kontakty z kierownictwem Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR) w Kielcach. Jak wynika z analiz przeprowadzonych przez historyków zajmujących się dziejami poszczególnych wojskowych sądów rejonowych, stosunki te dalekie były od równorzędności. Nadrzędna rola władz partyjnych widoczna była m.in. w opiniowaniu oraz analizie działalności sędziów. Wydaje się, iż analogiczne stosunki były utrzymywane także pomiędzy kierownictwem WSR a KW PZPR w Kielcach¹⁰⁴.

Przechodząc do kwestii związanych z orzecznictwem kieleckiego sądu, rozważania należy rozpocząć od pierwszej sprawy rozpatrywanej przez WSR

¹⁰² A. Szczerba, *Analiza kwalifikacji prawnej przestępstw w śledztwach byłej Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Kielcach*, Kielce 2005, mps., s. 7–12 oraz ustalenia autorów.

¹⁰³ R. Leśkiewicz, *Wojskowy Sąd Rejonowy...*, s. 144–162, 169.

¹⁰⁴ Porównaj: D. Burczyk, *Wojskowy Sąd Rejonowy...*, s. 131–156; F. Musiał, *Polityka...*, s. 89; R. Ptaszyński, *Sędziowie...*, s. 23.

w Kielcach (wówczas z siedzibą w Radomiu). Była to sprawa Józefa Wiącka, oskarżonego o popełnienie przestępstw z art. 150 § 1 i art. 191 Kodeksu Karnego (KK) oraz z art. 4 § 1 lit. „a” Dekretu PKWN z dnia 30 października 1944 r. o ochronie Państwa. W piśmie prokuratora Wojskowej Prokuratury Rejonowej (WPR) w Kielcach z siedzibą w Radomiu z 29 marca 1946 r. wnoszono o umorzenie postępowania karnego z powodu popełnienia przestępstw przed 22 lipca 1945 r., które podlegały amnestii z 2 sierpnia 1945 r.¹⁰⁵ Skład sędziowski WSR w Kielcach przychylił się do wniosku prokuratora podczas posiedzenia niejawnego 4 kwietnia 1946 r.¹⁰⁶

Józef Wiącek był jednym z ponad 8206 oskarżonych osób, których sprawy w okresie od 1946 do 1954 r. były rozpatrywane przez sędziów WSR w Kielcach. Z liczby tej, skazanych zostało 4541 osób (5258 osób łącznie ze skazanymi w 1946 r.), co stanowi około 55% wszystkich oskarżonych. Proporcje te, na podstawie danych statystycznych sądu, ukazuje na przestrzeni poszczególnych lat tabela 1. Należy podkreślić, że dane te nie są pełne, z powodu braku liczby oskarżonych w 1946 r.

Tabela nr 1. Liczba oskarżonych i skazanych przez WSR w Kielcach od 1 IV 1946 r. do 31 VIII 1954 r. (oprac. R. Piwko).

Rok	Liczba oskarżonych	Liczba skazanych	% skazanych
1946 ¹⁰⁷	brak danych	717	–
1947	2292	1165	50,82%
1948	1366	932	68,22%
1949	1035	782	75,55%
1950	1102	537	48,72%
1951	755	306	40,52%
1952	739	739	57,51%
1953	544	251	46,13%
1954	373	143	38,33%
Razem	8206	4541	55,33%

Obliczenia własne na podstawie sprawozdań rocznych i miesięcznych WSR w Kielcach za lata 1946–1954. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/31, 36/37, 36/52, 36/66, 36/81, 36/96, 36/113, 36/124.

¹⁰⁵ Dekret z dnia 2 sierpnia 1945 r. o amnestii (Dz.U. 1945 nr 28 poz. 172).

¹⁰⁶ AIPN Ki, WSR Kielce, 41/1 (Rej 1/46), Akta sprawy karnej przeciwko Józefowi Wiąckowi. Podczas posiedzenia niejawnego postanowiono umorzyć popełnienie przestępstw z art. 4 § 1 lit. „a” Dekretu PKWN z dnia 30 października 1944 r. o ochronie Państwa na mocy art. 8 w zw. z art. 5 § 1 Dekretu z dnia 2 sierpnia 1945 r. o amnestii. Pozostałe przestępstwa umorzono na mocy art. 2 pkt 1 Dekretu z dnia 2 sierpnia 1945 r. o amnestii.

¹⁰⁷ W sprawozdaniach miesięcznych i rocznym za 1946 r. nie odnotowano liczby oskarżonych, a jedynie liczbę skazanych przez WSR w Kielcach. Tym samym liczba 717 oskarżonych nie została uwzględniona w powyższych obliczeniach.

Pełniejsze dane, pochodzące z sądowych sprawozdań pozwalają na określenie dysproporcji pomiędzy liczbą skazanych cywilów oraz funkcjonariuszy i żołnierzy. Różnice te ukazuje tabela nr 2. Warto zauważyć, iż największe dysproporcje pomiędzy obiema kategoriami osób skazanych dotyczą lat 1946–1950. Wynikało to nasilonej akcji zwalczania rozmaitych organizacji antykomunistycznych a także pojedynczych osób oskarżonych w tym okresie o tego typu działalność.

Tabela nr 2. Liczba skazanych osób cywilnych oraz funkcjonariuszy UB i MO oraz żołnierzy WP i KBW (oprac. R. Piwko).

Rok	Liczba skazanych cywilów	Liczba skazanych funkcjonariuszy i żołnierzy	Razem
1946	609	108	717
1947	957	208	1165
1948	792	140	932
1949	632	150	782
1950	434	103	537
1951	228	78	306
1952	291	134	425
1953	179	72	251
1954	111	32	143
Razem	4233	1025	5258

Obliczenia własne na podstawie sprawozdań rocznych i miesięcznych WSR w Kielcach za lata 1946–1954. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/31, 36/37, 36/52, 36/66, 36/81, 36/96, 36/113, 36/124.

Bardzo dobrze opisywane procesy oddaje tabela nr 3, zawierająca wskaźniki procentowe. Przez pięć lat funkcjonowania WSR w Kielcach, jak wynika z materiałów statystycznych, liczba skazanych funkcjonariuszy i żołnierzy nie przekroczyła 20% wszystkich skazanych. Nieco wyższe dane odnotowano w latach 1951–1954, lecz nie wynikało to z zaostrzenia polityki sądu wobec funkcjonariuszy UB, MO czy żołnierzy WP, KBW i WOP. Procentowy wzrost liczby skazanych mundurowych względem cywilów wynikał jednoznacznie z dużo niższej liczby wydanych wyroków skazujących wobec tych ostatnich. Przykładowo na 4233 wszystkich skazanych cywilów w latach 1946–1954 aż 3423 (daje to ponad 80% liczby skazanych) skazano w pierwszym pięcioleciu funkcjonowania sądu, pozostałych 809 osób skazano na przestrzeni dalszych czterech lat. Porównując te dane z liczbą 1025 wszystkich skazanych funkcjonariuszy i żołnierzy, 709 skazano w latach 1946–1950, a 316 w latach 1951–1954. W pierwszym przypadku liczba skazanych zmniejszyła się ponad czterokrotnie, podczas gdy w drugim nieco ponad dwukrotnie.

Tabela nr 3. Porównanie procentowe liczby cywilów oraz funkcjonariuszy i żołnierzy skazanych przez WSR w Kielcach w latach 1946–1954 (oprac. R. Piwko).

Rok	Liczba skazanych ogółem	% skazanych cywilów	% skazanych funkcjonariuszy
1946	717	85%	15%
1947	1165	82%	18%
1948	932	85%	15%
1949	782	81%	19%
1950	537	81%	19%
1951	306	75%	25%
1952	425	68%	32%
1953	251	71%	29%
1954	143	78%	22%
Razem	5258	81%	19%

Obliczenia własne na podstawie sprawozdań rocznych i miesięcznych WSR w Kielcach za lata 1946–1954. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/31, 36/37, 36/52, 36/66, 36/81, 36/96, 36/113, 36/124.

Tabela nr 4. Liczba kar śmierci i dożywocia orzeczonych przez WSR w Kielcach w latach 1946–1954 (oprac. R. Piwko).

Rok	Liczba orzeczonych kar śmierci	Liczba orzeczonych kar dożywocia
1946	25	–
1947	55	–
1948	17	–
1949	16	–
1950	14	13
1951	6	9
1952	10	2
1953	7	10
1954	0	1
Razem	150¹⁰⁸	35

Obliczenia własne na podstawie sprawozdań rocznych i miesięcznych WSR w Kielcach za lata 1946–1954. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/31, 36/37, 36/52, 36/66, 36/81, 36/96, 36/113, 36/124.

¹⁰⁸ Według najnowszych ustaleń, WSR w Kielcach na karę śmierci skazał 165 podsądnych. Dane te zostaną z pewnością zweryfikowane, ponieważ autorzy niniejszego inwentarza opracowują obecnie indeks skazanych na karę śmierci przez kielecki sąd.

Jednym z najbardziej bezwzględnych sposobów eliminacji wrogów ustroju komunistycznego było stosowanie kar śmierci wobec oskarżonych (zob. tabela nr 4). Jak wynika z danych statystycznych najczęściej tego typu wyroków (ponad 84%) wydano na przestrzeni pierwszych 5 lat funkcjonowania sądu. Warto zwrócić uwagę, że na liczbę 55 skazanych na karę śmierci w 1947 r. aż 39 wyroków (70%) dotyczyło: przestępstw o nielegalne posiadanie broni (3), udziału w nielegalnych organizacjach (16) oraz udziału w tzw. „zamachach terrorystycznych” (20). Z całą pewnością znaczna część tych orzeczeń dotyczyła osób związanych z działalnością zbrojną w podziemiu niepodległościowym. Zdaniem autora jest to kolejny dowód potwierdzający tezę o zależności pomiędzy nasileniem oporu wobec władzy w społeczeństwie, a skalą represyjności sądu.

Ostatnia z tabel (nr 5) w tej części inwentarza zawiera dane liczbowe dotyczące wydanych wyroków pozbawienia wolności, podzielonych ze względu na długość trwania kary. Spośród 4 grup, 2 w sposób wyraźny są najliczniej „reprezentowane”. Pierwsza grupa to skazani na kary od roku do pięciu lat więzienia (2361 osób, tj. 51,1% wszystkich kar pozbawienia wolności), druga grupa to skazani na karę od pięciu do dziesięciu lat więzienia (1403 osoby, tj. 30,3% wszystkich kar pozbawienia wolności).

Tabela nr 5. Liczba wyroków pozbawienia wolności orzeczonych przez WSR w Kielcach w latach 1946–1954 (oprac. R. Piwko).

Rok	Do roku	Od roku do 5 lat	Od 5 do 10 lat	Powyżej 10 lat	Razem
1946	122	397	163	0	682
1947	107	493	331	0	931
1948	128	421	261	0	810
1949	106	320	211	49	686
1950	114	206	115	35	470
1951	42	160	88	36	326
1952	34	181	107	26	348
1953	13	101	86	25	225
1954	7	82	41	12	142
Razem	673	2361	1403	142	4620

Obliczenia własne na podstawie sprawozdań rocznych i miesięcznych WSR w Kielcach za lata 1946–1954. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/31, 36/37, 36/52, 36/66, 36/81, 36/96, 36/113, 36/124.

Działalność WSR w Kielcach ukierunkowana była głównie na zwalczanie środowisk opozycyjnych wobec władzy komunistycznej. Potwierdzają to m.in. dane liczbowe pochodzące z miesięcznych i rocznych sprawozdań sądu.

Wyraźne dysproporcje pomiędzy liczbą skazanych cywilów, a mundurowymi formacji wojsk i służb komunistycznych wskazują jasno gdzie znajdowano wrogów ustroju. Także analiza liczby osób skazanych na więzienie lub śmierć przez WSR w Kielcach wskazuje wyraźnie, iż najczęściej tego typu wyroków wydano w pierwszych 5 latach działania. Wspomniana już zależność nasilenia oporu wobec władzy z nasileniem skali represyjności sądu jest widoczna także w liczbach oraz danych procentowych charakteryzujących działalność sądu w latach 1946–1954. Zdaniem autora, na podstawie zaprezentowanych danych można wysunąć tezę o występowaniu dwóch podokresów w funkcjonowaniu sądu. Pierwszy przypadał na lata 1946–1950. Prowadzono wówczas nasiloną walkę z oporem społeczeństwa Kielecczyny, z kolei w latach 1951–1954 wygaszano pojedyncze ogniska kontestacji wobec systemu.

Wojskowy Sąd Rejonowy w Kielcach został rozformowany przez szefa Zarządu Sądownictwa Wojskowego 5 sierpnia 1954 r. na mocy Rozkazu nr 024 Ministra Obrony Narodowej z 6 maja 1954 r.¹⁰⁹ Ostateczną datą dla realizacji spraw przez WSR w Kielcach był najprawdopodobniej 31 lipca 1954 r.¹¹⁰ Procesy likwidacyjne w jednostce trwały do połowy sierpnia 1954 r. Pismem nr 0123/54 z 7 sierpnia 1954 r. szef WSR w Kielcach uregulował z Dowództwem Warszawskiego Okręgu Wojskowego (WOW) nr VIII w Warszawie sprawy personalne¹¹¹. W książce rozkazów pod datą 12 sierpnia 1954 r. umieszczono ostatnie polecenia personalne oraz wpis „zakończono”, opatrzony podpisem i pieczęcią kierownika sekretariatu WSR w Kielcach¹¹².

Ostatecznie wojskowe sądy rejonowe zostały rozformowane 25 kwietnia 1955 r. na mocy Ustawy z 5 kwietnia 1955 r. o przekazaniu sądom powszechnym dotychczasowej właściwości sądów wojskowych w sprawach karnych osób cywilnych, funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa publicznego, Milicji Obywatelskiej i Służby Więziennej (Dz.U. 1955 nr 15 poz. 83). Procesy likwidacyjne zakończone zostały wydaniem przez szefa ZSW Zarządzenia organizacyjnego nr 0255 z 30 kwietnia 1955 r.¹¹³

¹⁰⁹ *Skazani na karę śmierci przez Wojskowe Sądy Rejonowe w Bydgoszczy...*, s. 14.

¹¹⁰ Ostatnie sprawozdanie miesięczne przedłożone do ZSW dotyczyło lipca 1954 r. W miesiącu sprawozdawczym starano się rozpoznać do 31 lipca br. możliwie największą ilość spraw dotyczących tzw. orzecznictwاً powyrokowego i sprawy te [sąd] rozpatrywał na bieżąco. Ostatnie posiedzenie niejawnie odbyło się w dniu 28 lipca. Wszystkie możliwe do rozpoznania wnioski i prośby zostały załatwione. Za: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/124, Sprawozdania cyfrowe do Zarządu Sądownictwa Wojskowego 1954 r., Sprawozdanie opisowe za miesiąc lipiec 1954 r., [b.m.] [b.d.], k. 80.

¹¹¹ *Ibidem*, 36/126, Sprawy personalne oficerów, szeregowych i pracowników cywilnych administracji wojskowej 1954 r., Pismo szefa WSR w Kielcach do Dowództwa Okręgu Wojskowego nr VIII w Warszawie, Kielce 7 VIII 1954 r., k. 63.

¹¹² *Ibidem*, 36/137, Rozkaz nr 82, Kielce 12 VIII 1954 r., k. 90v.

¹¹³ *Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie...*, s. 18.

Marek Jedynak

2. DZIEJE ZESPOŁU

W następstwie procesu aktotwórczego Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach wytworzyła się registratura, w skład której wchodziły: repertoria (ogólne, odwoławcze, pomocy prawnej), księgi (archiwalna, depozytowa, korespondencji), wykazy (kar zawieszonych warunkowo, listów gończych), dzienniki (rozkażów tajnych, skorowidze alfabetyczne do ksiąg i repertoriów), akta spraw karnych oraz dokumentacja administracyjna. Na tę ostatnią składały się m.in. korespondencja z organami zwierzchnimi, zarządzenia szefa sądu, sprawozdania, rozkazy, sprawozdania opisowe i statystyczne, akta personalne pracowników i inne.

Proces archiwotwórczy na przykładzie WSR w Poznaniu doskonale opisał Rafał Leśkiewicz¹¹⁴, zaś uzupełnił go na przykładzie WSR w Gdańsku Dariusz Burczyk¹¹⁵. Narastanie i powstawanie zespołu archiwalnego odbywało się generalnie dla wszystkich wojskowych sądów rejonowych podobnie¹¹⁶, dlatego w niniejszej pracy znajdują się wyłącznie odniesienia do specyfiki jednostki w Kielcach.

W trakcie funkcjonowania WSR w Kielcach część akt spraw karnych, składających się na jego zasób aktowy, ze względu na właściwość rzeczową lub z powodu umorzenia postępowania, została skierowana do cywilnych i wojskowych prokuratur i sądów na terenie całego kraju. W ten sposób dokumentacja spraw przekazana została m.in. do Prokuratury Polskich Kolei Państwowych (PKP) przy Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Lublinie, Prokuratury PKP w Łodzi, Prokuratury Sądu Okręgowego w Kielcach, Prokuratury Sądu Okręgowego w Radomiu, Wojskowej Prokuratury Okręgowej w Łodzi, WPR w Kielcach, Sądów Grodzkich w Kozienicach i Pionkach, Sądów Okręgowych

¹¹⁴ R. Leśkiewicz, *Wojskowy Sąd Rejonowy...*, s. 163–226.

¹¹⁵ D. Burczyk, *Inwentarz idealny...*

¹¹⁶ Porównaj: Z. Skoczek, *Organizacja pracy w sądach i prokuraturach wojskowych*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1948, nr 1–2, s. 56–64.

w Kielcach, Lublinie i Łodzi (np. „z uwagi na ekonomikę procesową”), Sądu Okręgowego w Radomiu Wydziału Zamiejscowego w Ostrowcu Świętokrzyskim, Sądu Wojewódzkiego dla miasta stołecznego Warszawy, Wojskowego Sądu PKP w Łodzi, Wojskowego Sądu Garnizonowego w Modlinie, Wojskowych Sądów Okręgowych w Łodzi, Warszawie i Wrocławiu, Wojskowych Sądów Rejonowych w Katowicach, Koszalinie, Poznaniu, Szczecinie i Warszawie oraz innych jednostek wymiaru sprawiedliwości właściwych do rozpatrywania spraw pierwotnie skierowanych do procedowania w WSR w Kielcach.

W niektórych przypadkach postępowanie karne było umarzone. Już zarejestrowana w repertoriach sądowych dokumentacja posiadała sygnaturę „Rej” lub „SR”. Akta zwracane wówczas były do WPR w Kielcach. W niektórych przypadkach postępowań prokuratorskich prowadzonych przeciwko funkcjonariuszom MO lub UB dokumentacja spraw była przez organy bezpieczeństwa państwa zarekwirowana i dołączona do akt osobowych funkcjonariuszy, znajdujących się w archiwum WUBP w Kielcach¹¹⁷.

Pozostałe akta spraw karnych, akta administracyjne oraz pomoce ewidencyjne Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach w latach 1946–1954 przechowywane były w archiwum sądu, które mieściło się w szafie kierownika sekretariatu (stan na 1947 r.)¹¹⁸. Decyzja z 6 maja 1954 r. o rozformowaniu kieleckiej jednostki (szerzej w rozdziale 1.) podjęta została jeszcze przed wprowadzeniem przepisów określających zasady postępowania z aktami wojskowych sądów rejonowych. Do tego momentu zasady postępowania z dokumentacją regulował *Tymczasowy regulamin urzędowania sądów i prokuratur wojskowych, część I, Biurowość w sprawach karnych*. Dopiero rok później, Zarządzeniem organizacyjnym nr 02/55 z 26 kwietnia 1955 r. ZSW określił zasady załatwienia wszystkich trwających spraw oraz przekazywania dokumentacji rozformowanych sądów¹¹⁹.

Akta administracyjne oraz akta personalne pracowników cywilnych administracji wojskowej i żołnierzy służących w WSR w Kielcach zostały przesłane bezpośrednio do Archiwum WOW w Warszawie oraz do ZSW w Warszawie¹²⁰. Do Archiwum WOW 8 sierpnia 1954 r. przekazano akta kancelarii tajnej i ogół-

¹¹⁷ Porównaj: AIPN Ki, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Kielcach (dalej: WUSW Kielce), 6/1799 (2874/MO, Rej 461/46), Akta sprawy karnej przeciwko Stanisławowi Kobylarzowi [w:] Akta osobowe funkcjonariusza MO Stanisława Kobylarza.

¹¹⁸ AIPN Ki, WSR Kielce, 36/29, Okólniki i zarządzenia NSW i WSW 1947 r., Protokół lustracji Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach z 18–20 V 1947 r., s. 81.

¹¹⁹ D. Burezyk, *Inwentarz idealny...*, s. 22.

¹²⁰ Po rozformowaniu WSR w Gdańsku w 1955 r. część akt administracyjnych, wśród których były m.in. teczki postanowień, teczki wyroków i teczki posiedzeń niejawnych, przekazano do ZSW w Warszawie. Wszystkie pieczęcie i stemple, etaty, instrukcje i przepisy w zakresie prowadzenia ewidencji i posługiwania się pieczęciami i etatami oraz *Zestawienia terminowych meldunków i sprawozdań...* przekazano do Oddziału VI Sztabu Pomorskiego Okręgu Wojskowego. Natomiast

nej, w tym repertoria „Cs” oraz akta zakończonych spraw karnych zakwalifikowanych do wieczystego przechowywania. Do ZSW przekazano książki prawnicze i inne materiały szkoleniowe, których zestawienia w obecnej chwili prawdopodobnie nie sposób odtworzyć. Za transport materiałów samochodem służbowym do Warszawy odpowiadali kierownik sekretariatu WSR w Kielcach kpt. Michał Czekąła oraz kierowca sądu st. szer. Stefan Gawron¹²¹.

Do Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Kielcach ze zlikwidowanego sądu przekazano 12 teczek akt administracyjnych dotyczących działalności Podstawowej Organizacji Partyjnej PZPR przy WSR w Kielcach¹²².

Natomiast pozostałe akta spraw zakończonych i wszystkie akta spraw bieżących oraz pomoce ewidencyjne i akta administracyjne¹²³ przekazano do Wojskowego Sądu Rejonowego w Lublinie, w celu złożenia dokumentacji w archiwum lub kontynuowania postępowań karnych. Do dalszej realizacji przekazano wówczas 317 niezakończonych spraw (1946 – 5, 1947 – 18, 1948 – 29, 1949 – 31, 1950 – 33, 1951 – 24, 1952 – 46, 1953 – 77, 1954 – 54)¹²⁴. Od 2 lipca 1954 r. oficjalnie procedował nad nimi WSR w Lublinie¹²⁵.

W okresie przechowywania akt WSR w Kielcach przez WSR w Lublinie zbiór ten nadal był otwarty. Część spraw była przekazywana dalej, np. 24 sierpnia 1954 r. akta sprawy SR 269/49 zwrócone zostały do WPR w Kielcach¹²⁶. Pewna grupa akt pozostawała także w zainteresowaniu organów bezpieczeństwa państwa. W związku z tym była również wypożyczana do celów służbowych

regulaminy, instrukcje, wydawnictwa, materiały poglądowe z zakresu ogólnowojskowego oraz sprzęt szkoleniowy – do Oddziału IX Sztabu Pomorskiego Okręgu Wojskowego. Za: D. Burczyk, *Inwentarz idealny...*, s. 27.

¹²¹ AIPN Ki, WSR Kielce, 36/137, Rozkaz nr 81, Kielce 8 VIII 1954 r., k. 88–88v.

¹²² AIPN Ki, WSR Kielce, 36/128, Teczka z opisami archiwalnymi za lata 1945–1954 (dalej: 36/128), Opis ściśle tajnych i tajnych spraw za rok 1954 WSR w Kielcach, poz. 31/54 – 42/54, k. 23.

¹²³ Do WSR w Lublinie przekazano *Książkę przechowywanych akt spraw karnych oraz akt wydzielonych ze spraw karnych*. Za: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/128, Opis ściśle tajnych i tajnych spraw za rok 1954 WSR w Kielcach, poz. 26/54, k. 23.

¹²⁴ AIPN Ki, WSR Kielce, 36/137, Rozkaz nr 63, Kielce 9 VI 1954 r., k. 78; Rozkaz nr 78, Kielce 3 VIII 1954 r., k. 84; Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie (dalej: AIPN Lu), Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie (dalej: WSR Lublin), 218/23, Wykaz akt spraw bieżących WSR w Kielcach za lata 1946–1954.

¹²⁵ Archiwum Sądu Okręgowego w Kielcach (dalej: ASOK), Wykazy byłego WSR w Kielcach 1946–1954, cz. I, mps, [b.m.] [b.d.] (dalej: Wykazy I), Wykaz spraw b[yłego] WSR w Kielcach przejętych przez KW MO w Kielcach. Załącznik do protokołu zdawczo-odbiorczego z dnia 23 II 1967 r., k. 110–111.

¹²⁶ Akta sprawy SR 269/49 przekazane zostały 24 VIII 1954 r. z WSR w Lublinie do WPR w Kielcach. Następnie NPW 6 lipca 1955 r. przekazała je do Wydziału III Departamentu III Prokuratury Generalnej. Ostatecznie akta zwrócone zostały do SW w Kielcach. Porównaj: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/733 (SR 269/49), Akta sprawy karnej przeciwko Stanisławowi Wójcikowi i innym; AIPN Ki, WSR Kielce, 36/138, Wyciąg repertorium „S” WSR w Kielcach i Lublinie za lata 1946–1955, Rok 1949, poz. 14, s. 52.

innym instytucjom wykazującym zainteresowanie poszczególnymi materiałami. W wyniku przeobrażeń mających miejsce w latach następnych (likwidacja wojskowych sądów rejonowych, likwidacja okręgów wojskowych w Lublinie i Krakowie, wyznaczenie nowych dysponentów) część akt zaginęła lub została odesłana po wykorzystaniu służbowym do niewłaściwych sądów wojewódzkich, które wyznaczone zostały na następców prawnych¹²⁷.

Z chwilą rozformowania wszystkich wojskowych sądów rejonowych w Polsce i wejścia w życie Ustawy z dnia 5 kwietnia 1955 r. o przekazaniu sądom powszechnym dotychczasowej właściwości sądów wojskowych w sprawach karnych osób cywilnych, funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa publicznego, Milicji Obywatelskiej i Służby Więziennej, rozformowane sądy miały obowiązek rozliczyć się z posiadanej dokumentacji. Na podstawie art. 6 § 1 przywołanej Ustawy, *akta w sprawach o przestępstwa, które z mocy przepisów niniejszej ustawy należą do właściwości sądów powszechnych, a w których postępowanie zakończone zostało orzeczeniem prawomocnym przed dniem wejścia w życie ustawy, sądy wojskowe przekażą sądom wojewódzkim w terminie trzech miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy*¹²⁸. Dopiero w tym momencie możemy mówić o podobieństwach dalszego ruchu akt WSR w Kielcach do pozostałych zlikwidowanych wówczas jednostek sądownictwa wojskowego.

W 1955 r. z archiwum WSR w Lublinie przekazano do Składnicy Akt Sądu Wojewódzkiego (SW) w Kielcach pomoce ewidencyjne oraz akta spraw karnych toczących się przed zlikwidowanym WSR w Kielcach, a także sprawy karne właściwe terytorialnie dla okręgu sądowego SW w Kielcach, a toczące się dotychczas przed WSR w Lublinie. W tym przypadku postępowano zgodnie z przywołaną powyżej Ustawą¹²⁹.

Wspomniany akt prawny nie dotyczył jednak spraw toczących się, a związanych z przestępstwami popełnionymi przez żołnierzy zawodowych (np. dezercja, nieoddawanie honorów wobec przełożonych) oraz spraw osób cywilnych oskarżonych o popełnienie czynów z art. 7 Dekretu z 13 czerwca 1946 r. o prze-

¹²⁷ Akta sprawy karnej Rej 490/46 przeciwko Leonowi Jankiewiczowi zostały wypożyczone z WSR w Lublinie do PUBP we Wrocławiu pismem z 9 XII 1954 r. Po wejściu w życie Ustawy z dnia 5 IV 1955 r., WSR w Lublinie poinformował PUdsBP we Wrocławiu, że akta należy zwrócić do Sądu Wojewódzkiego w Kielcach. Ostatecznie dokumentacja sprawy karnej nigdy nie powróciła do Kielc. Akta nie zostały przejęte przez IPN. Za: ASOK, Wykazy I, Pismo szefa PUBP we Wrocławiu do WSR w Kielcach, Wrocław 27 XI 1954 r., k. 116; Pismo szefa WSR w Lublinie do szefa PUBP we Wrocławiu, Lublin 9 XII 1954 r., k. 117; Pismo szefa WSR w Lublinie do PUdsBP we Wrocławiu, Lublin 15 V 1955 r., k. 114.

¹²⁸ Art. 6 § 1 Ustawy z dnia 5 kwietnia 1955 r. o przekazaniu sądom powszechnym dotychczasowej właściwości sądów wojskowych w sprawach karnych osób cywilnych, funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa publicznego, Milicji Obywatelskiej i Służby Więziennej (Dz.U. 1955 nr 15 poz. 83).

¹²⁹ Porównaj: D. Burczyk, *Inwentarz idealny...*, s. 24–25.

stępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (działalność szpiegowską na rzecz obcych państw)¹³⁰.

Dokumenty nieobjęte przywołaną Ustawą miały zostać przekazane Wojskowemu Sądowi Garnizonowemu w Krakowie. Czy akta fizycznie tam trafiły, nie sposób dzisiaj ustalić. Prawdopodobnie zostały wyłącznie przygotowane do przekazania do WSG w Krakowie, gdyż w chwili rozformowania WSR w Kielcach w 1954 r. obszar województwa kieleckiego podporządkowany był Krakowskiemu Okręgowi Wojskowemu nr V¹³¹. Ostatecznie akta przekazane zostały do Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie, który w chwili likwidacji wojskowych sądów rejonowych był organem właściwym dla dalszej realizacji spraw sądownictwa wojskowego z terenu województwa kieleckiego¹³².

Trzy sprawy, spośród złożonych w Sądzie WOW w Warszawie zostały w następnych latach przekazane dalej do realizacji według kompetencji (3 sierpnia 1955 r. akta sprawy SR 195/50 przekazano do SW w Kielcach¹³³, 8 sierpnia 1955 r. do SW w Kielcach przekazano akta sprawy SR 43/54¹³⁴, zaś 5 października 1955 r. akta sprawy SR 169/54 przekazano do WSG w Warszawie¹³⁵).

Natomiast akta spraw WSR w Kielcach zakończonych w Sądzie WOW w Warszawie znalazły się następnie w gestii archiwów właściwych dla resortu Obrony Narodowej. Sąd WOW w Warszawie 19 lipca 1956 r. przekazał do Archiwum Służby Sprawiedliwości (ASS) Ministerstwa Obrony Narodowej przy Izbie Wojskowej Sądu Najwyższego w Warszawie akta 192 spraw karnych. W archiwum Sądu WOW w Warszawie pozostawiono „w zamknięciu” (prawdopodobnie w kancelarii tajnej) sześć spraw z art. 7 Dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy

¹³⁰ Dekret z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. 1946 nr 30 poz. 192).

¹³¹ Lubelski Okręg Wojskowy nr VII został rozformowany w 1949 r., a obszar woj. kieleckiego podporządkowano Krakowskiemu Okręgowi Wojskowemu nr V. Z kolei ten, w tym województwo kieleckie, w związku z kolejną reorganizacją struktur Wojska Polskiego, został w 1954 r. włączony do Warszawskiego Okręgu Wojskowego nr VIII. Za: J. Kajetanowicz, *Polskie wojska lądowe w latach 1945–1960*, Toruń 2004; S. Zając, *Z dziejów Krakowskiego Okręgu Wojskowego*, Warszawa 1995.

¹³² AIPN Lu, WSR Lublin, 218/23, Wykaz akt spraw bieżących WSR w Kielcach za lata 1946–1954, [Odrębna adnotacja], [b.d.], k. 2.

¹³³ Akta sprawy SR 195/50 NSW 3 VIII 1955 r. przesłał według właściwości do Wydziału IV Karnego SW w Kielcach. Porównaj: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/857–861 (SR 195/50 t. 1–5), Akta sprawy karnej przeciwko Władysławowi Magierze i innym; AIPN Ki, WSR Kielce, 36/138, Wyciąg repertorium „S” WSR w Kielcach i Lublinie za lata 1946–1955, Rok 1950, poz. 10, s. 65.

¹³⁴ AIPN Ki, WSR Kielce, 8/1311–1313 (SR 43/54), Akta sprawy karnej przeciwko Zdzisławowi Górze i innym; AIPN Ki, WSR Kielce, 36/138, Wyciąg repertorium „S” WSR w Kielcach i Lublinie za lata 1946–1955, Rok 1954, poz. 16, s. 99.

¹³⁵ Akta sprawy SR 169/54 przeciwko Michałowi Kordylewskiemu nie zostały przejęte przez IPN. Porównaj: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/138, Wyciąg repertorium „S” WSR w Kielcach i Lublinie za lata 1946–1955, Rok 1954, poz. 10, s. 97.

Państwa. Sprawy te do ASS MON przekazane zostały dopiero w latach 1960–1969 (1960 – SR 40/53, SR 79/53, SR 72/54, SR 31/55; 1962 – SR 33/53, SR 50/53, SR 43/55, 1969 – SR 258/52). Ponadto do ASS MON dopiero w 1960 r. przekazano sprawę SR 31/55, zaś w 1962 r. – sprawę SR 43/55¹³⁶.

W 1961 r. do ASS MON trafiła także dokumentacja administracyjna WSR w Kielcach przechowywana w zlikwidowanym tego roku Zarządzie Sądownictwa Wojskowego. Przez analogię do ustaleń Dariusza Burczyka można stwierdzić, że wszystkie akta administracyjne kieleckiego WSR, które zostały przekazane do Archiwum Służby Sprawiedliwości MON, zostały wybrakowane. Po upływie okresu przechowywania komisyjnie wybrakowano także akta procesowe posiadające kategorię archiwalną „B”¹³⁷.

Dokumentacja została zniszczona z pewnością przed wejściem w życie Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 grudnia 1975 r. w sprawie okresów przechowywania i warunków niszczenia akt spraw sądowych lub przekazywania ich archiwom państwowym. Na jego podstawie, a także na podstawie art. 46 § 2 Ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustalono kategorię archiwalną „A” dla akt wszystkich spraw (niezależnie od terminu ich zakończenia) toczących się przed wojskowymi sądami rejonowymi, tj. spraw, w których wyroki orzekane były na podstawie aktów prawnych wymienionych w pierwszej części niniejszego wstępu¹³⁸.

Spośród akt spraw karnych złożonych w ASS MON podczas opracowania niniejszego inwentarza natrafiono wyłącznie na jeden zapis dotyczący zniszczenia materiałów WSR w Kielcach w terminie późniejszym. W 1984 r. w ASS MON zniszczone zostały (prawdopodobnie przypadkowo) akta sprawy SR 385/50¹³⁹. Ostatecznie ze zbioru akt WSR w Kielcach zgromadzonego w ASS MON pozostały tylko dwie pomoce kancelaryjne oraz akta sześciu spraw karnych¹⁴⁰.

Ze względu na rozproszenie materiałów archiwalnych, nie jesteśmy w stanie szczegółowo odtworzyć dalszego ruchu dokumentacji archiwalnej w obrębie resortu Obrony Narodowej. Po 1956 r. z ASS MON niezniszczone dokumen-

¹³⁶ AIPN Ki, WSR Kielce, 36/138, Wyciąg repertorium „S” WSR w Kielcach i Lublinie za lata 1946–1955.

¹³⁷ Porównaj: D. Burczyk, *Inwentarz idealny...*, s. 26–27.

¹³⁸ § 17 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 grudnia 1975 r. w sprawie okresów przechowywania i warunków niszczenia akt spraw sądowych lub przekazywania ich archiwom państwowym (Dz.U. 1975 nr 43 poz. 220); Art. 46 § 2 Ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 1964 nr 6 poz. 40, tekst jednolity).

¹³⁹ AIPN Ki, WSR Kielce, 36/138, Wyciąg repertorium „S” WSR w Kielcach i Lublinie za lata 1946–1955, Rok 1950, poz. 18, s. 69. Częściowo zostały odtworzone 24 I 1992 r. przez SW w Kielcach do sprawy Cs. 272/91.

¹⁴⁰ AIPN Ki, WSR Kielce, 36/1, Repertorium „Cs” za lata 1948–1954; AIPN Ki, WSR Kielce, 36/2, Skorowidz alfabetyczny do repertorium „Cs” za lata 1948–1954; AIPN Ki, WSR Kielce, 36/3–10, akta sześciu spraw karnych prowadzonych przez WSR w Kielcach.

ty WSR w Kielcach przekazane zostały do Archiwum Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie¹⁴¹.

W 1990 r., w związku ze zmianami w strukturze Wojska Polskiego i resortu Ministerstwa Obrony Narodowej, na podstawie zarządzenia szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego nr 23/Sztab. z dnia 29 maja 1990 r. w sprawie dalszego doskonalenia działalności wojskowej służby archiwalnej, Archiwum WOW przekształcone zostało w filię Centralnego Archiwum Wojskowego (CAW)¹⁴². W 2000 r., zgodnie z decyzją Ministra Obrony Narodowej w sprawie zmian w sieci archiwów wojskowych filie CAW zostały podporządkowane organizacyjnie Dowództwu Wojsk Lądowych w Warszawie¹⁴³.

Na podstawie przywołanego powyżej zarządzenia szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego nr 23/Sztab. z dnia 29 maja 1990 r. rozformowane zostało także Archiwum Służby Sprawiedliwości MON, a jego zbiory przekazano do nowopowstałego Archiwum Instytucji Centralnych Ministerstwa Obrony Narodowej (od 2000 r. Archiwum Instytucji Ministerstwa Obrony Narodowej, a od 2010 r. Archiwum Ministerstwa Obrony Narodowej)¹⁴⁴.

W wyniku opisanych powyżej przekształceń wojskowej sieci archiwalnej, ostatecznie zachowane akta WSR w Kielcach zdeponowane zostały w Archiwum Wojsk Lądowych (AWL) w Warszawie. Były to akta spraw karnych, akta administracyjne oraz akta personalne pracowników cywilnych administracji wojskowej i żołnierzy pełniących służbę w WSR w Kielcach.

Zanim omówimy ostatni etap ruchu akt z wojskowej sieci archiwalnej do zasobów Instytutu Pamięi Narodowej powróćmy jeszcze do losów akt spraw karnych WSR w Kielcach, które Ustawa z dnia 5 kwietnia 1955 r. zakwalifikowała do przekazania do dyspozycji sądownictwa cywilnego. Likwidowany WSR w Lublinie w okresie od 1 maja do 1 sierpnia 1955 r. zobligowany był oddać je do Sądu Wojewódzkiego w Kielcach. Akta niezakończonych postępowań realizowanych w WSR w Kielcach (następnie w WSR w Lublinie) zostały przekazane do Wydziału IV A Karnego Sądu Wojewódzkiego w Kielcach. Był to nowy wydział utworzony specjalnie w celu realizacji niezakończonych spraw „kieleckich” prowadzonych przez WSR w Lublinie¹⁴⁵. Razem z aktami spraw karnych, do SW w Kielcach trafiły repertoria oraz skorowidze wytworzone w latach 1946–1954 w WSR w Kielcach.

¹⁴¹ Porównaj: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/1, Repertorium Cs za lata 1948–1954.

¹⁴² Szerzej: Z. Kozak, E. Młynarska-Kondrat, *Archiwa Okręgów Wojskowych i Rodzajów Sił Zbrojnych w wojskowej sieci archiwalnej*, „Biuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej” 1996, nr 19, źródło: http://archiwumcaw.wp.mil.pl/biuletyn/b19/b19_1.pdf (dostęp on-line 7 X 2013 r.).

¹⁴³ Szerzej o zmianach w wojskowej sieci archiwalnej: portal Archiwum Wojskowego w Oleśnicy, źródło: <http://www.awo.wp.mil.pl/pl/6.html> (dostęp on-line 7 X 2013 r.).

¹⁴⁴ Portal Archiwum Ministerstwa Obrony Narodowej, źródło: <http://www.archiwum.wp.mil.pl/pl/5.html> (dostęp on-line 9 X 2013 r.).

¹⁴⁵ Jak relacjonował jeden z byłych sędziów Sądu Wojewódzkiego w Kielcach, działalność Wydziału IV A Karnego owiana była tajemnicą. Oficjalnie wydział był jawny, lecz na temat spraw

Materiały archiwalne przejęte przez SW w Kielcach zostały złożone w Składnicy Akt Sądu Powiatowego w Kielcach, służącego jednocześnie sądowni wojewódzkiemu i powiatowemu¹⁴⁶. Jako dopływy do zbioru, w późniejszym terminie dołączono tam także akta spraw zakończonych w Wydziale IV A Karnym Sądu Wojewódzkiego w Kielcach¹⁴⁷.

Na dalsze przemieszczanie się zasobu archiwalnego WSR w Kielcach miały wpływ działania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (MSW), kierowanego wówczas przez gen. dyw. Mieczysława Moczała „Mietka”. W 1966 r. pion Służby Bezpieczeństwa (SB) MSW zainteresował się aktami procesowymi wojskowych sądów rejonowych. Powodem zwrócenia uwagi na ten rodzaj dokumentacji był charakter zawartych w niej dokumentów wytworzonych na etapie postępowania przygotowawczych. Akta tworzone były m.in. przez pion śledczy Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego (MBP) i Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego. W związku z tym zachodziła obawa upublicznienia niejawnych informacji na temat obywateli skazanych przez wojskowe sądy rejonowe za działalność antypaństwową. Tym samym ujawnione zostałyby metody stosowane wobec obywateli Polski Ludowej przez komunistyczne organa bezpieczeństwa państwa.

Na tej podstawie w kwietniu 1966 r. MSW wyraziło „chęć” przejęcia w depozyt akt wytworzonych przez wojskowe sądy rejonowe, które znajdowały się w dyspozycji sądów wojewódzkich. Resort Sprawiedliwości wyraził zgodę na przejęcie dokumentacji, co zostało potwierdzone Zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 listopada 1966 r. (L.dz. Or. II 22/5/66). Sposób weryfikacji i typowania materiałów został określony w piśmie prezesa Sądu Wojewódzkiego w Kielcach (znak Prez. 22835/Org./66) do Komendy Wojewódzkiej (KW) Milicji Obywatelskiej w Kielcach z dnia 21 grudnia 1966 r.¹⁴⁸

w nim prowadzonych nie rozmawiało się wśród pracowników. Kwestie Wydziału IV A Karnego nie były także poruszane podczas oficjalnych narad sędziowskich. Ze względu na szczególne znaczenie spraw, również skład sędziowski wydziału był specjalnie dobierany. Za: Notatka z rozmowy telefonicznej z proszącym o anonimowość byłym sędzią Sądu Wojewódzkiego w Kielcach, Kielce 14 X 2013 r., ze zb. M. Jedynaka.

¹⁴⁶ Do połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. Składnica Akt Sądu Powiatowego oraz Sąd Powiatowy (od 1975 r. Sąd Rejonowy) w Kielcach mieściły się w gmachu Sądu Wojewódzkiego w Kielcach przy ul. Gwardii Ludowej 12a. Pracownicy zatrudnieni w Składnicy Akt Sądu Powiatowego w Kielcach faktycznie odpowiadali za obsługę obu sądów. Taki stan rzeczy miał swoją podstawę prawną w regulaminie urzędowania sądów funkcjonującym przed II wojną światową. Za: § 319 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 grudnia 1928 r. Regulamin ogólny wewnętrznego urzędowania sądów apelacyjnych, okręgowych i grodzkich (Dz.U. 1928 nr 104 poz. 934); Relacja Danuty Ustjanowskiej z działalności Archiwum Sądu Rejonowego i Archiwum Sądu Okręgowego w Kielcach, Kielce 28 VII 2010 r., ze zb. M. Jedynaka.

¹⁴⁷ APK, Nc. 774, Wykaz akt spraw karnych b[yłego] WSR w Kielcach za lata 1946–1955 przekazanych do Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Kielcach, [b.m.] [b.d.], mps, k. 2.

¹⁴⁸ ASOK, Wykazy byłego WSR w Kielcach 1946–1954 cz. II, [b.m.] [b.d.], mps. (dalej: Wykazy II), Protokół zdawczo-odbiorczy przejęcia akt, Kielce 23 II 1967 r., k. 54.

W następnych miesiącach przeglądu akt dokonali funkcjonariusze Wydziału „C” SB KW MO w Kielcach¹⁴⁹. W toku weryfikacji wytypowali akta spraw karnych dotyczące działalności, pomocy lub przynależności do konspiracyjnych organizacji niepodległościowych; nielegalnego posiadania broni; organizowania akcji sabotażowo-dywersyjnych, współpracy z obcym wywiadem; zbrodniarzy wojennych, w tym Polaków oskarżanych na podstawie dekretu „sierpniowego”¹⁵⁰; osób karanych z dekretu o faszycyzacji kraju¹⁵¹ oraz wszystkie sprawy prowadzone przez Departament (Wydział) X MBP¹⁵². Funkcjonariusze SB zwrócili się również o oddanie w depozyt spraw dotyczących osób, w stosunku do których prowadzone było postępowanie rehabilitacyjne po 1956 r.¹⁵³

Oficjalne przekazanie akt przez Wydział IV A Karny Sądu Wojewódzkiego w Kielcach do Archiwum Wydziału „C” SB KW MO w Kielcach, mieszczących się w sąsiednich budynkach przy ul. Gwardii Ludowej (obecnie ul. Seminarystycznej) 12a i 12 nastąpiło w dniu 23 lutego 1967 r. Ze strony wymiaru sprawiedliwości wykaz spraw WSR w Kielcach podpisali Józef Jędrzejewski, przewodniczący Wydziału IV A Karnego oraz Antoni Kozera, kierownik sekretariatu SW w Kielcach. Cywilne organy bezpieczeństwa państwa reprezentowali: por. Stanisław Gocał, starszy oficer ewidencyjno-operacyjny Sekcji I Wydziału „C” oraz ppłk Jan Ragiel, naczelnik Wydziału „C” SB KW MO w Kielcach. Fizycznie akta zostały przejęte ze Składnicy Akt Sądu Powiatowego w Kielcach. Za ich przekazanie odpowiadała Alicja Szwach, prezes Sądu Powiatowego w Kielcach. Dokumentację przejęli wspomniani wcześniej por. Stanisław Gocał i ppłk Jan Ragiel¹⁵⁴.

¹⁴⁹ Wydział „C” SB KW MO w Kielcach w resorcie spraw wewnętrznych podlegał pionowi Służby Bezpieczeństwa. Podzielony był na trzy sekcje odpowiedzialne za: sporządzanie analiz, sprawozdania kartoteczne, ewidencję osób znajdujących się w zainteresowaniu operacyjnym (sekcja I), udzielanie informacji i opiniowanie osób (sekcja II) oraz prowadzenie archiwum (sekcja III). Za: *Twarze kieleckiej bezpieki* [Katalog. Opracowanie merytoryczne wystawy M. Komaniecka, kurator J. Dutka], Kraków 2007, s. 71; Sz. Hermański, A. Jusupović, T. Wróblewski, *Cywilne organy bezpieczeństwa państwa 1956–1990* [w:] *Historyczno-prawna analiza...*, s. 114.

¹⁵⁰ Dekret PKWN z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz.U. 1944 nr 4 poz. 16).

¹⁵¹ Dekret z dnia 22 stycznia 1946 r. o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszycyzację życia państwowego (Dz.U. 1946 nr 5 poz. 46).

¹⁵² Departament X MBP powstał na podstawie Rozkazu Organizacyjnego nr 0168/Org. Ministra Bezpieczeństwa Publicznego z 30 XI 1951 r. Do zadań wydziału należało zwalczanie *provokacji w ruchu robotniczym i odchyłen prawicowo-nacjonalistycznych*, a w rzeczywistości miał być *jednostką ochraniającą operacyjnie partię komunistyczną przed wrogą działalnością obcych wywiadów oraz najrozmaitszej maści »prowokatorów« czy »odszczepieńców«*. Za: Z. Nawrocki, *Struktura aparatu bezpieczeństwa* [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 1: 1944–1956, red. K. Szwagrzyk, Warszawa 2005, s. 44.

¹⁵³ Za: D. Burczyk, *Inwentarz idealny...*, s. 28.

¹⁵⁴ APK, Nc. 774, Wykaz spraw b[ýłego] WSR w Kielcach przejętych przez KW MO w Kielcach, Kielce 23 II 1967 r., k. 86, 115; ASOK, Wykazy II, Protokół zdawczo-odbiorczy przejęcia akt z Sądu Powiatowego w Kielcach, Kielce 23 II 1967 r., k. 57.

Wykazy dotyczące przejęcia akt sporządzone zostały w czterech egzemplarzach. Zgodnie z załącznikiem do protokołu zdawczo-odbiorczego z dnia 23 lutego 1967 r. do archiwum kieleckiej Służby Bezpieczeństwa przekazano łącznie 1099 spraw (1338 tomów), co przedstawia poniższa tabela nr 6.

Tabela nr 6. Liczba spraw przekazanych z SW w Kielcach do Wydziału „C” SB KW MO w Kielcach w 1967 r. (oprac. M. Jedynak).

Rok	Liczba spraw	Liczba tomów
1946	212	215
1947	219	221
1948	141	187
1949	117	160
1950	112	147
1951	80	101
1952	95	122
1953	62	82
1954	34	50
sprawy rozpoznane przez WSR w Lublinie od 2 VII 1954 r.	21	39
sprawy rozpoznane przez WSR w Lublinie w 1955 r.	6	14
Łącznie	1099	1338

Źródło: ASOK, Wykazy I, Wykaz spraw b[ylego] WSR w Kielcach przejętych przez KW MO w Kielcach. Załącznik do protokołu zdawczo-odbiorczego z dnia 23 II 1967 r., k. 82-111.

Uzupełnieniem do załącznika do protokołu zdawczo-odbiorczego był osobny wykaz spraw WSR w Kielcach nieprzejętych przez SB KW MO w Kielcach, a objętych wykazem do przejęcia przygotowanym przez funkcjonariuszy. Zestawienie składało się z 35 pozycji. Podano w nim następujące przyczyny, uniemożliwiające przekazanie materiałów:

- akta pozostały w: Prokuraturze Wojskowej (1 sprawa)¹⁵⁵; Prokuraturze (1)¹⁵⁶; Sądzie Wojskowym (3)¹⁵⁷; WSR w Kielcach (1)¹⁵⁸; kancelarii tajnej WSR w Kielcach (7)¹⁵⁹;

¹⁵⁵ SR 88/53, Akta sprawy karnej przeciwko Edwardowi Kowalikowi. Nieprzejęte przez IPN.

¹⁵⁶ AIPN Ki, WSR Kielce, 41/2180 (SR 60/50 połączone z SR 186/51 t. 1–2), Akta sprawy karnej przeciwko Edwardowi Kowalikowi. Odnalazły się w zbiorze akt przekazanych do APK, a następnie użyzonym do IPN.

¹⁵⁷ SR 765/47 (połączone z SR 1206/47), Akta sprawy karnej przeciwko Mieczysławowi Polakowi i innym; SR 245/49, Akta sprawy karnej przeciwko Czesławowi Kapronowi; SR 99/51

- akta przekazano: Sądowi Wojskowemu Okręgu Warszawskiego (1)¹⁶⁰; Wojskowemu Sądowi Rejonowemu we Wrocławiu (1)¹⁶¹; Sądowi Wojewódzkiemu dla miasta stołecznego Warszawy (1)¹⁶²; Sądowi Wojewódzkiemu w Kielcach Ośrodek Zamiejscowy w Radomiu (1)¹⁶³ oraz Sądowi Wojewódzkiemu w Krakowie (1)¹⁶⁴;
- dochodzenie umorzono, akta w Prokuraturze (6)¹⁶⁵;

(połączone z SR 170/51), Akta sprawy karnej przeciwko Henrykowi Staszczakowi i Kazimierzowi Ostrowskiemu. Wszystkie sprawy w 1956 r. przekazane do ASS MON, nieprzejęte przez IPN.

¹⁵⁸ SR 66/54 (połączone z SR 46/55), Akta sprawy karnej przeciwko Henrykowi Sochackiemu. Nieprzejęte przez IPN.

¹⁵⁹ AIPN Ki, WSR Kielce, 36/4 (SR 40/53), Akta sprawy karnej przeciwko Krystynie Wojciechowskiej. Przekazane w 1954 r. do WSR w Lublinie. Poprzez kancelarię tajną WSR w Lublinie w 1955 r. trafiły do WSG w Krakowie, a następnie do Sądu WOW w Warszawie. Stąd w 1960 r. do ASS MON, a następnie do AWL w Warszawie.

AIPN Ki, WSR Kielce, 36/6 (SR 72/54), Akta sprawy karnej przeciwko Zygmunтови Charnerskiemu. Przekazane w 1954 r. do WSR w Lublinie. Poprzez kancelarię tajną WSR w Lublinie trafiły do WSG w Krakowie, a następnie do Sądu WOW w Warszawie. Stąd w 1960 r. do ASS MON, a następnie do AWL w Warszawie.

AIPN Ki, WSR Kielce, 36/7 (SR 33/53, PR IV 48/56, Zg. Og. 5/56; U-141/56), Akta sprawy karnej przeciwko Antoniemu Sarneckiemu. Przekazane w 1954 r. do WSR w Lublinie. Poprzez kancelarię tajną WSR w Lublinie trafiły do WSG w Krakowie, a następnie do Sądu WOW w Warszawie. Stąd w 1962 r. do ASS MON, a następnie do AWL w Warszawie.

AIPN Ki, WSR Kielce, 36/8–10 (SR 50/53 t. 1–3), Akta sprawy karnej przeciwko Janowi Nosowiczowi i innym. Przekazane w 1954 r. do WSR w Lublinie. Poprzez kancelarię tajną WSR w Lublinie trafiły do WSG w Krakowie, a następnie do Sądu WOW w Warszawie. Stąd w 1962 r. do ASS MON, a następnie do AWL w Warszawie.

SR 53/52, Akta sprawy karnej przeciwko Leopoldowi Skuzie. W 1956 r. przekazane do ASS MON, nieprzejęte przez IPN.

SR 39/53, Akta sprawy karnej przeciwko Lucjanowi Wasilewskiemu. Przekazane w 1954 r. do WSR w Lublinie. Poprzez kancelarię tajną WSR w Lublinie trafiły w 1955 r. do WSG w Krakowie, a następnie do Sądu WOW w Warszawie. W 1956 r. przekazane do ASS MON. Nieprzejęte przez IPN.

SR 170/53, Akta sprawy karnej przeciwko Romualdowi Tatarczukowi. Brak informacji. Nieprzejęte przez IPN.

¹⁶⁰ AIPN Ki, WSR Kielce, 36/3 (SR 258/52), Akta sprawy karnej przeciwko Wiktorowi Brożkowi. Przekazane w 1954 r. do WSR w Lublinie. W 1955 r. przekazane do Sądu WOW w Warszawie, w 1956 r. przekazane do ASS MON i kolejno – do AWL w Warszawie.

¹⁶¹ SR 93/49, Akta sprawy karnej przeciwko Czesławowi Malcowi. Przekazane Wojskowemu Sądowi Okręgowemu we Wrocławiu. Nieprzejęte przez IPN.

¹⁶² SR 484/49, Akta sprawy karnej przeciwko Antoniemu Hedzie. Przekazane do Sądu Wojewódzkiego dla m.st. Warszawy (IV K 135/58). Nieprzejęte przez IPN.

¹⁶³ AIPN Ki, WSR Kielce, 8/980–982 (SR 39/51 t. 1–3, III K 177/56), Akta sprawy karnej przeciwko Czesławowi Pawlakowi i Reginie Kielbasie.

¹⁶⁴ SR 503/49, Akta sprawy karnej przeciwko Waławowi Siejce. Przekazane w 1954 r. do WSR w Lublinie, następnie do Sądu Wojewódzkiego w Krakowie. Nieprzejęte przez IPN.

¹⁶⁵ AIPN Ki, Wojskowa Prokuratura Rejonowa w Kielcach, 30/332–333 (SR 166/49, PR II 237/49 t. 1–2), Akta nadzoru w sprawie Franciszka Senderowskiego.

AIPN Ki, WPR Kielce, 30/535–538 (SR 356/50 połączone z SR 86/51, PR II 385/50 t. 1–4), Akta nadzoru w sprawie Jana Zbroszczyka i innych.

AIPN Ki, WPR Kielce, 30/573–575 (SR 49/51, PR II 447/50 t. 1–3), Akta nadzoru w sprawie Jerzego Mirowskiego i innych.

- dane w Sekretariacie Sądu, gdzie znajdują się akta (7)¹⁶⁶;
- sytuacje wyjątkowe: brak akt (2)¹⁶⁷; pobrano tylko 1 tom, a pozostałych 2 tomów brak (1)¹⁶⁸; podjęto tylko akta odtworzeniowe (1)¹⁶⁹, a właściwych akt brak¹⁷⁰.

Z wykazu akt spraw nieprzejętych do Archiwum Wydziału „C” SB KW MO w Kielcach w kolejnych latach policja polityczna otrzymała akta tylko 6 spraw (13 j.a.). Do Składnicy Akt Sądu Powiatowego w Kielcach zwrócono kolejne 4 sprawy (5 j.a.), które nie zostały już przesłane do dyspozycji SB, a w 1985 r. przekazane z pozostałym zbiorem akt WSR w Kielcach do Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Kielcach. W zbiorze akt Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Kielcach zachowały się 3 sprawy (9 j.a.) spraw umorzonych. Do Archiwum Wojsk Łądowych w Warszawie, poprzez inne instytucje sądownic-

Rej 764/46, Akta sprawy karnej przeciwko Janowi Gniewkowi i innym.

SR 876/47, Akta sprawy karnej przeciwko Tadeuszowi Pożodze i Stefanowi Stańcowi.

SR 435/49, Akta sprawy karnej przeciwko Władysławowi Klimkowi. Nieprzejęte przez IPN.

¹⁶⁶ AIPN Ki, WSR Kielce, 8/471 (SR 89/48), Akta sprawy karnej przeciwko Janowi Wawrowi i innym.

AIPN Ki, WSR Kielce, 8/857–861 (SR 195/50 t. 1–5), Akta sprawy karnej przeciwko Władysławowi Magierze i innym. Przekazane w 1954 r. do WSR w Lublinie, w 1955 r. do WSG w Krakowie, a następnie do Sądu WOW w Warszawie i w 1956 r. do ASS MON. W 1967 r. akta były wypożyczone z SW w Kielcach.

AIPN Ki, WSR Kielce, 41/284 (Rej 537/46), Akta sprawy karnej przeciwko Czesławowi Gurtmanowi i Marianowi Michalczukowi.

AIPN Ki, WSR Kielce, 41/765 (SR 446/47), Akta sprawy karnej przeciwko Józefowi Fałczykowi i innym.

Rej 490/46, Akta sprawy karnej przeciwko Leonowi Jankiewiczowi. Wypożyczone z WSR w Lublinie do PUBP we Wrocławiu pismem z 9 XII 1954 r. Po wejściu w życie Ustawy z dnia 5 IV 1955 r., WSR w Lublinie poinformował PUdsBP we Wrocławiu, że akta należy zwrócić do Sądu Wojewódzkiego w Kielcach. Ostatecznie dokumentacja sprawy karnej nigdy nie powróciła do Kielc. Akta nie zostały przejęte przez IPN. Za: ASOK, Wykazy I, Pismo szefa PUBP we Wrocławiu do WSR w Kielcach, Wrocław 27 XI 1954 r., k. 116; Pismo szefa WSR w Lublinie do szefa PUBP we Wrocławiu, Lublin 9 XII 1954 r., k. 117; Pismo szefa WSR w Lublinie do PUdsBP we Wrocławiu, Lublin 15 V 1955 r., k. 114.

SR 297/50, Akta sprawy karnej przeciwko Tomaszowi Nabrdałkowi. Nieprzejęte przez IPN.

SR 224/51 (połączone z IV K 101/58), Akta sprawy karnej przeciwko Mieczysławowi Chwalbie. Przekazane w 1954 r. do WSR w Lublinie. Akta przekazano do WSG w Krakowie, 8 IV 1955 r. przekazane do NSW lub ZSW. Nieprzejęte przez IPN.

¹⁶⁷ W obu przypadkach akta zostały odnalezione: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/1238–1239 (SR 22/48 połączone z SR 55/53 t. 1–2), Akta sprawy karnej przeciwko Wirgiliuszowi/Wirginiuszowi Błajęrowi i innym; AIPN Ki, WSR Kielce, 41/2533 (SR 205/52), Akta sprawy karnej przeciwko Wiktorowi Ćmielewskiemu i innym.

¹⁶⁸ AIPN Ki, WSR Kielce, 8/683 (SR 116/49), Akta sprawy karnej przeciwko Zdzisławowi Zębikowi i innym. Pozostałe 2 tomy zostały zniszczone w 1969 r. z polecenia dysponującej wówczas nimi Prokuratury Wojewódzkiej w Katowicach.

¹⁶⁹ AIPN Ki, WSR Kielce, 8/835 (SR 149/50), Akta odtworzeniowe zaginionej sprawy karnej przeciwko Janowi Stępkowskiemu.

¹⁷⁰ ASOK, Wykazy I, Wykaz spraw b[ylego] WSR w Kielcach nie przejętych przez KW MO w Kielcach, a objętych wykazem do przejęcia, Kielce 23 II 1967 r., k. 80–81.

twą wojskowego, przekazanych zostało 5 spraw (7 j.a.). Pozostałych 17 spraw zostało zagubionych, zniszczonych lub nieprzekazanych przez ich ówczesnych dysponentów.

W latach 1967–1989 akta WSR w Kielcach, znajdujące się w depozycie kieleckiej Służby Bezpieczeństwa, wykorzystywane były przez pion ewidencji oraz pion operacyjny SB do bieżącej działalności związanej z inwigilacją obywateli PRL. Na podstawie przejętej dokumentacji procesowej uzupełnione zostały kartoteki ogólnoinformacyjne i tematyczne oraz odtworzona została także działalność podsądnych skazywanych w okresie stalinowskim. Pokłosiem tych działań są zachowane do dzisiaj tzw. „charakterystyki” (lub „faktologia”), sporządzone przez funkcjonariuszy pionu „C” na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. Opracowania zawierają w sobie przede wszystkim opisy działalności konspiracyjnych organizacji, z którymi walczył resort „Bezpieczeństwa” do 1956 r. Zawierają także *dossier* każdej opisanej w zestawieniu osoby, z uwzględnieniem działalności konspiracyjnej i sytuacji życiowej, aktualnej na dzień sporządzenia dokumentu. W trakcie pracy nad „charakterystykami” wykorzystywano przede wszystkim protokoły zeznań świadków i oskarżonych znajdujące się w aktach spraw karnych¹⁷¹.

Jedynym pozytywnym aspektem przejścia akt przez kielecką SB było ich opracowanie techniczne. Wszystkie jednostki aktowe zostały zszyte i oprawione w jednolite, charakterystyczne okładki z grubej tektury koloru pomarańczowego. Dowodem, że prac konserwatorskich dokonano w Archiwum Wydziału „C” SB KW MO w Kielcach mogą być akta operacyjne Wydziału Śledczego SB KW MO w Kielcach oraz znajdujące się także w depozycie SB akta Sądu Okręgowego w Radomiu Ośrodka Zamiejscowego w Ostrowcu Świętokrzyskim, zabezpieczone w ten sam sposób¹⁷².

Dla zachowania materiałów archiwalnych po wojskowych sądach rejonowych ważnym wydarzeniem było wejście w życie przywołanego już wcześniej Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 grudnia 1975 r. Na jego podstawie, a także na podstawie art. 46 § 2 Ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustalono kategorię archiwalną „A” dla akt wszystkich spraw (niezależnie od terminu ich zakończenia)¹⁷³. Zabezpieczyło to akta, znajdujące się w archiwach

¹⁷¹ „Charakterystyki” wytworzone przez Wydział „C” SB KW MO / WUSW w Kielcach znajdują się w archiwum Delegatury IPN w Kielcach w spisie akt AIPN Ki, WUSW Kielce, 022.

¹⁷² Porównaj: AIPN Ki, WUSW Kielce, 013/3726, Akta śledztwa przeciwko Wincentemu Smelcerzowi; AIPN Ki, 7, Sąd Okręgowy w Radomiu, Wydział Zamiejscowy w Ostrowcu Świętokrzyskim.

¹⁷³ § 17 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 grudnia 1975 r. w sprawie okresów przechowywania i warunków niszczenia akt spraw sądowych lub przekazywania ich archiwom państwowym (Dz.U. 1975 nr 43 poz. 220); Art. 46 § 2 Ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 1964 nr 6 poz. 40, tekst jednolity).

sądów powszechnych, przed dalszą próbą ich brakowania i tym samym – przed niszczeniem dowodów działalności wojskowego wymiaru „sprawiedliwości”.

Powyższe ustalenia poparte zostały kolejnym Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 maja 1989 r. w sprawie okresów przechowywania i warunków niszczenia akt spraw sądowych lub przekazywania ich archiwom państwowym¹⁷⁴. Na jego podstawie zaliczono do kategorii „A” także pozostałe materiały archiwalne wytworzone przez wojskowe sądy rejonowe, a znajdujące się od 1966/1967 r. w depozycie Służby Bezpieczeństwa¹⁷⁵. W ten sposób zablokowano również możliwość likwidowania przez funkcjonariuszy SB dowodów działalności wojskowego wymiaru „sprawiedliwości”.

Omawiając dzieje zespołu należy powrócić do akt spraw karnych WSR w Kielcach, nieprzejętych przez SB i pozostających nadal w Składnicy Akt Sądu Powiatowego w Kielcach. W 1975 r., w związku z reformą administracyjną kraju, zlikwidowano sądy powiatowe, powołując na ich miejsce sądy rejonowe¹⁷⁶. Za nadzór nad aktami pozostającymi w Składnicy Akt Sądu Rejonowego w Kielcach odpowiedzialny był nadal kierownik Wydziału IV A Karnego Sądu Wojewódzkiego w Kielcach.

Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości nie ustrzegły akt WSR w Kielcach przed zagubieniem poszczególnych jednostek archiwalnych. Kilka z takich wypadków związanych było z opisanymi powyżej aktami 35 spraw nieprzejętych przez SB. Innym przykładem może być los akt umorzonych sprawy Rej 481/46 przeciwko Stanisławowi Węskowi, oskarżonemu z art. 236 § 1 KK. Akta wypożyczone zostały 5 lipca 1965 r. z Sądu Wojewódzkiego w Kielcach do Wojewódzkiej Komisji Kontroli Partyjnej (WKKP) przy Komitecie Wojewódzkim Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Kielcach. Pomimo kilkakrotnych monitów o zwrot akt, Jerzy Kaluszko, przewodniczący WKKP w piśmie z 25 kwietnia 1972 r. stwierdził, że *po sprawdzeniu naszego archiwum nie stwierdzono posiadania w/w akt sprawy. Być może, iż zostały one zniszczone podczas porządkowania zbędnych akt. W tej sytuacji nie jesteśmy w stanie zwró-*

¹⁷⁴ Akta spraw o przestępstwa wymienione w art. 1 § 1 pkt 2 Ustawy z dnia 5 kwietnia 1955 r. o przekazaniu sądom powszechnym dotychczasowej właściwości sądów wojskowych w sprawach karnych osób cywilnych, funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa publicznego, Milicji Obywatelskiej i Służby Więziennej (Dz.U. 1955 nr 15 poz. 83) zalicza się do kategorii „A”, chyba że zostały zaliczone do tej kategorii na podstawie przepisów dotychczasowych. Za: § 23 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 maja 1989 r. w sprawie okresów przechowywania i warunków niszczenia akt spraw sądowych lub przekazywania ich archiwom państwowym (Dz.U. 1989 nr 28 poz. 150).

¹⁷⁵ Interesujące jest, że na części akt znajdujących się w depozycie SB widnieje odrębna adnotacja „Pozostawić. [19]87 IX 11”. Można przypuszczać, że pewna grupa akt typowana była do dalszego brakowania. Nie ma jednak możliwości potwierdzenia tej tezy. Porównaj: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/142, Akta sprawy karnej przeciwko Marianowi Wielgomasowi i innym.

¹⁷⁶ Art. 20 Ustawy z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie Ustawy o radach narodowych (Dz.U. 1975 nr 16 poz. 91).

cić wspomnianych akt sprawy, za co uprzejmie przepraszamy¹⁷⁷. Odpowiedzi na pytanie, gdzie zaginęły akta, nie przyniosła także kwerenda w aktach personalnych funkcjonariusza MO Stanisława Węska, ani w aktach drugiej sprawy prowadzonej przeciwko niemu w WSR w Kielcach¹⁷⁸.

W 1985 r., na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 1975 r., postanowiono przekazać akta WSR w Kielcach z Sądu Wojewódzkiego w Kielcach do Archiwum Państwowego w Kielcach (APK). Nastąpiło to 10 października 1985 r. Osobą odpowiedzialną za przekazanie akt był Sławomir Mierzejewski, prezes Sądu Rejonowego w Kielcach, któremu podlegała Składnica Akt. Osobą odbierającą zespół był Kazimierz Nobis, kierownik Oddziału I Nadzoru Archiwalnego i Gromadzenia Zasobu Archiwum Państwowego w Kielcach. W chwili przekazania materiałów do APK wykaz zawierał 2523 jednostki aktowe kategorii „A”. Zespół akt WSR w Kielcach otrzymał numer 774 w ewidencji nabytków APK¹⁷⁹.

Na skutek zmian politycznych, które nastąpiły w Polsce w 1989 r., zmieniła się także sytuacja związana z aktami spraw karnych WSR w Kielcach, zdeponowanych od 1967 r. w archiwach cywilnych organów bezpieczeństwa państwa. Już w połowie 1989 r. nastąpiły pierwsze przekształcenia w resorcie spraw wewnętrznych. Przeobrażenia strukturalne w pionie SB miały na celu ochronę jak największej liczby funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa. Przemiany nastąpiły w pionach Służby Zabezpieczenia Operacyjnego, tj. w pionach „A” (szyfry), „B” (obserwacja), „C” (archiwum), „T” (technika operacyjna) i „W” (kontrola korespondencji), a także w pionach operacyjnych (departamenty III, IV, V, VI). Chociaż oficjalnie zmienił się zakres zadań i kompetencji poszczególnych ogniw, faktycznie były to wyłącznie działania pozorne. Piony zabezpieczenia technicznego wciąż były jednostkami organów bezpieczeństwa państwa. Poza tym były traktowane jako jednostki SB. Także pion operacyjny, pomimo nowych nazw, nadal działał według tych samych wytycznych¹⁸⁰. Świadczy

¹⁷⁷ AIPN Ki, WSR Kielce, 158/2, Repertorium WSR w Kielcach za rok 1946 t. I, Pismo przewodniczącego WKKP KW PZPR w Kielcach do SW w Kielcach, Kielce 28 VI 1965 r., k. 137e; Pismo przewodniczącego Wydziału SW w Kielcach do Wydziału WKKP KW PZPR w Kielcach, Kielce 5 VII 1965 r., k. 137d; Pismo przewodniczącego Wydziału SW w Kielcach do Wydziału WKKP KW PZPR w Kielcach, Kielce 17 X 1970 r., k. 137c; Odezwa o zwrot akt przewodniczącego Wydziału SW w Kielcach do KW PZPR w Kielcach, Kielce 13 IV 1972 r., k. 137b; Pismo przewodniczącego WKKP przy KW PZPR w Kielcach do prezesa SW w Kielcach, Kielce 25 IV 1972 r., k. 137a.

¹⁷⁸ Porównaj: AIPN Ki, WUSW Kielce, 01/1905 (7673/MO), Akta personalne funkcjonariusza MO Stanisława Węska, AIPN Ki, WSR Kielce, 41/1810 (SR 307/49), Akta sprawy karnej przeciwko Stanisławowi Węskowi i innym.

¹⁷⁹ APK, Nc. 774, Pismo prezesa Sądu Rejonowego w Kielcach do dyrektora Archiwum Państwowego w Kielcach, Kielce 10 X 1985 r., k. 1.

¹⁸⁰ Szerzej: W. Frazik, *Wstęp* [w:] *Twarze kieleckiej bezpieki* [Katalog. Opracowanie merytoryczne wystawy M. Komaniecka, kurator J. Dutka], Kraków 2007, s. 16; D. Pawlik, K. Busse, *Organi-*

o tym chociażby zarządzenie ministra spraw wewnętrznych nr 043/90 z 10 maja 1990 r. w sprawie zaprzestania działalności Służby Bezpieczeństwa¹⁸¹.

Na podstawie polecenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 24 listopada 1989 r. (pismo OMC-2623/89), Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych (WUSW) w Kielcach zmuszony był zwrócić do Sądu Wojewódzkiego w Kielcach znajdujące się w depozycie akta spraw karnych WSR w Kielcach (oraz WSR w Lublinie i SW w Kielcach)¹⁸². Sporządzony 28 grudnia 1989 r. wykaz akt zdeponowanych przez SB obejmował łącznie 1128 spraw (1366 tomów). W liczbie tej zawierały się także akta spraw kieleckich rozpoznanych przez Wojewódzki Sąd Rejonowy w Lublinie od 2 lipca 1954 r., tj. 18 spraw (21 tomów) z 1954 r. oraz 9 spraw (17 tomów) z 1955 r.¹⁸³

Akta zostały przekazane do Archiwum Sądu Rejonowego w Kielcach przy ul. Gwardii Ludowej 12a (w budynku Sądu Wojewódzkiego) w dniu 5 marca 1990 r., na podstawie protokołów zdawczo-odbiorczych sporządzonych w dniach 28 grudnia 1989 r. i 15 lutego 1990 r.¹⁸⁴ Stronę WUSW w Kielcach reprezentowali kpt. Marian Żyła, kierownik Sekcji Archiwalnej i kpt. Stanisław Baran, starszy inspektor Sekcji Archiwalnej Wydziału „C” SB WUSW w Kielcach. Przyjmującymi byli Andrzej Jankowski, Sędzia SW w Kielcach; Jolanta Hersztańska, kierownik Oddziału Administracyjnego SW w Kielcach oraz Danuta Ustjanowska, inspektor ds. Archiwum Sądu Rejonowego w Kielcach¹⁸⁵.

Zgodnie z protokołem zdawczo-odbiorczym z 15 lutego 1990 r. przekazano do Archiwum Sądu Rejonowego w Kielcach także 23 j.a. (49 tomów) spraw karnych o sygnaturach II K, II K Nieb., IV K, IV K Nieb., S Kol. Sygnatury oznaczały, że niniejsze sprawy realizowane były w Sądzie Wojewódzkim w Kielcach. Akta przekazali funkcjonariusze SB WUSW w Kielcach: kpt. Marian Żyła i st. sierż. Tadeusz Znojek, referent Sekcji Archiwalnej. Dokumentację przyjęli Andrzej Jankowski i Danuta Ustjanowska¹⁸⁶.

zacja pracy oraz zadania Wydziału Studiów i Analiz Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Radomiu [w:] *Wartość naukowa...*, s. 119–127; P. Piotrowski, *Służba Bezpieczeństwa w latach 1975–1990* [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 3: 1975–1990, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008, s. 39–59.

¹⁸¹ *Zarządzenie nr 043/90 ministra spraw wewnętrznych z dnia 10 maja 1990 r. w sprawie zaprzestania działalności Służby Bezpieczeństwa* [w:] *Historyczno-prawna analiza...*, s. 295–297.

¹⁸² ASOK, Wykazy II, Protokół zdawczo-odbiorczy zdeponowanych akt sądowych w WUSW w Kielcach, Kielce 8 XII 1989 r., k. 3.

¹⁸³ *Ibidem*, Wykaz zdeponowanych spraw b[yłego] WSR w Kielcach przekazanych przez WUSW w Kielcach do Sądu Wojewódzkiego. Załącznik do protokołu z dnia 28 XII 1989 r., k. 10–44; Sprawy rozpoznane przez WSR w Lublinie od 2 VII 1954 r., k. 46.

¹⁸⁴ *Ibidem*, Protokół przekazania akt do Archiwum Sądu Rejonowego w Kielcach, Kielce 28 III 1990 r., k. 9.

¹⁸⁵ *Ibidem*, Wykaz zdeponowanych spraw b[yłego] WSR w Kielcach przekazanych przez WUSW w Kielcach do Sądu Wojewódzkiego. Załącznik do protokołu z dnia 28 XII 1989 r., k. 43.

¹⁸⁶ *Ibidem*, Protokół zdawczo-odbiorczy akt sądowych zdeponowanych w Archiwum WUSW w Kielcach, Kielce 15 II 1990 r., k. 45.

Tabela nr 7. Porównanie liczby przekazanych j.a. spraw karnych WSR w Kielcach ze Składnicy Akt Sądu Powiatowego w Kielcach do Archiwum Wydziału „C” SB KW MO w Kielcach 23 II 1967 r. oraz zwrotu akt z Archiwum Wydziału „C” SB WUSW w Kielcach do Archiwum Sądu Wojewódzkiego w Kielcach 5 III 1990 r. (oprac. M. Jedynak).

Rok	1967		1990		
	Spraw	Tomów	Spraw	Tomów	Spraw nieprzekazanych
1946	212	215	216	219	3
1947	219	221	212	231	10
1948	141	187	146	184	3
1949	117	160	122	165	4
1950	112	147	117	155	3
1951	80	101	89	112	6
1952	95	122	96	124	1
1953	62	82	63	84	1 (w tym brak 1 sprawy SR 27/53)
1954	34	50	40	54	6 (w tym brak 1 sprawy SR 79/54)
Od 2 VII 1954 r.	21	39	18	21	–
1955	6	14	9	17	–
Razem:	1099	1338	1128	1366	37

Źródło: ASOK, Wykazy I, Wykaz spraw b[yłego] WSR w Kielcach przejętych przez KW MO w Kielcach. Załącznik do protokołu zdawczo-odbiorczego z dnia 23 II 1967 r., k. 82-111; Wykazy II, Wykaz zdeponowanych spraw b[yłego] WSR w Kielcach przekazanych przez WUSW w Kielcach do Sądu Wojewódzkiego. Załącznik do protokołu z dnia 28 XII 1989 r., k. 10-44.

Jak pokazuje tabela nr 7, w 1990 r. Służba Bezpieczeństwa zwróciła do Sądu Wojewódzkiego w Kielcach o 29 spraw karnych (o 28 tomów) [*sic!*] więcej niż otrzymała w 1967 r., przy jednoczesnym zatrzymaniu do dalszej dyspozycji 37 spraw. Daje to liczbę 1165 spraw karnych znajdujących się w latach 1967–1990 w gestii SB. Nie można jednoznacznie ustalić powodu, dla którego w protokołach zdawczo-odbiorczych podane zostały tak duże rozbieżności w zakresie liczby jednostek aktowych i tomów przekazywanych w poszczególnych latach. Widoczna różnica może wynikać z dwóch powodów. W 1967 r. Sąd Wojewódzki w Kielcach nie przekazał jednocześnie wszystkich spraw (zabrakło akt 35 spraw wytypowanych przez funkcjonariuszy SB). Dokumentacja ta trafiła do archiwów policji politycznej w następnych latach. Brak jednak jest informacji o liczbie dosyłanych tomów. Drugą przyczyną takiego stanu rzeczy mogły

być, prowadzone w archiwum kieleckiej SB, prace przy oprawianiu tomów. Być może wówczas połączono pewną liczbę tomów w większe posyty¹⁸⁷.

Z kolei w 1990 r. SB nie zwróciła do SW w Kielcach akt aż 37 spraw karnych. Proces przekazywania akt z SB do sądu zakończył się o wiele później. Materiały te mogły znajdować się wówczas w wykorzystaniu operacyjnym¹⁸⁸. Część akt wypożyczona była poza Archiwum Wydziału „C” SB WUSW w Kielcach. Stanowiły materiały dowodowe m.in. w postępowaniach toczących się przed sądami powszechnymi (np. w Wydziale II Karnym Sądu Wojewódzkiego w Kielcach). W związku z tym pewna grupa akt została przekazana wyłącznie na spisach zdawczo-odbiorczych, a same jednostki aktowe do nowego dysponenta wróciły po wykorzystaniu ich przez organ wypożyczający¹⁸⁹.

Po zwróceniu przez SB WUSW w Kielcach wszystkich akt wytworzonych przez WSR w Kielcach do Archiwum Sądu Rejonowego w Kielcach, 30 marca 1990 r. przekazane zostały także akta innych wojskowych sądów rejonowych, znajdujące się dotychczas w wykorzystaniu Służby Bezpieczeństwa. Akta po raz kolejny przekazał kpt. Marian Żyła oraz Wiesław Adamczyk, Referent Archiwum Wydziału „C” SB WUSW w Kielcach. Tym razem jednak dokumenty przejęli pracownicy Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich – Instytutu Pamięci Narodowej (OKBZH–IPN), działającej przy Sądzie Wojewódzkim w Kielcach: sędzia Andrzej Jankowski, kierownik OKBZH–IPN i Piotr Prokop, starszy asystent OKBZH–IPN. Po przejęciu akt, zostały odesłane do Sądu Wojewódzkiego w Łodzi w dniu 11 września 1990 r.¹⁹⁰

Należy zwrócić uwagę, że 28 marca 1990 r. kierownik OKBZH–IPN w Kielcach podjął decyzję, że akta zwrócone przez Służbę Bezpieczeństwa od tej pory nie mogły być wypożyczane i udostępniane innym podmiotom (w tym wydziałom Sądu Wojewódzkiego w Kielcach) bez wiedzy i zgody Okręgowej Komisji¹⁹¹. Podjęcie takich kroków wynikało z przeobrażeń, jakie po 1990 r. przechodziła

¹⁸⁷ *Ibidem*, Wykazy I, Wykaz spraw b[yłego] WSR w Kielcach przejętych przez KW MO w Kielcach. Załącznik do protokołu zdawczo-odbiorczego z dnia 23 II 1967 r., k. 82–111; Wykazy II, Wykaz zdeponowanych spraw b[yłego] WSR w Kielcach przekazanych przez WUSW w Kielcach do Sądu Wojewódzkiego. Załącznik do protokołu z dnia 28 XII 1989 r., k. 10–44.

¹⁸⁸ W załączniku do protokołu z dnia 28 XII 1989 r. zabrakło akt sprawy SR 79/54. Zwrócona została osobno, w terminie późniejszym. Porównaj: *ibidem*, Wykaz zdeponowanych spraw b[yłego] WSR w Kielcach przekazanych przez WUSW w Kielcach do Sądu Wojewódzkiego. Załącznik do protokołu z dnia 28 XII 1989 r., k. 10–44; AIPN Ki, WSR Kielce, 8/1331–1332 (SR 79/54), Akta sprawy karnej przeciwko Zbigniewowi Kościelakowi i innym.

¹⁸⁹ APK, *Nc.* 774, Pismo przewodniczącego Wydziału II Karnego Sądu Wojewódzkiego w Kielcach do KW MO w Kielcach, 23 VI 1989 r., k. 85.

¹⁹⁰ ASOK, Wykazy II, Wykaz akt sądowych łódzkich zdeponowanych w Archiwum Wydziału „C” SB WUSW w Kielcach przekazanych w dniu 30 III 1990 r. do Archiwum Sądu Rejonowego w Kielcach, k. 8.

¹⁹¹ *Ibidem*, Protokół przekazania akt do Archiwum Sądu Rejonowego w Kielcach, Kielce 28 III 1990 r., k. 9.

również Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce – Instytut Pamięci Narodowej. W związku z mającymi wejść w życie nowymi zasadami i zakresem działalności Komisji¹⁹², postanowiono zabezpieczyć dokumentację aktową WSR w Kielcach oraz akta procesowe tzw. „sierpniówek”¹⁹³. Miało to na celu ochronę ewentualnych dowodów przed próbą ich zniszczenia lub kradzieży przez osoby, które mogły zostać pociągnięte do odpowiedzialności karnej za czyny dokonane w minionym systemie¹⁹⁴.

Zgodnie z obowiązującym w 1990 r. prawem o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, prawowity dysponent akt WSR w Kielcach zobowiązany był powiadomić o odzyskanych zbiorach Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Kielcach, właściwe dla nadzoru archiwalnego organów administracji państwowej na terenie województwa kieleckiego. Uzupełnianie dokumentacji dla archiwów państwowych ponadto wymuszone zostało na organach bezpieczeństwa państwa i sądownictwie dyrektywami ministerialnymi. W przypadku sądu było to pismo Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 stycznia 1990 r. (nr DO. 0133/1/90)¹⁹⁵.

W związku z powyższymi wytycznymi, po uzyskaniu dokumentacji zdawczo-odbiorczej z WUSW w Kielcach, Jan Zając, prezes Sądu Wojewódzkiego w Kielcach w dniu 30 stycznia 1990 r. przekazał Elwirze Szczepaniak, dyrektorowi Archiwum Państwowego w Kielcach odpis protokołu zdawczo-odbiorczego akt sądowych zdeponowanych dotychczas w Archiwum Wydziału „C” SB WUSW w Kielcach. Same jednostki aktowe nie zostały jednak przekazane do APK w ślad za tymi oddanymi w 1985 r.¹⁹⁶ Pozostały w Archiwum Sądu Rejonowego w Kielcach do 1994 r. Po przeniesieniu sądu rejonowego do nowej siedziby, nastąpił rozdział archiwów obu instytucji. Akta przechowywane były nadal w gmachu przy ul. Seminarystkiej 12a. Pozostawały już jednak w gestii

¹⁹² Ustawa o zmianie Ustawy o Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce – Instytucie Pamięci Narodowej została uchwalona 4 IV 1991 r. Nowa preambuła stanowiła: *Mając na względzie zachowanie pamięci o ogromie ofiar, strat i szkód wojennych poniesionych przez Naród Polski w latach II wojny światowej i po jej zakończeniu, a także patriotyczne tradycje zmagania Narodu Polskiego z okupantami, faszyzmem i komunizmem oraz obowiązek bezterminowego ścigania zbrodni przeciwko pokojowi, zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości*. Za: Art. 1 ust. 2 Ustawy z dnia 4 kwietnia 1991 r. o zmianie Ustawy o Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce – Instytucie Pamięci Narodowej (Dz.U. 1991 nr 45 poz. 195).

¹⁹³ Akta spraw karnych prowadzonych na podstawie Dekretu PKWN z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz.U. 1944 nr 4 poz. 16).

¹⁹⁴ Relacja Andrzeja Jankowskiego z działalności Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich – Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach w latach 1989–1991, Kielce 27 VII 2010 r., ze zb. M. Jedynaka.

¹⁹⁵ APK, Nc. 774, Pismo prezesa SW w Kielcach do dyrektora Archiwum Państwowego w Kielcach, Kielce 24 I 1990 r., k. 43.

¹⁹⁶ *Ibidem*.

Archiwum Sądu Wojewódzkiego w Kielcach, który z dniem 1 stycznia 1999 r. przekształcił się w Sąd Okręgowy w Kielcach¹⁹⁷.

* * *

Ostatnia faza przejmowania materiałów tworzących zespół akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach z lat 1946–1954 rozpoczęła się z chwilą wejścia w życie Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Na jej podstawie archiwa państwowe i archiwa resortu Obrony Narodowej przekazały akta wojskowych sądów rejonowych, które ustawodawca w art. 5 ust. 1 pkt 12 Ustawy o IPN zakwalifikował jako dokumenty pozostałe po organach bezpieczeństwa państwa, określone w Ustawie słowami *inne służby Sił Zbrojnych prowadzące działania operacyjno-rozpoznawcze lub dochodzeniowo-śledcze, w tym w rodzajach broni oraz w okręgach wojskowych*¹⁹⁸.

Po rozpoczęciu działalności Delegatury IPN w Kielcach rozpoczął się proces przejmowania akt i kształtowania zasobu archiwalnego. W jego trakcie, archiwum kieleckiej placówki IPN przyjęło również materiały z Archiwum Państwowego w Kielcach oraz Archiwum Wojsk Lądowych w Warszawie, z Sądu Okręgowego w Kielcach, składające się na zespół akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach.

W pierwszej kolejności doszło do przekazania materiałów przez Sąd Okręgowy w Kielcach. Prezes Sądu Okręgowego w Kielcach 4 czerwca 2002 r. do Oddziału IPN w Krakowie, a bezpośrednio do Delegatury IPN w Kielcach, jedynym spisem zdawczo-odbiorczym przekazał 1570 j.a. (w tym dwie dodatkowe jednostki 213/A i 1237/A), wielkości 32,5 mb, spraw karnych wytworzonych przez Sąd Apelacyjny w Kielcach, Sąd Okręgowy w Kielcach, Sąd Wojewódzki w Kielcach, Wojskowy Sąd Polskich Kolei Państwowych w Lublinie, Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie oraz – interesujący nas – Wojskowy Sąd Rejonowy w Kielcach. Większość przekazanych materiałów, bo aż 1339 j.a. (27,72 mb) stanowiła akta ostatniego z wymienionych aktotwórców. Pozostałe 231 j.a. (4,78 mb) to materiały spraw dotyczących przestępstw z terenu województwa kieleckiego, a prowadzonych przez wyszczególnione powyżej pozostałe jednostki penitencjarne (w tym akta spraw przekazanych w 1954 r. z WSR w Kielcach do dalszego biegu w WSR w Lublinie).

Ze względu na ciągłość numeracji spisów zdawczo-odbiorczych w Oddziale IPN w Krakowie, akta te zarejestrowane zostały w księdze nabytków pod nume-

¹⁹⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 grudnia 1998 r. w sprawie utworzenia sądów apelacyjnych, sądów okręgowych i sądów rejonowych oraz ustalenia ich siedzib i obszarów właściwości (Dz.U. 1998 nr 166 poz. 1253).

¹⁹⁸ Art. 5 ust. 1 pkt 12 Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. 2007 nr 63 poz. 424 z późn. zm.).

rem IPN Kr 22. W związku z dokonanymi przesunięciami zasobu archiwalnego w ramach sieci archiwalnej Instytutu, dokonano ujednoczenia zasad ewidencji materiałów archiwalnych poddanych dyslokacji. Delegatury IPN posiadające zasób archiwalny, a nieposiadające dotąd własnego prefiksu otrzymały swoje oznaczenia. Delegatura IPN w Kielcach otrzymała oznaczenie „IPN Ki”. Przesygnowanie spisów nastąpiło 16 stycznia 2008 r. W związku z tym spis IPN Kr 22 otrzymał nowe oznaczenie: IPN Ki 8¹⁹⁹.

W trakcie prac nad inwentarzem akt WSR w Kielcach ustalono, że akta o sygn. IPN Ki 8/713–716 (SR 208/49, t. 1–4) zaginęły w Sądzie Okręgowym w Kielcach w dniu 21 stycznia 1997 r., przed faktycznym przekazaniem do zasobu Delegatury IPN w Kielcach. Ówczesna pragmatyka przejmowania zbiorów powodowała, że „na papierze” przekazywano akta znajdujące się w wypożyczeniu służbowym poza siedzibą organu przekazującego. W ten sposób nie wykryto w odpowiednim momencie braku materiałów archiwalnych. Po zakończeniu w Sądzie Okręgowym w Kielcach postępowania w sprawie o zaginięcie wspomnianych akt, do archiwum Delegatury IPN w Kielcach zostały przekazane wyłącznie akta odtworzeniowe sprawy SR 208/49. Zostały ujęte pod sygn. IPN Ki 8/713/A, natomiast status rekordów j.a. o sygn. IPN Ki 8/713, IPN Ki 8/714, IPN Ki 8/715 i IPN Ki 8/716 w elektronicznej bazie Cyfrowego Archiwum IPN zmieniony został na „nieprzejęte”²⁰⁰.

Wobec powyższego stanu rzeczy w spisie Ki 8 znajduje się w chwili obecnej 1336 j.a. spraw karnych WSR w Kielcach o wielkości 27,66 mb.

Poza aktami spraw karnych, prezes Sądu Okręgowego w Kielcach 29 listopada 2010 r. do Delegatury IPN w Kielcach przekazał 23 pomoce archiwalne, tj. repertoria (14 j.a.) i skorowidze do repertoriów (9 j.a.) WSR w Kielcach z lat 1946–1954, o wielkości 0,63 mb. Zostały ujęte w spisie IPN Ki 158²⁰¹. Należy zaznaczyć, że materiały te, przed przekazaniem do zasobów Instytutu, poddane zostały pracom konserwatorskim i naprawczym oraz zostały oprawione w twarde obwoluty. Dzięki temu obecnie można określić ich stan jako bardzo dobry.

¹⁹⁹ AIPN Ki, WSR Kielce, 8, Protokół przekazania/przejęcia materiałów archiwalnych Sądu Okręgowego w Kielcach do Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Oddział w Krakowie, Kraków 4 VI 2002 r.; AIPN Ki, Archiwum Zakładowe Delegatury IPN w Kielcach, Pismo p.o. Zastępcy Dyrektora BUiAD IPN w Warszawie (pismo BU II 53–1/08), Warszawa 8 I 2008 r.; Notatka służbowa DKi 5111–1(2)/08, Kielce 16 I 2008 r.

²⁰⁰ Akta zaginęły 21 I 1997 r. w Sądzie Okręgowym w Kielcach przed faktycznym przekazaniem do zasobu Delegatury IPN w Kielcach. Za: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/713/A (SR 208/49, III Ko 71/05), Akta odtworzeniowe akt sprawy karnej przeciwko Mieczysławowi Dubielowi i innym; AIPN Ki, WSR Kielce, 8, Notatka służbowa DKi 5111–28(2)/10, Kielce 8 XI 2010 r.

²⁰¹ AIPN Ki, WSR Kielce, 158, Protokół przekazania/przejęcia materiałów archiwalnych z Sądu Okręgowego w Kielcach do Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Delegatura w Kielcach, Kielce 29 XI 2010 r.

Drugim depozytariuszem, od którego Oddział IPN w Krakowie otrzymał materiały na zasadach użyczenia²⁰², było Archiwum Wojsk Lądowych w Warszawie. Za zgodą Dowódcy Wojsk Lądowych, kierownik AWL w Warszawie 20 października 2003 r. do Oddziału IPN w Krakowie, a bezpośrednio do Delegatury IPN w Kielcach, użyczył 139 j.a. wielkości 1,65 mb. Na podstawie spisu zdawczo-odbiorczego użyczone zostały akta 6 spraw karnych (8 j.a.), akta administracyjne (127 j.a.) i pomoce ewidencyjne (4 j.a.) WSR w Kielcach. Zachowując ciągłość numeracji spisów zdawczo-odbiorczych oddziału krakowskiego IPN, akta otrzymały oznaczenie IPN Kr 90. W 2008 r. przesygnowano spis na numer IPN Ki 36²⁰³.

Również 20 października 2003 r. kierownik Archiwum Wojsk Lądowych w Warszawie do Oddziału IPN w Krakowie, a bezpośrednio do Delegatury IPN w Kielcach, użyczył 24 j.a. wielkości 0,1 mb akt pracowników cywilnych administracji wojskowej WSR w Kielcach z lat 1946–1954. Zachowując ciągłość numeracji spisów zdawczo-odbiorczych oddziału krakowskiego, akta zostały zarejestrowane w księdze nabytków pod numerem IPN Kr 91. W 2008 r. przesygnowano spis na numer IPN Ki 37²⁰⁴.

Akta personalne pracowników cywilnych administracji wojskowej WSR w Kielcach 31 maja 2007 r. zostały zwrócone do Filii nr 3 Archiwum Wojsk Lądowych w Krakowie, gdzie skatalogowane zostały jako zespół aktowy nr 253²⁰⁵. Powodem zwrotu akt były zmiany w Ustawie o IPN, przeorganizujące zasady gromadzenia przez Instytut akt proveniencji organów bezpieczeństwa państwa komunistycznego, do których zaliczone zostały także wojskowe sądy rejonowe. Podstawą zwrotu użyczonych archiwaliów było pismo zastępcy dyrektora BUiAD IPN (znak BU II 5112-46(4)/06) odnoszące się do pisma dyrektora generalnego Ministerstwa Obrony Narodowej (znak 11/DG/07)²⁰⁶.

²⁰² W świetle obowiązujących przepisów, materiały archiwalne pochodzące z jednostek podległych Centralnemu Archiwum Wojskowemu w Rembertowie nie mogą posiadać statusu dokumentów użyczonych. Dotychczas wojskowa sieć archiwalna błędnie interpretowała zapis art. 25 ust. 1 pkt 7 Ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. 2007 nr 63 poz. 424 z późn. zm.), traktując przekazywane do IPN dokumenty jako użyczone. Ponieważ w przepisie tym ustawodawca nie wymienia archiwów państwowych wyodrębnionych, oznacza to, że nie ma on zastosowania do archiwów podległych Ministrowi Obrony Narodowej. Obecnie dokumenty przekazane przez wojskową sieć archiwalną traktowane są jako dokumenty przekazane w trybie określonym w art. 25–28 (z wyłączeniem art. 25 ust. 1 pkt 7). Za: AIPN Ki, Archiwum Zakładowe Delegatury IPN w Kielcach, Pismo Dyrektora BUiAD IPN w Warszawie, Warszawa 10 IV 2013 r. (DKi 023–1/13).

²⁰³ AIPN Ki, WSR Kielce, 36, Spis akt nr IPN Kr 90 użyczonych przez Archiwum Wojsk Lądowych w Warszawie dla Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie, Warszawa 20 X 2003 r.

²⁰⁴ AIPN Ki, WSR Kielce, 37, Spis akt nr IPN Kr 91 użyczonych przez Archiwum Wojsk Lądowych w Warszawie dla Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie, Warszawa 20 X 2003 r.

²⁰⁵ Portal Centralnego Archiwum Wojskowego, źródło: http://www.caw.wp.mil.pl/inwentar/zasob_awl_3.doc (dostęp on-line 2 VIII 2010 r.).

²⁰⁶ AIPN Ki, WSR Kielce, 37, Protokół przekazania/przyjęcia materiałów archiwalnych z Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Oddział w Krakowie do Filii nr 3 Archiwum Wojsk Lądowych w Krakowie, Kielce 31 V 2007 r.

Decyzją Ministra Obrony Narodowej (znak Z-34/Org./SSG/ZOiU-P1) z 14 maja 2010 r. w sprawie zmian organizacyjnych i etatowych w archiwach wojskowych z dniem 1 sierpnia 2010 r. rozformowane zostało Archiwum Wojsk Lądowych w Warszawie i jego filie – nr 1 w Toruniu, nr 2 we Wrocławiu (od 2007 r. w Oleśnicy) i nr 3 w Krakowie. Filia nr 2 AWL w Oleśnicy przeformowana została w Archiwum Wojskowe w Oleśnicy. Z interesującej nas Filii nr 3 AWL w Krakowie cały zasób (w tym zwrócone do AWL akta personalne pracowników cywilnych administracji wojskowej) oraz dokumentacja nieistniejących jednostek i instytucji wojskowych znajdująca się dotychczas w AWL w Warszawie przekazane zostały do Archiwum Wojskowego (AW) w Oleśnicy²⁰⁷.

Zgodnie z powyższym, do AW w Oleśnicy z rozformowanego AWL w Warszawie 25 sierpnia 2010 r. przekazano spis nr 3813/10, zawierający 24 j.a. akt personalnych żołnierzy (od strzelca do kaprała) służących w WSR w Kielcach²⁰⁸. Akta te nigdy wcześniej nie znajdowały się w zasobie Instytutu Pamięci Narodowej²⁰⁹.

Miesiąc później, 23 września 2010 r., do AW w Oleśnicy z rozformowanej Filii nr 3 AWL w Krakowie przekazano zespół aktowy nr 253 (były spis IPN Kr 91 / IPN Ki 37) na podstawie spisu zdawczo-odbiorczego nr 3840/10, zawierający 24 j.a. akt personalnych cywilnych pracowników administracji wojskowej pracujących w WSR w Kielcach. W AW w Oleśnicy oba spisy zdawczo-odbiorcze zostały zdeponowane w zespole aktowym nr 1537. Ze względu na charakter dokumentów wytworzonych przez wojskowe organa bezpieczeństwa państwa, akta znajdujące się w tym zespole otrzymały kategorię „A”²¹⁰.

Kolejną grupą materiałów archiwalnych WSR w Kielcach są akta spraw karnych znajdujące się uprzednio w Archiwum Państwowym w Kielcach w zespole *Nc. 774*. Dyrektor AP w Kielcach do Oddziału IPN w Krakowie, a bezpośrednio do Delegatury IPN w Kielcach, 6 listopada 2003 r. użyczył 2535 spraw (2548

²⁰⁷ Portal Archiwum Wojskowego w Oleśnicy, źródło: <http://www.awo.wp.mil.pl/pl/6.html> (dostęp on-line 7 X 2013 r.).

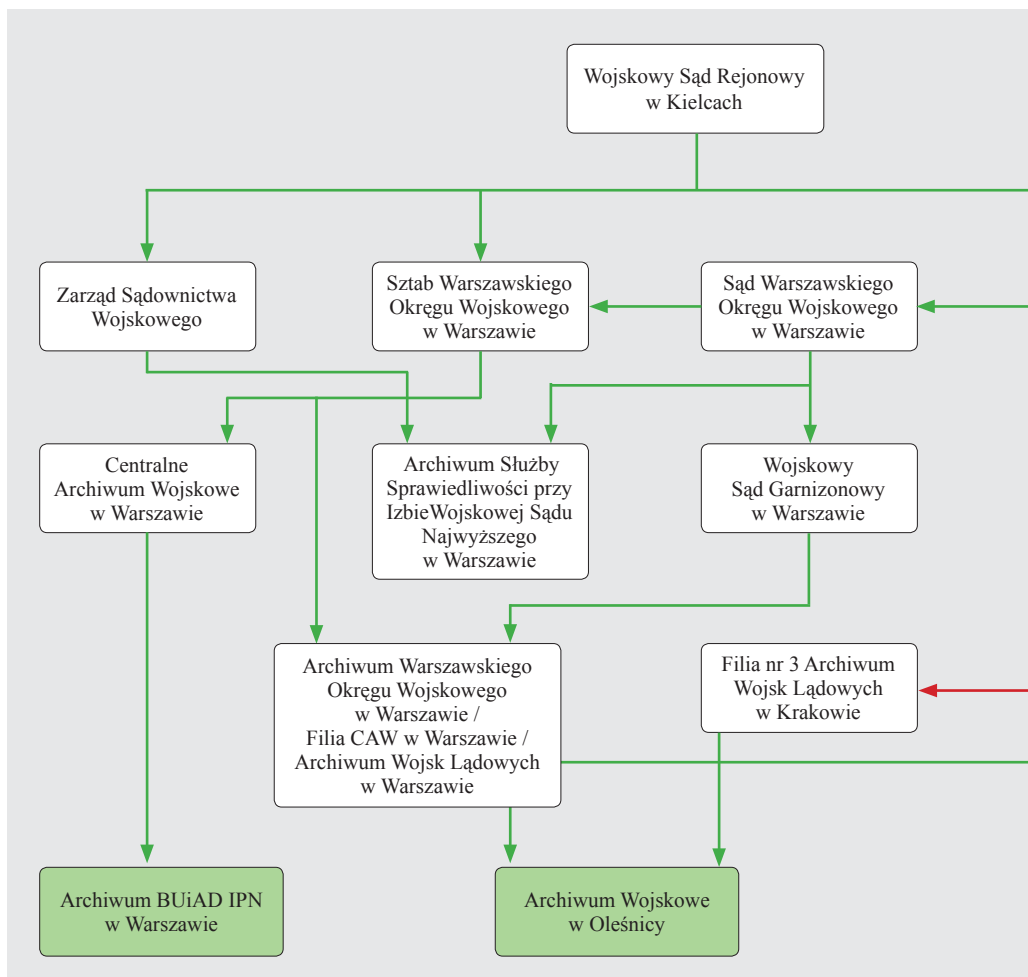
²⁰⁸ Akta oficerów (kadry administracyjnej, sędziów, asesorów i aplikantów) posiadających w latach 1946–1954 przydział służbowy do WSR w Kielcach pozostały w zakresie zwierzchnictwa organów wojskowych i archiwów wydzielonych, podporządkowanych Ministrowi Obrony Narodowej. Po przejściu żołnierzy do rezerwy lub w stan spoczynku, przekazywana była indywidualnie do Centralnego Archiwum Wojskowego w Rembertowie. Po 1998 r., po wejściu w życie Ustawy o IPN, akta personalne oficerów pełniących służbę w wojskowych organach bezpieczeństwa państwa użyczone zostały z CAW do Instytutu i zdeponowane w archiwach Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN w Warszawie. Porównaj: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, Ministerstwo Obrony Narodowej, 2174/8092 (854/63/73), Akta personalne żołnierza kpt. Wacława Mańkowskiego.

²⁰⁹ Archiwum Wojskowe w Oleśnicy, *Nc. 1537*, Spisy zdawczo-odbiorcze akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach, Spis akt nr 3813/10 przekazanych do Filii nr 2 Archiwum Wojsk Lądowych w Oleśnicy, Warszawa 25 VIII 2010 r.

²¹⁰ *Ibidem*, Spis akt nr 3840/10 przekazanych do Filii nr 2 Archiwum Wojsk Lądowych w Oleśnicy, Kraków 23 IX 2010 r.; Informator o zasobie Archiwum Wojskowego w Oleśnicy, źródło: http://www.awo.wp.mil.pl/plik/file/Informator_AWO.doc (dostęp on-line 25 IX 2013 r.).

j.a.) wielkości 16,6 mb. W zbiorze tym było 2501 spraw (2513 j.a.) wielkości 16,4 mb wytworzonych przez WSR w Kielcach. Pozostałe 34 sprawy (35 j.a.) stanowiły akta WSR w Lublinie wielkości 0,2 mb. Zachowując ciągłość numeracji spisów zdawczo-odbiorczych oddziału krakowskiego akta otrzymały oznaczenie IPN Kr 108. W 2008 r. przesygnowano spis na numer IPN Ki 41²¹¹.

Ryc. nr 2. Schemat procesu archiwizacji akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach w latach 1954–2010 (oprac. M. Jedynak). Kolorem zielonym oznaczono kierunek przekazywania akt. Kolorem czerwonym oznaczono zwrot akt do prawowitego dysponenta. Pola zielone oznaczają aktualne miejsca przechowywania akt wytworzonych przez WSR w Kielcach.

²¹¹ AIPN Ki, WSR Kielce, 41, Umowa użyczenia zawarta w dniu 6 XI 2003 r. w Kielcach pomiędzy Archiwum Państwowym w Kielcach, a Oddziałem Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji

Marek Jedynak

3. CHARAKTERYSTYKA ARCHIWALNA ZESPOŁU

3.1. Tytuł zespołu

Wojskowy Sąd Rejonowy w Kielcach

3.2. Granice chronologiczne zespołu

[1918] 1946–1954 [2013]

Cezury czasowe *generaliów* zespołu WSR w Kielcach to lata 1946–1954. Jednakże akta zawierają także dokumenty powstałe przed 1946 r. (*anteriora*) i po 1954 r. (*posteriora*). Do pierwszej grupy zaliczyć możemy przedwojenne i okupacyjne dowody tożsamości, zaświadczenia, świadectwa szkolne, listy, fotografie, mapy (w tym często opracowania wojskowe polskie, niemieckie i radzieckie), plany miast, broszury, książki. Najstarszy zidentyfikowany dokument w zespole datowany jest na 1918 r. *Anteriora* stanowi, uznany jako dowód rzeczowy w sprawie, należący do jednego z podsądnych dokument wytworzony przez Zarząd Oddziału Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Kielcach. Jest to zaświadczenie stwierdzające powołanie członka „Sokoła” do *szluby czynnej w Straży Obywatelskiej m[iasta] Kielc* wystawione z datą 15 listopada 1918 r.²¹²

Do grupy *posteriorów* zaliczyć zaś możemy dokumentację dotyczącą uzupełnień akt spraw procesowych, ruchu jednostek aktowych, wnioski na podstawie których prowadzone w aktach były kwerendy, informacje o zatarciu wyroków i najczęściej spotykane dokumenty wytworzone po 1990 r., tj. odpisy postanowień sądów wojewódzkich i okręgowych w sprawach rozpoznawanych na podstawie przepisów Ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne

²¹² *Ibidem*, 8/661 (SR 52/49), Akta sprawy karnej przeciwko Stanisławowi Zychiewiczowi i innym.

orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. 1991 nr 34 poz. 149). Najmłodsze dokumenty znajdujące się w zespole pochodzą z września 2013 r. Są to odpisy wspomnianych powyżej postanowień Sądu Okręgowego w Radomiu²¹³.

3.3. Granice terytorialne zespołu

Województwo kieleckie w granicach z 1946 r., zmienionych w 1950 i 1954 r. (granice okręgu sądowego WSR w Kielcach opisane zostały szerzej w rozdziale 1).

3.4. Rozmiar zespołu

Zespół archiwalny Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach składa się z 4011 jednostek archiwalnych (3857 j.a. akt spraw karnych, 127 j.a. akt administracyjnych oraz 27 j.a. pomocy ewidencyjnych), co stanowi 46,34 mb.

3.5. Stan zachowania zespołu

Akta Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach nie zachowały się w komplecie. Ze względu na nieodnalezienie dokumentacji dotyczącej ich brakowania, trudno jest jednoznacznie ustalić procentowy stan zachowania zespołu²¹⁴. Kwestii tej nie ułatwia także fakt, iż część dokumentacji spraw karnych została przekazana do dalszego procedowania w innych jednostkach wymiaru sprawiedliwości, tak wojskowych jak i cywilnych. W ten sposób akta znalazły się m.in. w zespołach sądów wojewódzkich, sądów powiatowych, wojskowych prokuratur rejonowych i wojskowych sądów rejonowych, np. w zespole akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Lublinie, który w 1954 r. przejął po rozformowanej kieleckiej placówce kilkadziesiąt spraw pozostających w biegu. Jest to zjawisko charakterystyczne dla dokumentacji wytworzonej przez aktotwórców z zakresu sądownictwa. Podobna sytuacja występuje w przypadku zespołu akt Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Kielcach²¹⁵.

²¹³ *Ibidem*, 8/337 (SR 592/47), Akta sprawy karnej przeciwko Marianowi Iwańskiemu i innym.

²¹⁴ Ustalenie pełnych i ostatecznych danych liczbowych, mających przedstawić stu procentowy stan zespołu, ukazują potrzebę dalszych prac badawczych nad omawianą spuścizną aktową.

²¹⁵ APK, A. Smorąg, *Wstęp...*, s. 6.

Z kolei wszystkie zachowane akta administracyjne WSR w Kielcach znajdują się w zasobie archiwalnym Delegatury IPN w Kielcach w spisie IPN Ki 36. Spośród 170 jednostek dokumentacji administracyjnej, zewidencjonowanych w latach 1946–1954 w kancelarii tajnej WSR w Kielcach, zachowało się 86 j.a., tj. 50,6%. Nie zachowały się do chwili obecnej 84 j.a., tj. 49,4% całości dokumentacji. Z liczby tej 71 teczek, tj. 41,8% (przede wszystkim dzienniki korespondencji, korespondencja tajna, korespondencja z dowództwami okręgów wojskowych, książki i rejestry itp.) zostało zniszczonych w archiwach resortu obrony narodowej po 1955 r., natomiast już w trakcie likwidacji sądu w 1954 r. przekazano 13 teczek spraw innym instytucjom (12 j.a. do WPR w Kielcach i 1 j.a. do WSR w Lublinie), co stanowi 7,6% akt kancelarii tajnej WSR w Kielcach²¹⁶.

Niemożliwym było odtworzenie i ustalenie pełnego stanu akt kancelarii jawnej WSR w Kielcach. Do chwili obecnej zachowało się 40 j.a. wytworzonych w latach 1946–1954 jako akta jawne. Nie można jednak określić ich procentowego stanu zachowania²¹⁷. Wiadomo, że od 1948 r. kancelaria zorganizowana była w prosty sposób. Korespondencja rejestrowana była w systemie dziennikowym. Funkcjonowała jedna ciągła numeracja dla wszystkich jawnych pism wchodzących i wychodzących w roku. Zarejestrowana dokumentacja rozdysponowywana była do ośmiu teczek według poniższego wykazu:

- teczka 1 – okólniki i zarządzenia Departamentu Służby Sprawiedliwości MON i Najwyższego Sądu Wojskowego,
- teczka 2 – okólniki i zarządzenia Dowództwa Okręgu Wojskowego (DOW) i inne,
- teczka 3 – korespondencja zwykła przychodząca,
- teczka 4 – korespondencja zwykła wychodząca,
- teczka 5 – korespondencja zwykła wychodząca dotycząca akt spraw,
- teczka 6 – zarządzenia i korespondencja dot. pracowników cywilnych administracji wojskowej,
- teczka 7 – zarządzenia i korespondencja dotyczące wojskowych dokumentów przewozowych,
- teczka 8 – meldunki o stanie mundurowym²¹⁸.

Z opisanej powyżej dokumentacji jawnej z lat 1948–1954 zachowały się 24 j.a., tj. 42,9%. Dodatkowo, oprócz dokumentacji uwzględnionej w powyższej klasyfikacji, zachowało się 16 j.a., których nie udało się odnaleźć w zachowanych spisach akt wytworzonych przez kancelarię jawną WSR w Kielcach²¹⁹.

²¹⁶ Porównaj: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/128, Teczka z opisami archiwalnymi za lata 1945–1954.

²¹⁷ Porównaj: D. Burczyk, *Inwentarz idealny...*, płyta CD, s. 2–92.

²¹⁸ Porównaj: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/44, Księga pism jawnych wchodzących i wychodzących 1948 r., Notatka „Zwykłe”, [b.d.], s. 1.

²¹⁹ Są to 2 dzienniki rozkazów MON; 2 teczki korespondencji zwykłej wychodzącej za lata 1946 i 1947; 2 książki rozkazów oficerskich za lata 1945–1946 i 1947–1948; 6 książek rozkazów zwy-

Można natomiast stwierdzić, że do chwili obecnej zachowały się niemal wszystkie pomoce ewidencyjne w postaci repertoriów i skorowidzów alfabetycznych do repertoriów, tj. 27 j.a. Porównując z inwentarzem idealnym zespołu archiwalnego WSR w Gdańsku można stwierdzić, że spośród pomocy ewidencyjnych brakuje tylko kilku pozycji (repertorium „Sm”, wykaz kar warunkowo zawieszonych, wykaz listów gończych i książka archiwalna)²²⁰.

3.6. Struktura archiwalna zespołu

Zespół akt WSR w Kielcach jest zespołem prostym i zamkniętym. Został utworzony przez jednego odrębnego ustrojowo twórcę, którego kompetencje i organizacja nie ulegały większym zmianom powodującym sukcesje materiałów. Na jego charakter nie miały wpływu akta spraw podjętych do dalszego procedowania po rozformowanym w 1945 r. WSG w Kielcach, ani także *posteriora* znajdujące się w zbiorze, a odnoszące się do zakończonych postępowań karnych. Jest zespołem zamkniętym, ponieważ został zarchiwizowany po zakończeniu działalności przez twórcę zespołu.

Kancelaria WSR w Kielcach, wytwarzając dokumentację, funkcjonowała w systemie rejestrowym. System kancelaryjny wojskowych sądów rejonowych szczegółowo opisany został we wstępach do inwentarzy archiwalnych WSR w Gdańsku i WSR w Szczecinie²²¹ oraz pracy Rafała Leśkiewicza²²², dlatego w dalszej części skupimy się wyłącznie na specyfice kieleckiej jednostki.

Podczas prac nad inwentarzem zespołu archiwalnego WSR w Kielcach, prowadzonych zgodnie z Zarządzeniem nr 4 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 14 kwietnia 2008 r.²²³, wyodrębniono trzy serie dokumentów. Są to akta administracyjne (*generalia*), akta postępowań karnych (*specjalna*) oraz pomoce ewidencyjne.

Pomimo prostego systemu funkcjonowania kancelarii sądu, w przypadku serii akt administracyjnych nie zdecydowano się na dokonanie podziału na pod-

kłych za lata 1945–1946, 1947–1948, 1948–1949, 1950, 1951–1952 i 1953–1954; książka przechowywanych przedmiotów; księga ewidencji szeregowych; księga pism jawnych wchodzących i wychodzących 1948 r.; Nadzór sądowy. Stwierdzone uchybienia w wyrokach przez Najwyższy Sąd Wojskowy 1948 r.

²²⁰ Porównaj: D. Burczyk, *Inwentarz idealny...*, płyta CD, s. 93–99.

²²¹ Porównaj: *ibidem*, s. 32–38; *Inwentarz zespołu archiwalnego Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie...*, s. 26–33.

²²² R. Leśkiewicz, *Wojskowy Sąd Rejonowy...*, *passim*.

²²³ Zarządzenie nr 4 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 14 kwietnia 2008 r. w sprawie wprowadzenia wskazówek metodycznych dotyczących zasad opracowania zespołów archiwalnych sądów, wytworzonych od XIX do XXI wieku, przechowywanych w archiwach państwowych (ZNA-021–5/08).

serie, które powstały w wyniku działania registratury, tj. akta kancelarii jawnej i akta kancelarii tajnej. Brak materiałów pozwalających na szczegółowe usystematyzowanie akt wytworzonych w kancelarii jawnej WSR w Kielcach został zasygnalizowany już wcześniej²²⁴.

Analizując pracę kancelarii sądu, należy także omówić problem sygnatur stosowanych w urzędzie. Zgodnie z obowiązującym ówczesnie *Tymczasowym regulaminem urzędowania sądów i prokuratur wojskowych. Część I: Biurowość w sprawach karnych* każda sprawa karna otrzymywała swój znak składający się z symbolu właściwego repertorium „Sr” oraz numeru porządkowego, pod którym sprawa została zapisana oraz (po „przełamaniu”) dwóch ostatnich cyfr roku. Każde kolejne pismo w sprawie otrzymywało ten sam znak. W przypadku omawianego sądu początkowo akta spraw karnych oznaczane były skrótem „Rej”, choć początkowo stosowano także literę „R.” (podobnie rzecz wyglądała w WSR w Gdańsku), co było wyraźnym przejęciem pragmatyki stosowanej u prawnego poprzednika – Wojskowego Sądu Garnizonowego w Kielcach (litera „G”). W załączonym na płycie CD inwentarzu ujednociono ten nieregularny zapis stosując dla wszystkich akt z 1946 r. skrót „Rej”. Od 1947 r. akta spraw karnych rejestrowane w repertoriach WSR w Kielcach oznaczane były już skrótem „Sr” lub „SR”, ujednocionym w inwentarzu jako „SR”²²⁵.

Z kolei *generalia* powstałe w wyniku funkcjonowania obu kancelarii WSR w Kielcach posiadały sygnatury nadawane według systemu dziennikowego, osobno dla każdej z nich i osobno dla każdego roku.

Pomimo prostego systemu kancelaryjnego, w zbiorze dokumentów WSR w Kielcach wystąpiły komplikacje dotyczące sygnatury akt spraw karnych. Niezakończone sprawy w Wojskowym Sądzie Rejonowym w Kielcach, od 2 lipca 1954 r. rozpoznawane były przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie. Jednak repertorium WSR w Kielcach z 1954 r. zakończone zostało dopiero 23 lipca 1954 r. na wpisie SR 111/54.

Wszystkie kolejne sprawy z terenu województwa kieleckiego przekazywane były przez Wojskową Prokuraturę Rejonową w Kielcach bezpośrednio do WSR w Lublinie. W lubelskim sądzie wpisywane były w repertorium WSR w Lublinie w systemie narastającym (pierwsza wolna liczba porządkowa). Jednocześnie zapisy spraw z terenu województwa kieleckiego były dublowane i dodatkowo wpisywane do prowadzonego w dalszym ciągu repertorium WSR w Kielcach z 1954 r. Wydzielenie postępowań dotyczących województwa kieleckiego, przyłączonego do okręgu sądowego WSR w Lublinie, ułatwiło administracji sądowej poruszanie się pomiędzy sprawami z terenu województw kieleckiego i lubelskiego. Spowodowało to jednak komplikacje w ciągu sygnatur „SR” za 1954 r.

²²⁴ Porównaj: D. Burczyk, *Inwentarz idealny...*, s. 36.

²²⁵ Porównaj: *ibidem*, s. 33–38.

W ten sposób zdublowana została część numeracji spraw z terenu Kielecczyny, tj. sprawy SR 76, 77, 78, 86, 87, 90, 91, 92, 93, 94, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 109 oraz 110 z 1954 r.²²⁶

Z uwagi na powyższe, należy także opisać sytuację akt spraw karnych z terenu województwa kieleckiego, a rozpatrywanych w 1955 r. przez następcę prawnego kieleckiego sądu. Podobnie jak w 1954 r., sprawy wpisywane były w repertorium WSR w Lublinie w kolejności ciągłej, według terminów ich napływania z WPR w Kielcach i WPR w Lublinie. Podobnie jak w roku poprzednim, ze względów porządkowych prowadzono w dalszym ciągu zdublowane zapisy w prowadzonej w dalszym ciągu księdze repertorium dla spraw z województwa kieleckiego²²⁷.

3.7. Charakterystyka techniczna

Materiały archiwalne WSR w Kielcach, podobnie jak w innych zespołach wojskowych sądów rejonowych, to dokumentacja aktowa, na którą składają się poszyty i księgi²²⁸.

3.8. Stan zachowania archiwaliów

Stan akt zespołu WSR w Kielcach można ogólnie ocenić na dobry. Ze względu na zróżnicowanie wcześniejszych miejsc przechowywania archiwaliów, akta zgromadzone obecnie w archiwum Delegatury IPN w Kielcach znajdują się jednak w odmiennej kondycji fizycznej.

Najlepiej prezentują się materiały przejęte do Delegatury IPN w Kielcach z Sądu Okręgowego w Kielcach, tj. akta spraw karnych, repertoria i skorowidze. Wszystkie jednostki pozyskane z sądu, przed przekazaniem do IPN, poddane zostały zabiegom naprawczym poprzez obłożenie twardej obwolutami i znajdują się w bardzo dobrym stanie technicznym.

Akta spraw karnych użyczone przez Archiwum Państwowe w Kielcach nie były wcześniej poddawane żadnym zabiegom konserwatorskim, ani opracowaniu technicznemu. Jednostki aktowe zostały jedynie zaopatrzone w obwoluty z szarego papieru bezkwasowego.

²²⁶ Porównaj: AIPN Ki, WSR Kielce, 158/14, Repertorium WSR w Kielcach za lata 1954–1955, k. 30v-54.

²²⁷ *Ibidem*, k. 75–87.

²²⁸ Porównaj: D. Burczyk, *Inwentarz idealny...*, s. 38–39; *Inwentarz zespołu archiwalnego Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie...*, s. 33.

Podobnie rzecz miała się z aktami przekazanymi przez Archiwum Wojsk Lądowych w Warszawie (w większości akta administracyjne). W związku z brakiem pracowni konserwatorskiej w Delegaturze IPN w Kielcach obecnie również nie dokonuje się konserwacji akt WSR w Kielcach, z wyjątkiem drobnych prac naprawczych.

Podczas prac porządkowych nad zespołem nie stwierdzono obecności pleśni i grzybów. Występują uszkodzenia mechaniczne grzbietów i obwolūt (akta są naddarte).

3.9. Stan zdigitalizowania i zmikrofilmowania

Archiwalia przed pozyskaniem do zasobów Delegatury IPN w Kielcach nie były zmikrofilmowane. W Instytucie akta nie są poddawane takiej formie zabezpieczenia. Zamiast tego dokumentacja jest digitalizowana. Obecnie zdigitalizowano 189 jednostek archiwalnych akt WSR w Kielcach.

Robert Piwko

4. ZAWARTOŚĆ ZESPOŁU

Akta Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach, przekazane i przejęte na podstawie spisów zdawczo-odbiorczych, nadal pozostają zarchiwizowane i zewidencjonowane w ten sposób. Podzielone są na cztery spisy: IPN Ki 8 (przejęty), IPN Ki 41 (użyczony przez Archiwum Państwowe w Kielcach), IPN Ki 36 (przejęty), IPN Ki 158 (przejęty).

Dwa pierwsze spisy zawierają wyłącznie dokumentację postępowań w sprawach karnych toczących się przed WSR w Kielcach. Do głównych dokumentów tworzących tego typu akta należą materiały powstałe w wyniku prowadzonego śledztwa oraz dokumenty związane z działalnością sądu. Do pierwszej grupy należą przede wszystkim protokoły (przesłuchań świadków i podejrzanych, rewizji, o przyznaniu się do winy, zaznajomienia podejrzanych z materiałami śledztwa) oraz postanowienia (o wszczęciu śledztwa, o uznaniu za dowód rzeczowy, o pociągnięciu do odpowiedzialności karnej, o wszczęciu i zamknięciu śledztwa). Oprócz wymienionych, akta spraw karnych zawierają różnego rodzaju pisma dokumentujące prowadzoną wymianę informacji pomiędzy poszczególnymi instytucjami uczestniczącymi w śledztwie.

Oddzielną kategorię dokumentów stanowią materiały, które zostały zarekwirowane osobom podejrzanim o popełnienie przestępstw. Często materiały te były włączane do dokumentacji sprawy jako materiał dowodowy, a obecnie stanowią część składową charakteryzowanych jednostek archiwalnych. Z powodu mnogości przekazywanych treści oraz różnych form fizycznych, wymienić należy jedynie te najczęściej występujące. Są to listy lub fragmenty korespondencji, fotografie osób podejrzanych, notatki i zapiski, mapy, szkice oraz pamiętki rodzinne i osobiste zabrane przez funkcjonariuszy UB i MO podczas dokonywanych rewizji. W przypadku śledztw w sprawie przynależności do nielegalnych organizacji, dowodami rzeczowymi często były materiały organizacyjne zwalczanych struktur.

W efekcie prowadzonego śledztwa, oficer śledczy lub prokurator sporządzał akt oskarżenia. Zawiera on podstawowe informacje dotyczące osoby oskarżo-

nej oraz opis przestępstw, o których popełnienie była oskarżona. Jak zauważył Dariusz Burczyk, konstrukcja aktu oskarżenia zawierała niekiedy wstęp, w którym postaci osób oskarżonych dodatkowo ukazywano w negatywnej perspektywie²²⁹.

Kolejnymi dokumentami związanymi z działalnością orzeczniczą są przede wszystkim protokoły rozprawy głównej oraz wyrok. Oba mają dość sztywną, powtarzalną konstrukcję. Protokół rozprawy głównej rozpoczyna się od przedstawienia składu sędziowskiego, prokuratora i obrońcy. W dalszej części znajdują się informacje dotyczące oskarżonego. Kolejne fragmenty dokumentu zawierają informacje o wnioskach złożonych przez strony oraz o świadkach, jeżeli tacy zostali dopuszczeni do rozprawy. Zakończenie rozprawy głównej stanowi najczęściej fragment zawierający wnioski prokuratora i obrońcy na temat wysokości proponowanych kar.

Dopełnieniem tego dokumentu jest wyrok, w którym – po powtórzeniu kwestii personalnych – znajduje się fragment z orzeczeniem wysokości zasądzonej kary. W przypadku kolejnych wniosków składanych po wydaniu wyroku, sprawy te najczęściej rozpatrywane były podczas posiedzeń niejawnych, których przebieg dokumentują zachowane w aktach protokoły.

Oczywiście przedstawiona powyżej charakterystyka zawartości poszczególnych akt spraw karnych została ograniczona do dokumentów występujących w nich najczęściej.

Drugą serią akt wchodzących w skład zespołu WSR w Kielcach jest liczący 139 j.a. spis IPN Ki 36. Oprócz akt administracyjnych zawiera on 6 spraw karnych (8 tomów), repertorium „Cs”, skorowidz alfabetyczny do repertorium „Cs”, skorowidz alfabetyczny do wyciągu i wyciąg z repertorium „S” Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach i Lublinie za lata 1945–1954.

Do głównych grup dokumentów tej serii należą m.in. materiały sprawozdawcze sądu. Zachowało się 16 j.a. sprawozdań sporządzonych na potrzeby DSS MON; dowództw okręgów wojskowych w Łodzi, Krakowie i Lublinie; NSW i ZSW. Zawierają one podstawowe informacje na temat działalności sądu, które pogrupowano rzeczowo w poszczególnych rozdziałach sprawozdania. W części wprowadzającej informowano o najważniejszych wydarzeniach, do jakich doszło w okresie sprawozdawczym. W sprawozdaniu z działalności WSR w Kielcach za lipiec 1946 r. sporządzonym na potrzeby DSS MON i NSW wydarzeniami tymi były m.in.: przenosiny siedziby sądu z Radomia do Kielc, zmiany personalne na stanowisku szefa sądu oraz działania związane ze zmianami organizacji pracy w sądzie. W kolejnych częściach informowano władze zwierzchnie o terminowości prowadzonych spraw oraz o powodach powstałych

²²⁹ D. Burczyk, *Inwentarz idealny ...*, s. 43.

opóźnień. Następne fragmenty poświęcono na omówienie kwestii związanych z orzeczonymi karami śmierci. Pozostałe elementy składowe sprawozdań zawierały informacje o tzw. „masowej pracy profilaktycznej w jednostkach”, pracy sądu, kontaktach z dowództwami jednostek wojskowych itp. W opisywanym przypadku, uzupełnieniem sprawozdania opisowego były sporządzone tabele wykazów statystycznych: skazanych w WSR w Kielcach w lipcu 1946 r. i biegu spraw w WSR w Kielcach w lipcu 1946 r.²³⁰

Rozbudowana formuła sprawozdań opisowych i cyfrowych, od 1952 r. sporządzana dla potrzeb Zarządu Sądownictwa Wojskowego, utrzymała się do końca funkcjonowania charakteryzowanego aktotwórcy. Do 1952 r. w WSR w Kielcach sporządzano również dokumenty o charakterze sprawozdań, przekazywane do dowództw właściwych okręgów wojskowych. Zawierały one jedynie informacje dotyczące polityki personalnej oraz kwestii technicznych związanych z funkcjonowaniem sądu.

Uzupełnienie treści sprawozdań stanowią mogą informacje znajdujące się w książkach rozkazów dziennych oficerskich i zwykłych. Warto podkreślić, iż szczególnie cennym jest kompletny, składający się z 8 j.a., zbiór książek rozkazów dziennych oficerskich. Treść poszczególnych rozkazów z lat 1946–1954 stanowią m.in. krótkie informacje dotyczące pełniących służbę wojskową w WSR w Kielcach oficerów (wyjazdy służbowe, zmiany personalne) oraz sprawy związane z organizacją pracy w sądzie. W większości przypadków każdy rozkaz opatrzony został datą dzienną oraz miejscem wydania, a w jego końcowej części znajduje się podpis szefa sądu.

Znaczną część opisywanego spisu stanowią jednostki archiwalne zawierające akty prawne, normatywy i zarządzenia, które regulowały prawidłowe funkcjonowanie sądu. Należy tutaj wymienić zarządzenia, dzienniki rozkazów, rozkazy i rozkazy tajne Ministerstwa Obrony Narodowej, Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego; okólniki, rozkazy i zarządzenia dowództw okręgów wojskowych i innych władz zwierzchności wojskowej; okólniki, rozkazy i zarządzenia Wydziału Sądownictwa Wojskowego, DSS MON, ZSW i NSW; rozkazy i zarządzenia Wojskowego Sądu Okręgowego w Łodzi.

Kolejną grupę stanowią materiały porządkowe i normatywne służące usprawnieniu pracy kancelarii i sądu. Można tu wyodrębnić następujące rodzaje archiwaliów: księga pism wychodzących i przychodzących, korespondencja odręczna; teczka dotycząca spraw ściśle tajnych; teczka z archiwalnymi opisami; książka przechowywanych przedmiotów; wykazy pieczęci urzędowych, pieczęci służbowych, stempli służbowych i pomocniczych; dziennik rozkazów do użytku służbowego i dziennik rozkazów tajnych, zarządzenia szefa sądu.

²³⁰ AIPN Ki, WSR Kielce, 36/12, Pisma i sprawozdania wysłane do Najwyższego Sądu Wojskowego 1946 r., Sprawozdania z pracy WSR w Kielcach, Kielce 4 VIII 1946 r., k. 134–139.

Inną grupą akt administracyjnych są zachowane meldunki i korespondencja przychodząca i wychodząca: ogólna korespondencja przychodząca i wychodząca; korespondencja przychodząca z NSW i ZSW; pisma i meldunki do Wojskowego Sądu Okręgowego w Łodzi oraz pisma wysłane do MON.

Ostatnie zestawienie stanowi dokumentacja administracyjna dotycząca kwestii personalnych, podzielona na następujące grupy: etaty; akta spraw personalnych oficerów i szeregowych; akta spraw personalnych pracowników cywilnych administracji wojskowej; księga ewidencji szeregowych; rozkazy zwykłe szeregowych i oficerów, rozkazy dzienne szeregowych i pracowników cywilnych administracji wojskowej; zarządzenia i korespondencja dotycząca pracowników wojskowych i cywilnych administracji wojskowej.

W serii pomocy ewidencyjnych akt WSR w Kielcach (spis IPN Ki 158) znajduje się 14 repertoriów oraz 9 skorowidzów alfabetycznych. Konstrukcja zapisów w repertoriach WSR w Kielcach jest analogiczna do tej, którą przedstawili autorzy wstępu do inwentarza akt WSR w Szczecinie. Tym samym zbędnym wydaje się powielanie opisów poszczególnych pól w repertoriach i skorowidzach. Jak słusznie zauważyli archiwiści z Oddziału IPN w Szczecinie, zapisy w repertoriach stanowią zwięzłe streszczenie sprawy. Wartość informacji w nich zawartych wzrasta w przypadku braku akt danej sprawy karnej²³¹.

²³¹ *Inwentarz zespołu archiwalnego Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie...*, s. 36.

Marek Jedynak

5. ANALIZA METOD OPRACOWYWANIA ZESPOŁU

Zespół archiwalny Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach opracowany został zgodnie ze wskazówkami metodycznymi dotyczącymi zasad opracowania zespołów archiwalnych sądów wytworzonych od XIX do XXI w., stanowiącymi załącznik do Zarządzenia nr 4 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 14 kwietnia 2008 r.²³²

Prace rozpoczęto od studiów nad zespołem na podstawie przywołanej wcześniej literatury dotyczącej organizacji i metod pracy wojskowego wymiaru sprawiedliwości, a także wskazówek i rozważań metodologicznych z zakresu archiwistyki²³³. Następnie przystąpiono do inwentaryzacji posiadanych jednostek archiwalnych, zmieniając i uzupełniając dotychczasowe tytuły i opisy tych jednostek, które nie odzwierciedlały ich zawartości (wcześniej zapisane były wyłącznie imię i nazwisko lub dane osobowe i podstawa prawna skazania). W odniesieniu do akt zespołu WSR w Kielcach zastosowano uproszczoną metodę opracowania, polegającą na odstąpieniu od porządkowania dokumentów wewnątrz jednostek. W elektronicznej wersji inwentarza w Cyfrowym Archiwum IPN, zostały wyedytowane i uzupełnione wszystkie rekordy dotyczące j.a. wytworzonych przez omawiany sąd. W ten sposób powstał szczegółowy elektroniczny inwentarz zespołu archiwalnego Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach.

Akta zgromadzone w archiwum Delegatury IPN w Kielcach nie były w trakcie prac nad inwentarzem zespołu opracowywane według żadnej z metod. Ma-

²³² Zarządzenie nr 4 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 14 kwietnia 2008 r. w sprawie wprowadzenia wskazówek metodycznych dotyczących zasad opracowania zespołów archiwalnych sądów, wytworzonych od XIX do XXI wieku, przechowywanych w archiwach państwowych (ZNA-021-5/08).

²³³ M. Lewandowska, B. Szydłowska, M. Tarakanowska, *Metody porządkowania zespołów aktowych z okresu 1944–1950 w Archiwum Akt Nowych w Warszawie*, „Archeion” 1966, nr XLIII, s. 15–29; M. Pestkowska, *Uwagi o opracowywaniu inwentarzy archiwalnych*, *ibidem*, s. 7–14; H. Robótka, B. Ryszewski, A. Tomczak, *Archiwistyka*, Warszawa 1989, s. 52–88; H. Robótka, *Opracowanie i opis archiwaliów*, Toruń 2010, s. 138–149.

teriały pozostały w zbiorach zgodnie ze spisami zdawczo-odbiorczymi. Było to spowodowane sytuacją własnościową materiałów. Jeden spis akt WSR w Kielcach został Instytutowi Pamięci Narodowej wyłącznie użyczony i w związku z tym archiwaliów tych nie można poddać scaleniu z pozostałą dokumentacją sądu, znajdującą się w posiadaniu Instytutu.

W związku z tym, do opracowania zespołu sztucznie zastosowano metodę schematyczno-rzeczową, która polega na ułożeniu archiwaliów według schematu opierającego się na podziale rzeczowym. Trzeba przy tym zaznaczyć, że jest to najczęściej stosowana metoda w przypadku zespołów fragmentarycznych i szczątkowych. Akta pozostały w magazynie według spisów, na podstawie których zostały przyjęte na ewidencję Delegatury IPN w Kielcach. Sam inwentarz zaś został opracowany zgodnie z przyjętymi i stosowanymi zasadami, a akta w obrębie każdej z serii ułożone zostały narastająco według sygnatur wytwórcy.

W trakcie prac odtworzono układ kancelaryjny sądu. Przy systematyzacji dokonano wyodrębnienia w zespole archiwalnym serii akt, zgodnie z przywołanym powyżej zarządzeniem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych. W ten sposób powstały trzy serie akt, przedstawione w tej kolejności w inwentarzu:

- seria I – pomoce ewidencyjne,
- seria II – akta administracyjne,
- seria III – akta spraw karnych.

Seria I uszeregowana została w sposób prosty, z uwzględnieniem podziału na repertoria i skorowidze.

W przypadku serii II, w aktach administracyjnych nie dokonano podziału na podserie. Wobec tego akta zostały podzielone na roczniki i uszeregowane w każdym z roczników w kolejności kancelaria tajna i kancelaria jawna. W obrębie roczników akta uszeregowane zostały chronologicznie, zachowując ciąg sygnatur nadanych w momencie przekazywania materiałów do archiwum WSR w Kielcach.

W serii III akta spraw karnych również podzielone zostały według roczników i uszeregowane sygnaturami, według których sprawy rejestrowane były w repertoriach sądowych.

Wychodząc na przeciw użytkownikowi, przygotowując inwentarz do druku, na płycie CD dla każdej z jednostek aktowych umieszczony został osobny opis według poniższego schematu na ryc. 3.

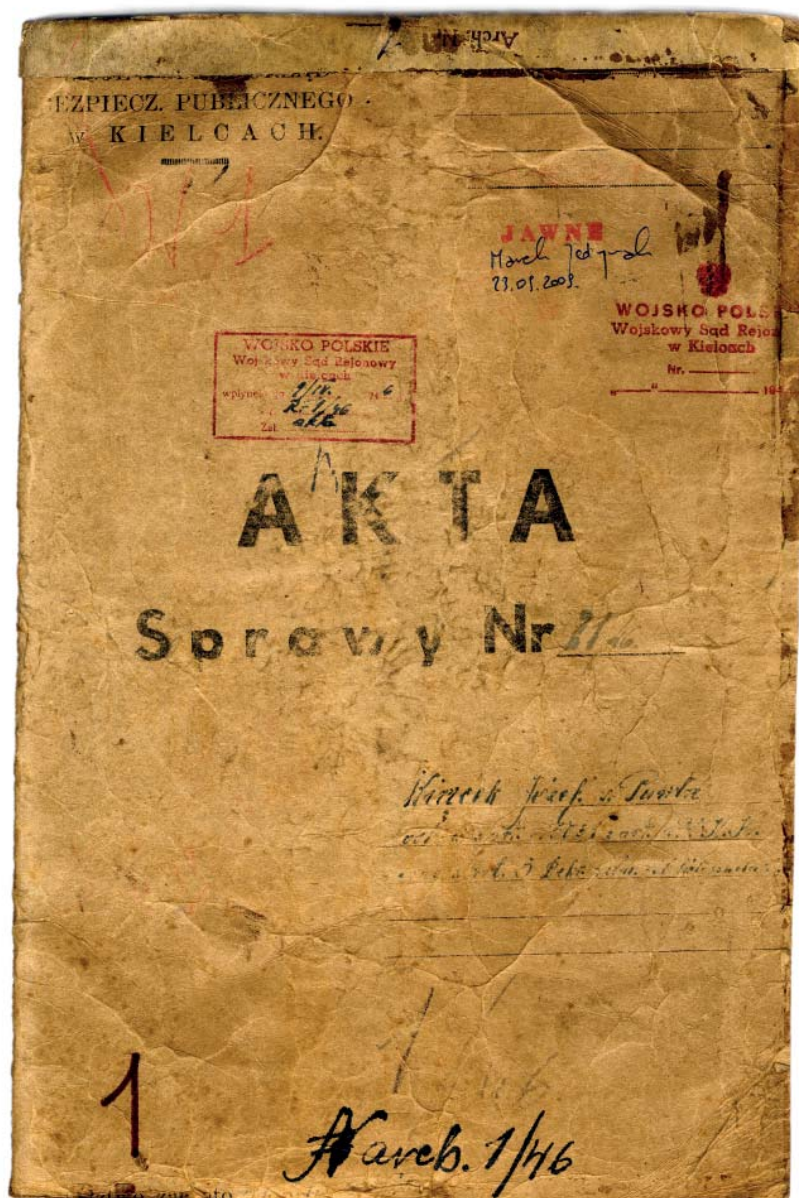
Prace nad scharakteryzowaniem i opisaniem akt rozpoczęto w kwietniu 2010 r. Prowadzone były w Delegaturze IPN w Kielcach przez zespół w składzie: stażyści – Katarzyna Polit, Łukasz Kasza i Michał Zawisza oraz archiwiści – Iwona Czyżyk, Marek Jedynak, Robert Piwko. W tym miejscu należą się słowa podziękowania naszej Koleżance Iwonie Czyżyk, bez której zaangażowania załączony na płycie CD inwentarz nie przybrałby takiego kształtu.

Zwieńczeniem prac nad inwentarzem zespołu archiwalnego Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach [1918] 1946–1954 [2013] było przygotowanie wstępu i złożenie go do druku w grudniu 2013 r.

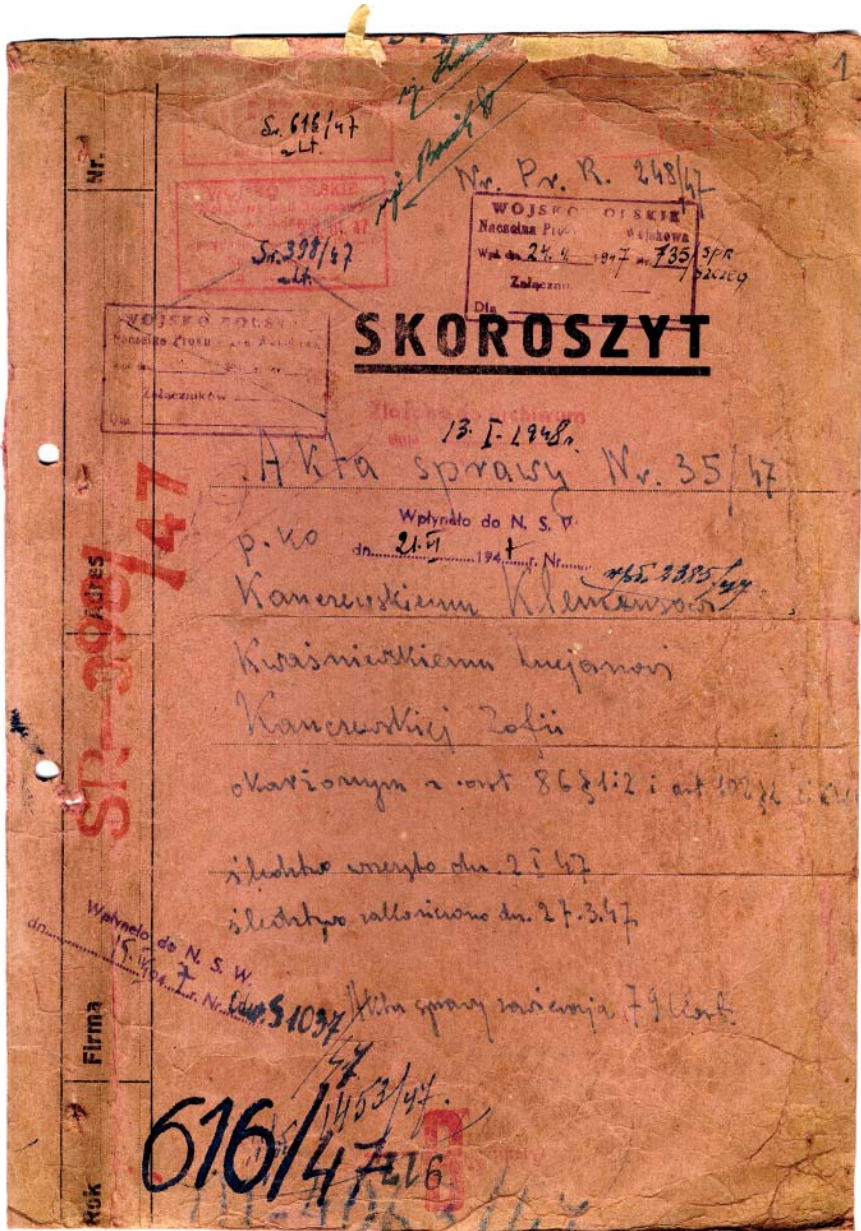
Ryc. nr 3. Schemat opisu jednostek archiwalnych zawartych w inwentarzu na płycie CD.

1. Sygnatura akt – sygnatura, pod którą akta zarejestrowane zostały w analizowanym sądzie.
2. Sygnatury dawne – wszelkie poprzednie sygnatury nadane przez uprzednich dysponentów.
3. Tytuł sprawy – nadany w trakcie inwentaryzacji, zawierający dane osobowe podsądnych (imię i nazwisko, imię ojca, data urodzenia), podstawę prawną oskarżenia oraz opis występk.
4. Daty skrajne – roczne daty początkowe i końcowe indywidualne dla każdej ze spraw, w nawiasach kwadratowych uwzględniono *anteriora* i *posteriora* spraw.
5. Sygnatura aktualna – sygnatura nadana w obrębie zespołu, pod którą akta znajdują się w magazynie Delegatury IPN w Kielcach.
6. Informacje na temat miejsca przechowywania akt – przyjęto zapis AIPN Ki (Archiwum Delegatury IPN w Kielcach), w przypadku akt znajdujących się w depozycie obok w nawiasie podana została informacja o prawnym dysponencie akt Archiwum Państwowym w Kielcach (APK).

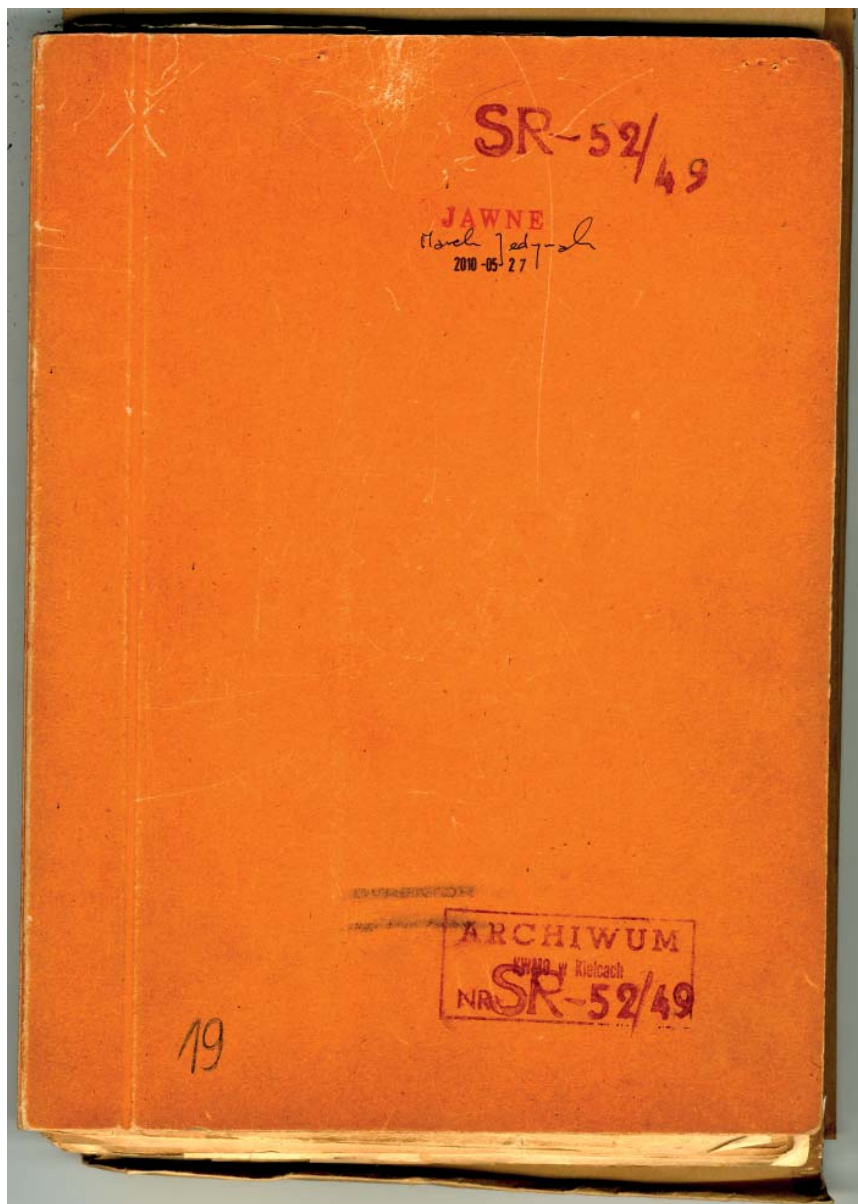
IKONOGRAFIA

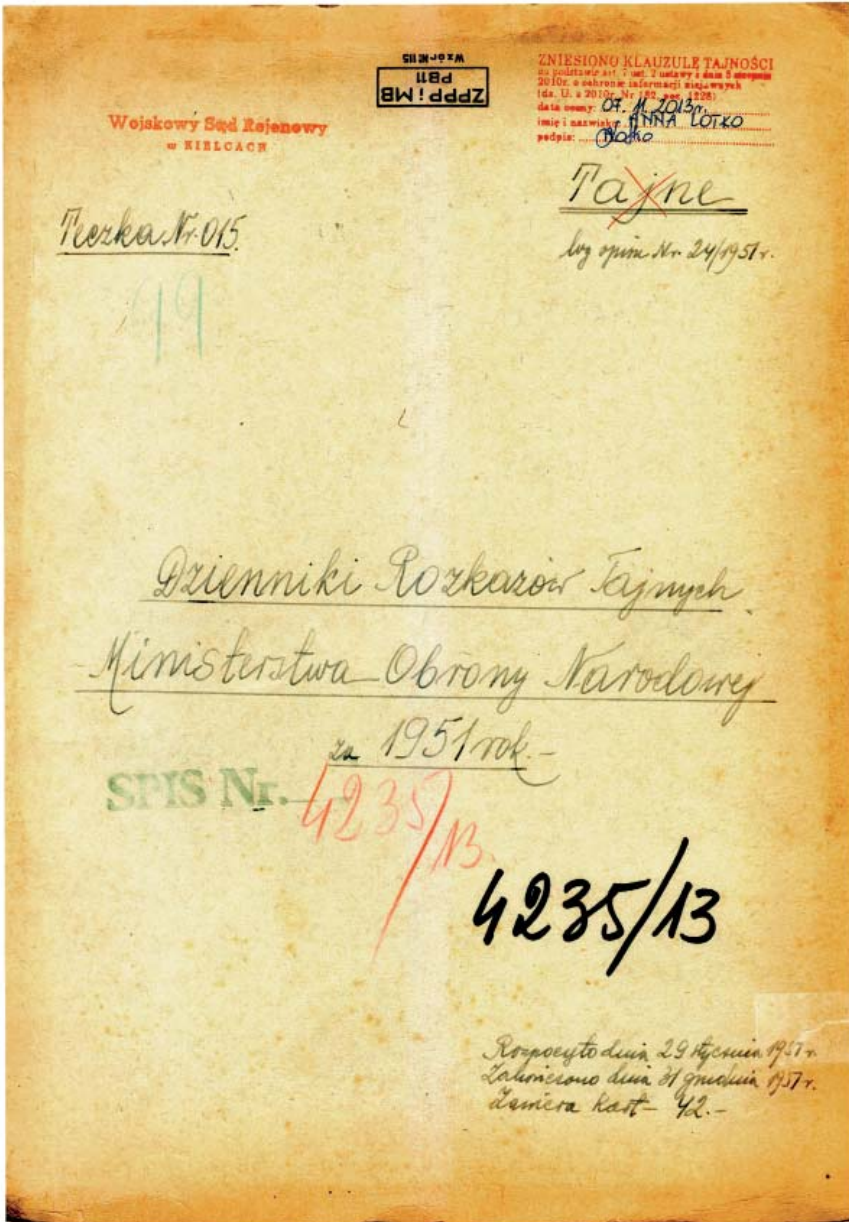
Ryc. nr 4. Obwoluta akt sprawy karnej przeciwko Józefowi Wiąckowi z sygnaturą „R.”. Była to pierwsza sprawa zarejestrowana w repertorium „Sr” WSR w Kielcach. Na teczce w górnym lewym rogu widoczny jest nagłówek WUBP w Kielcach, w którym wszczęto śledztwo przeciwko Wiąckowi. W centralnej części akt widoczny jest odcisk pieczęci wpływu WSR w Kielcach z datą 1 IV 1946 r. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 41/1.

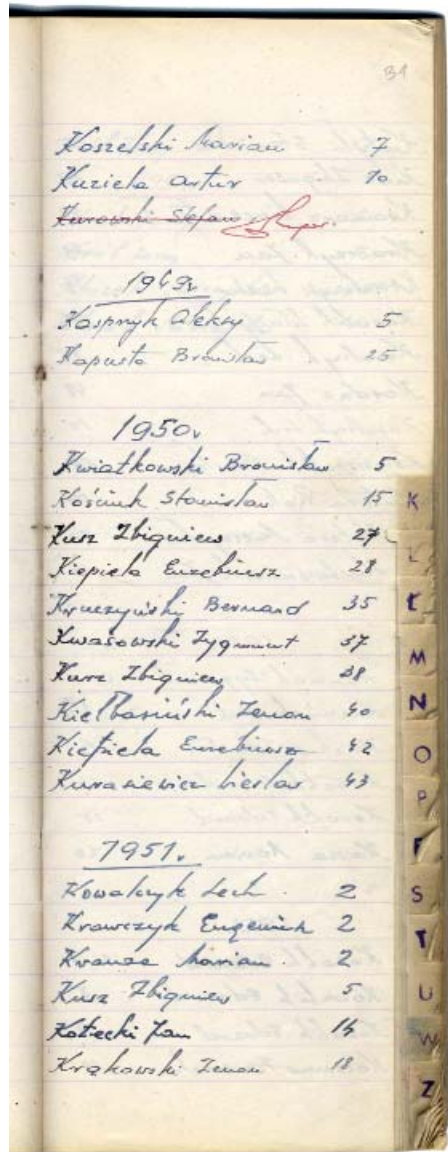
Ryc. nr 5. Obwoluta akt sprawy karnej przeciwko Klemensowi Kanczewskiemu i innym z sygnaturą „SR”. Na teczce w górnej części widoczne odciski pieczęci wpływu WSR w Kielcach, Naczelnej Prokuratury Wojskowej i Najwyższego Sądu Wojskowego. Na uwagę zwracają dwie sygnatury „SR”. Po zwrocie akt z NSW do ponownego rozpatrzenia, sprawa zarejestrowana została pod kolejnym bieżącym numerem w repertorium „SR”. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/295.

Ryc. nr 6. Pomarańczowa obwoluta z grubej tektury, w którą obłożone zostały wszystkie akta spraw karnych WSR w Kielcach, zdeponowane w latach 1967–1990 w Archiwum Wydziału „C” SB KW MO / WUSW w Kielcach. Pozostałością po deponycie są odciski pieczęci Archiwum KW MO w Kielcach. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/661.

Ryc. nr 7. Obwoluta akt administracyjnych WSR w Kielcach. W górnym lewym rogu gryf skróconej nazwy akt według opisu spraw ściśle tajnych i tajnych. W górnym prawym rogu numer bieżący teczki zarejestrowanej w teczce z archiwalnymi opisami. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/85.

Ryc. nr 9. Obwoluta i jedna z kart skorowidzu alfabetycznego do repertorium „Cs” WSR w Kielcach za lata 1948–1954. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/2.

-59-85
64

Nr. akt _____

PROTOKÓŁ

przesłuchania podejrzanego

Kielce, dnia 9 maja 1948 r.

Majelnyk Jęży ppor. Oficer Śledczy Hój. C. 1000
Kielce

Bezpieczeństwa Publicznego w _____

przesłuchał w charakterze podejrzanego

Nazwisko i imię Życiński Aleksander ps. „Wilczura”

Imiona rodziców Władysław i Maria Pienkowska

Data i miejsce urodzenia 16 lipca 1926 r. Bechońka gm. Okuniew pow. Jędrzejowski

Miejsce zamieszkania bez stałego miejsca zamieszkania

Narodowość polsha Obywatelstwo polskie

Wyznanie rym.-kat. Zajęcie bez zajęcia

Zawód szlifiar metal. Wykształcenie 7 oddz. Szk. Powr.

Przynależność do R. K. U. Kielce Stopień wojskowy nie posiada

Stosunek do służby wojskowej nie służył

Stan rodzinny człowiek

Stan majątkowy nie posiada

Odnaczenia i ordery nie posiada

Karalność Sądowym Sądzie skazany na 7 lat więzienia

Pytanie: O jakiego czasu oraz jakie funkcje spełniał w bandzie terrorystycznej - rabunkowej biorąc w niej czynny udział?

Odpowiedź: po wyjściu z więzienia, 2600 zł postawionej o amunicji, w marcu 1947 roku, przybrał w składzie siostry Władysławy i Aleksandra ps. „Wilczura” z wyznaczenia. Wskazywał

Form. Nr. 8-8 Drukarnia Nr. 1

Ryc. nr 10. Protokół przesłuchania podejrzanego Aleksandra Życińskiego „Wilczura”, znajdującego się w aktach sprawy SR 448/48, Kielce 9 V 1948 r. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/549, k. 64.

Nr.II.Pr.B. 209/46

150 247

A K T O S K A R Z E N I A

przeciwko

- 1.) SZYDŁOWSKIEMU Stanisławowi
synowi Wawrzynca ur.w r.1923
oskarżonemu z art.9Dekr.o Ochr.Panstwa
- 2.) GRABOWSKIEMU Czesławowi
synowi Władysława ur.w r.1922
oskarżonemu z art. 9 Dekr. o Ochr.Panst

(Tymczasowo aresztowani od dnia 8 lutego 1945 r.

Grabowski Czesław i Szydłowski Stanisław dokonali dnia 3 lutego 1945 r. we wsi Sieradowice gm. Bodzentyn napadu rabunkowego na leśniczego Garbala Juliana i zamieszkałego u niego Zuka Eugeniusza rabując na szkodę Juliana Garbali jedną krowę, jednego konia, uprzęż na konia,sanki, ubranie granatowe męskie, pelerynę, spodnie do butów, meszty męskie filc biały na parę butów damskich, 2 kg.sjony, 150 kg. pszenicy, 70 kg. żyta, 400 kg.owsa

na szkodę Eugeniusza Zuka: ubranie męskie czarne, płaszcz gabardynowy męski, płaszcz sukieny męski, 10 par bielizny letniej, jedne meszty męskie, kostium damski, płaszcz letni damski, sukienka ślubna, 10 m. pyłocienka, 4 komplety bielizny poscielowej, jednego konia, uprzęż na konia, 70 kg.pszenicy, 10 worków na zboże, 10 kg. fasoli, 2 kg pęczaku 2 1/2 materiału granatowego, jedna rolka nici maszynowych parę trzewików czarnych męskich, garnitur męski brązowy, spodnie granatowe
Nadto Grabowski Czesław dokonał w grudniu 1944 r. kilku napadów rabunkowych na gospodarzy wsi Bronkowice gm. Bodzentyn zabierając u Gęsia Władysława artykuły x spożywcze, bieliznę, buty i inne przedmioty osobistego użytku u Ciaracha Władysława i Jozefa parę koni z wozem które to konie zwrócili tej samej nocy właścicielom

Wobec powyższego oskarzam:

- 1) Szydłowskiego Stanisława ur. 3.5. 1923 r. s. Wawrzynca i Jozefy zam. w Krzyżowej Woli 49. Obywatela polskiego wyznania rzymsko- katol. robotnika wykłztałcenia 7 Oddz. Szkoły pow., kawalera, bez majątku, w wojsku nie służył.
- 2) Grabowskiego Czesława ur. 20. VII 1922 r. s. Władysława i Rozalii zam. w Starachowicach Górnych obywatela polskiego wyznania rzymsko- katol. brakarza amunicyjnego, wykłztałcenie 6 oddz. szkoły powszechnej

Ryc. nr 11. Akt oskarżenia przeciwko Stanisławowi Szydłowskiemu i Czesławowi Grabowskiemu w sprawie SR 37/47. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/223, k. 247.

Nr. akt SR 146.

60

48

PROTOKÓŁ ROZPRAWY GŁÓWNEJ

Spisany dnia 14 lipca 1947 r.

Wojskowy Sąd Rejonowy w Kielcach

- W składzie: 1) kpt. Badeski Józef. jako przewodniczący
 2) kpt. Hosiński Jan jako sędzia (lawnik)
 3) kpt. Hosiński Karol jako sędzia (lawnik)
 4) Jastrzębski Stanisław jako protokolant

Bez udziału prokuratora ad. wstąpił
 obrońcy: wyborni Dąbka ad. Hiate Roman, wyborni Gębski Andr.
 Oskarżeni: Dąbka Kazimierz, 130
 O godz. 11:30 wywołano sprawę Dąbka Kazimierza
 i jego żony Juliane s. Madyskiej

oskarżony p. o przestępstwo z art. 421 Pk. z dnia 13.6.1946r.

oskarżeni jawnie się nie wyprawy przed sądownictwem

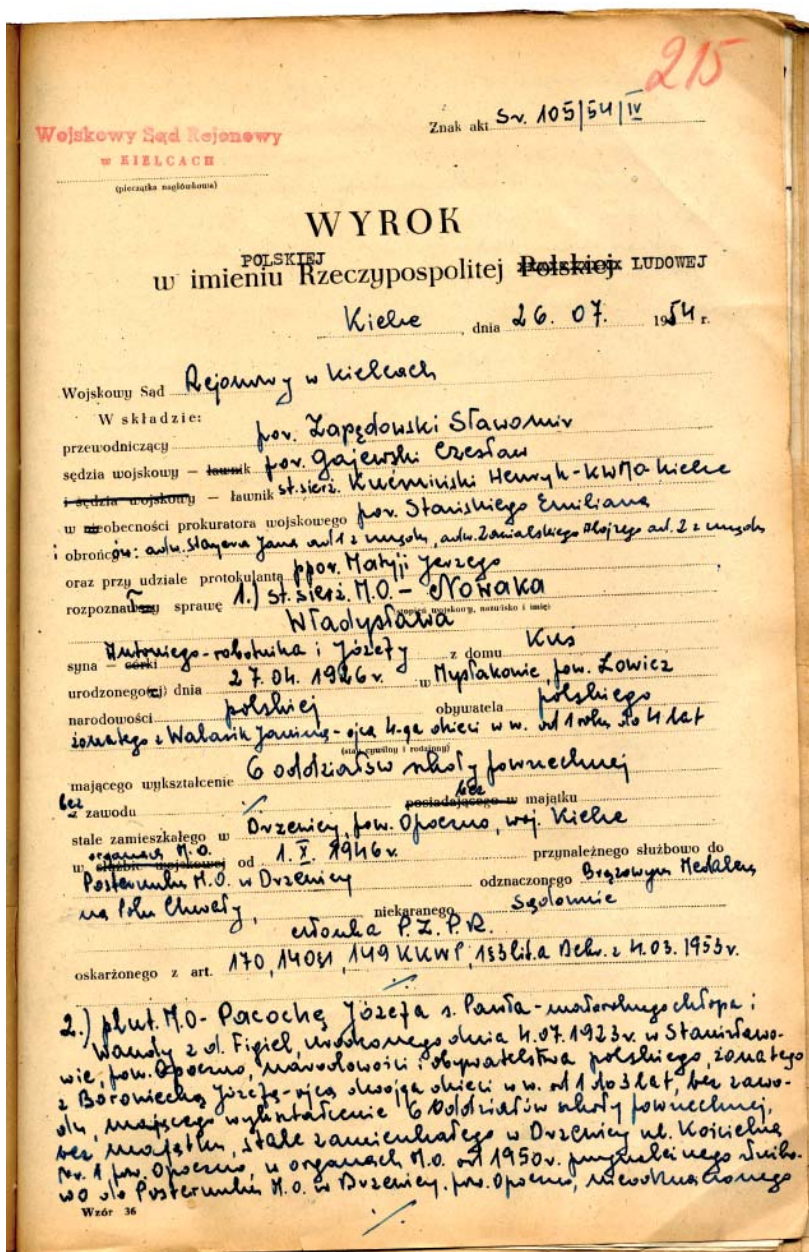
Przewodniczący w myśl art. 212 § 1 K.W.P.K. stwierdza prawidłową obsadę Sądu, poczyni ogłasza skład Sądu, sprawdza tożsamość oskarżonego Dąbka Kazimierza i jego żony Juliane i Bierawit w. 12. III 1920 r. w Bodzentynie par. Kielec kanię zamieszkałą Polak ob. polski pochodzenie włościańskie mieszka w miejscowości b. oddr. włośc. par. włośc. i wójł. nie Huraj bez orderów i odznaczeń w g. st. nie karany
 Dąbka Juliana s. Madyskiej i Dąbka z Kiszowic w. 2. III 1923 r. w Kaniem gm. Bodzentyn par. Kielec Polak ob. polski pochodzenie włościańskie zamieszkała w miejscowości b. oddr. włośc. par. włośc. i wójł. nie Huraj bez orderów i odznaczeń w g. st. nie karany.

I zapytuje, czy odczytano — doręczono oskarżonemu odpis aktu oskarżenia, oraz poucza o prawie wyłączenia członków Sądu, oskarżyciela i protokolanta i o prawie zgłoszenia nowych dowodów.

Oskarżony oświadcza treść aktu oskarżenia została mu odczytana — odpis aktu oskarżenia został mu doręczony dnia 5. VII 1947 Zgadzam się po myśli art. 191 § 2 K.W.P.K. na rozpatrzenie sprawy w dniu dzisiejszym. Odnośnie wyłączenia członków Sądu żadnych wniosków nie zgłaszam

W przedmiocie powołania nowych dowodów zgłaszam wnioski — nie zgłaszam żadnych wniosków
 Oskarżeni żądają wzmni o dopuszczenieinol Dąbka Kazimierza na podstawie
 że Dąbka Kazimierz oddał broni dobrowolnie.
 Jed postawion
 Dopuszczeni wiadła Dąbka Kazimierza na stwierdzenie delikcji.

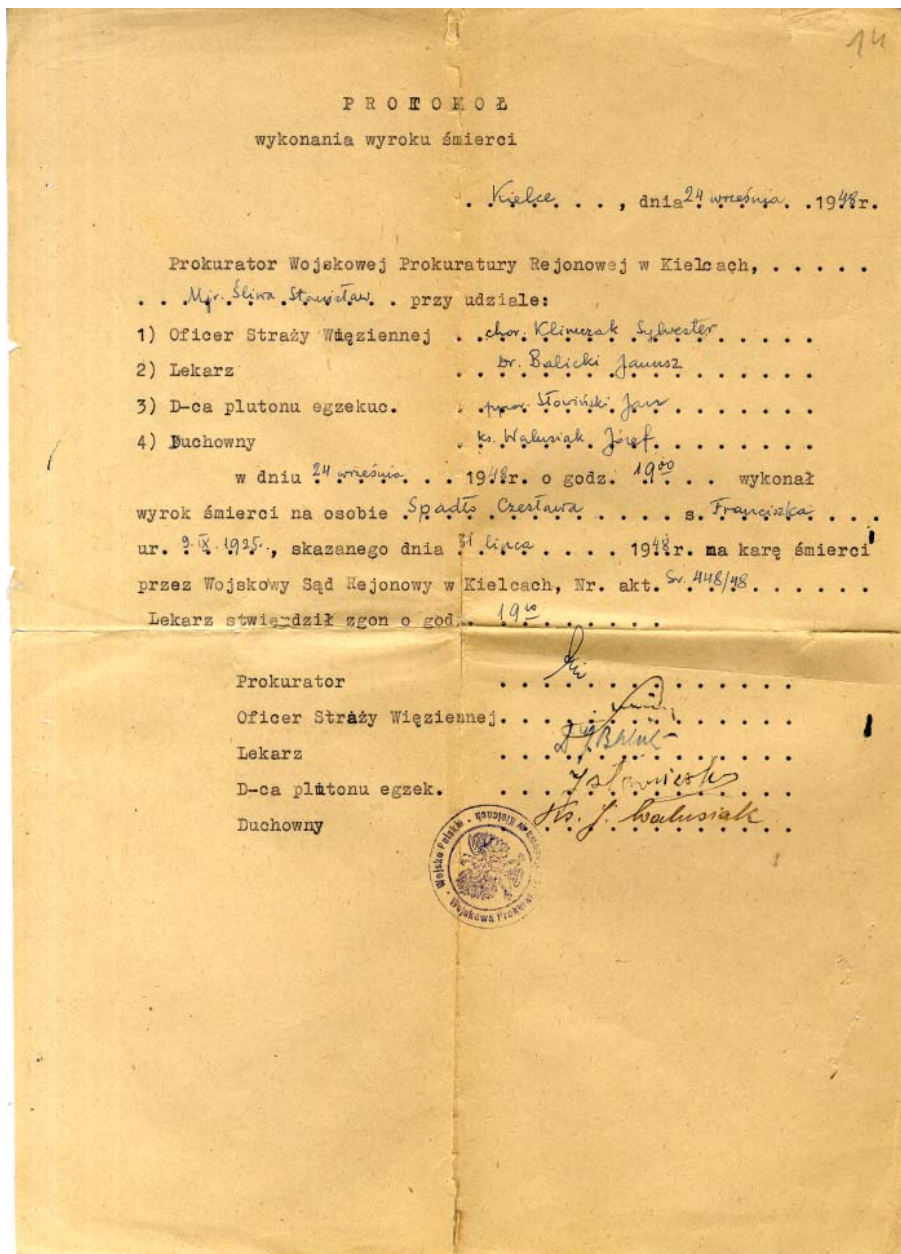
Ryc. nr 12. Protokół rozprawy głównej w sprawie SR 706/47 przeciwko Kazimierzowi Dąbkowi, Kielce 14 VII 1947 r. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 41/926, k. 60.

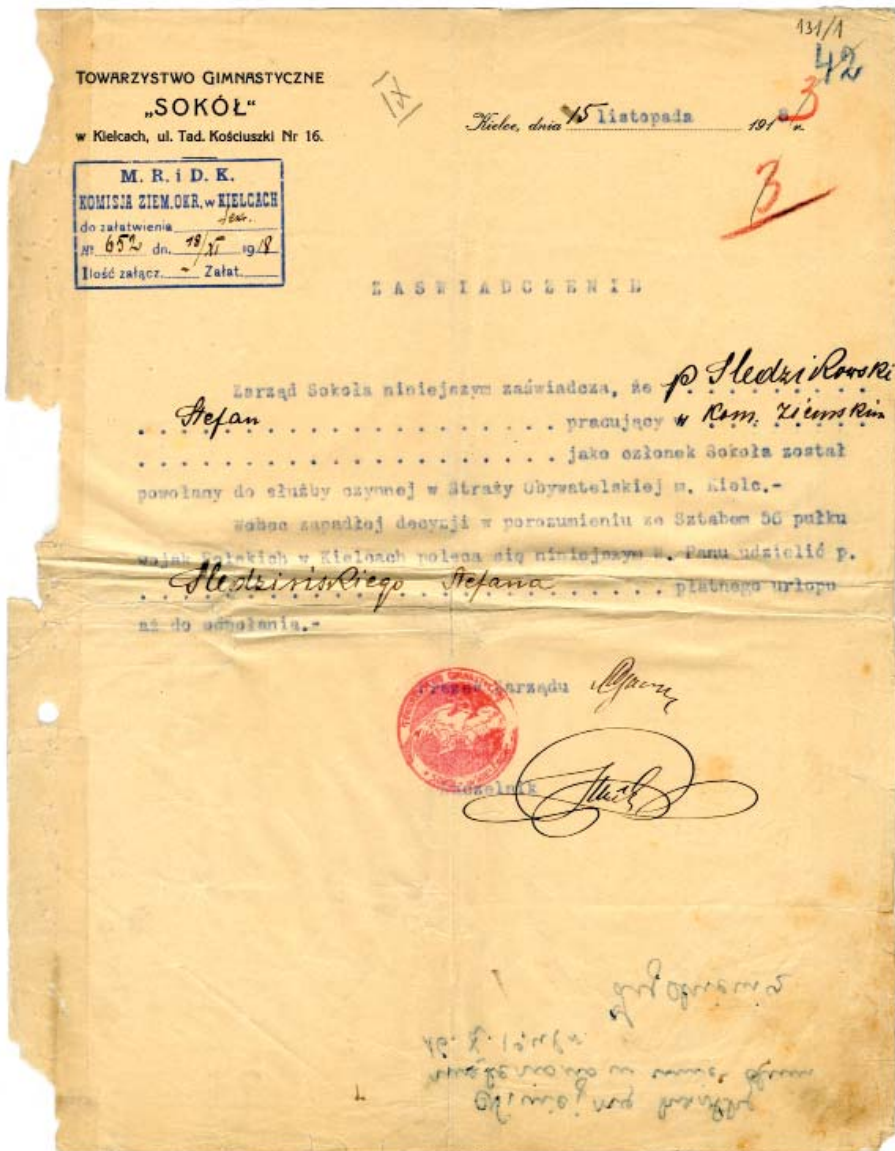
Ryc. nr 13. Wyrok WSR w Kielcach z dnia 26 VII 1954 r. w sprawie karnej SR 105/54 przeciwko Józefowi Pacosze. Uwagę zwraca przekreślona fraza „Wyrok w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej” i nadpisana jako „Wyrok w imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”. Źródło: AIPN Ki, WSR Lublin, 41/2498, k. 215.

Ryc. nr 14. Afisz z informacją o wyroku wydanym przez WSR w Kielcach w sprawie SR 282/49. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/741, k. 5.

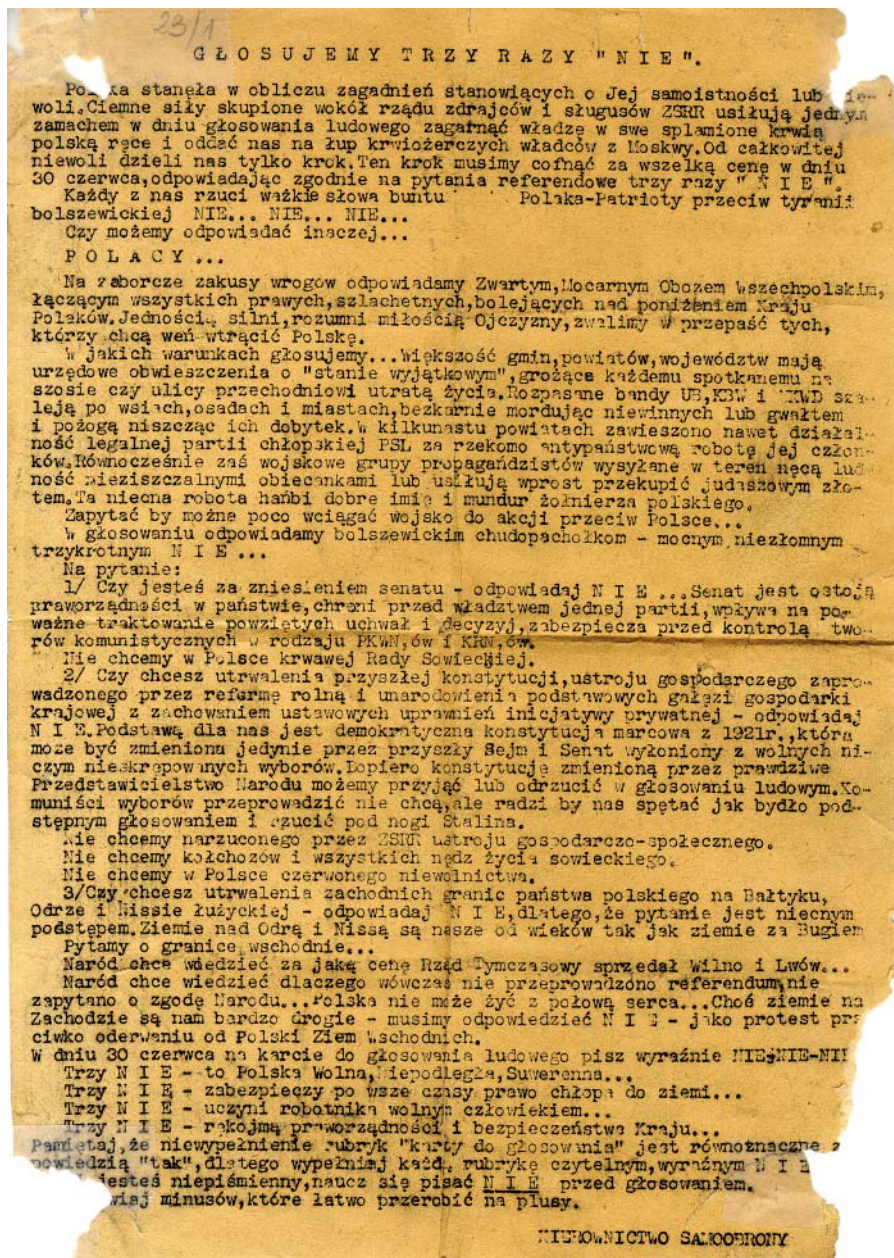
Ryc. nr 15. Protokół wykonania kary śmierci na Czesławie Spadło, skazanym 31 VII 1948 r. przez WSR w Kielcach w sprawie SR 448/48, Kielce 24 IX 1948 r. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/551, k. 486/14.

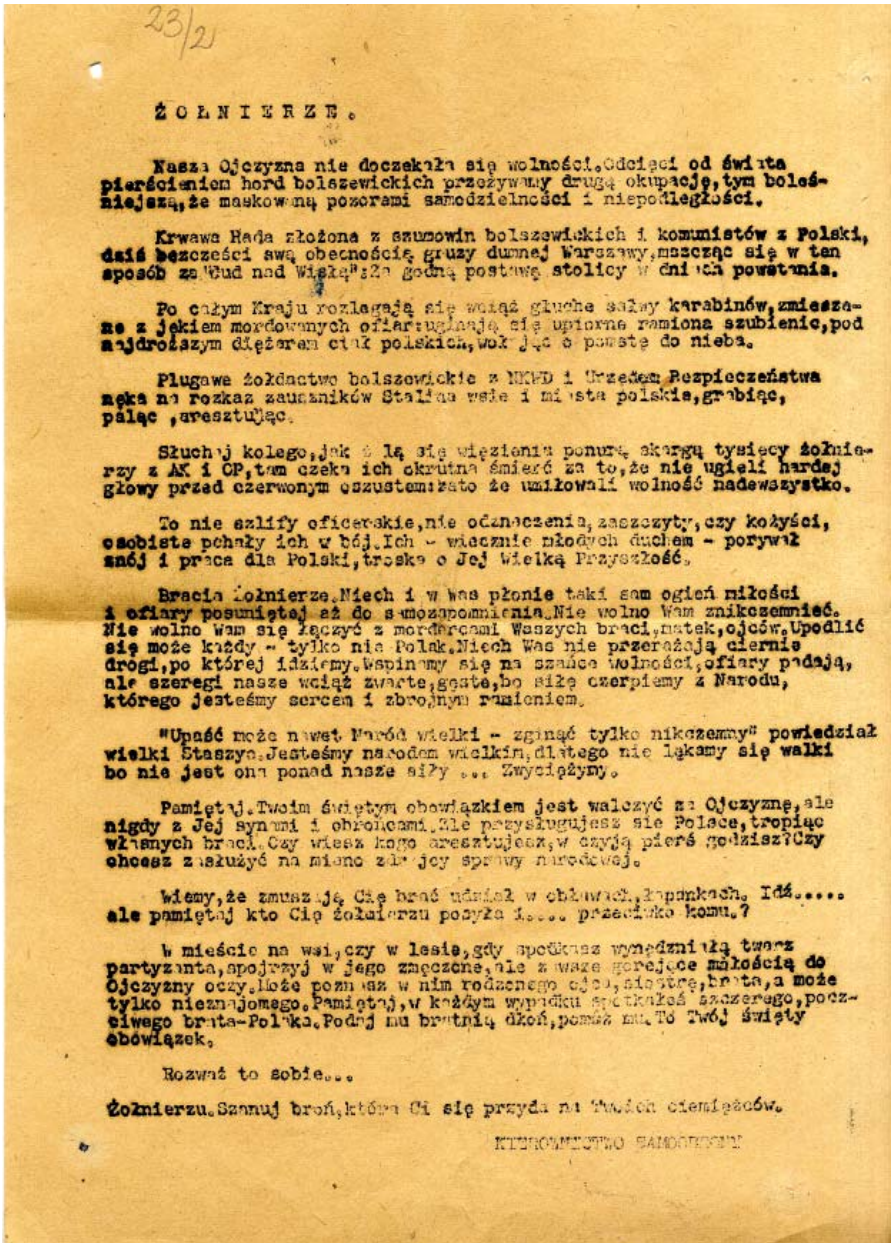
Ryc. nr 16. Najstarszy zidentyfikowany dokument w zespole akt WSR w Kielcach. Zaświadczenie wystawione przez Zarząd Oddziału Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Kielcach stwierdzające powołanie członka „Sokoła” do służby czynnej w Straży Obywatelskiej [miasta] Kielc, Kielce 15 XI 1918 r. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/661, k. 131/1.

Ryc. nr 17. Jeden z dokumentów potwierdzających tożsamość Lucjana Kwaśniewskiego oskarżonego w procesie o przynależność do nielegalnej organizacji, Radomsko 21 VIII 1945 r. Obecnie dokument ten, jak i wiele innych tego typu, stanowi część składową akt spraw karnych WSR w Kielcach. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/295, k. 665-666.

Ryc. nr 18. Ulotka nawołująca do głosowania „trzy razy nie” podczas referendum ludowego 30 VI 1946 r. znaleziona w aktach sprawy karnej przeciwko osobom oskarżonym o przynależność do Zrzeszenia „WiN”, b.m.d. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/190, k. 23/1.

Ryc. nr 19. Broszura zawierająca treści antykomunistyczne, znaleziona w aktach sprawy karnej przeciwko osobom oskarżonym o przynależność do Zrzeszenia „WiN”, [b.m.] [b.d.] Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/190, k. 23/2.

WYKAZ SKRÓTÓW

- AIPN Ki – Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach
AIPN Lu – Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie
AIPN Rz – Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie
AK – Armia Krajowa
AL – Armia Ludowa
APK – Archiwum Państwowe w Kielcach
ASOK – Archiwum Sądu Okręgowego w Kielcach
ASS – Archiwum Służby Sprawiedliwości
AW – Archiwum Wojskowe
AWL – Archiwum Wojsk Lądowych
BCh – Bataliony Chłopskie
BUiAD – Biuro Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów
CAW – Centralne Archiwum Wojskowe
DOKP – Dyrekcja Okręgowa Kolei Państwowych
DSS – Departament Służby Sprawiedliwości
Dz.U. – Dziennik Ustaw
et al. – et alia (łac.) – i inni
IPN – Instytut Pamięci Narodowej
j.a. – jednostka aktowa
KBW – Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego
KC – Komitet Centralny
KK – Kodeks Karny
KKWP – Kodeks Karny Wojska Polskiego
KM MO – Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej
KP MO – Komenda Powiatowa Milicji Obywatelskiej
KRN – Krajowa Rada Narodowa
KW MO – Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej

KWP	– Konspiracyjne Wojsko Polskie
KWPK	– Kodeks Wojskowego Postępowania Karnego
MBP	– Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego
MO	– Milicja Obywatelska
MON	– Ministerstwo Obrony Narodowej
MSW	– Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MUBP	– Miejski Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
NBP	– Narodowy Bank Polski
Nc.	– <i>numerus currens</i> (łac.) – numeracja bieżąca
„Nie”	– Niepodległość
NSW	– Najwyższy Sąd Wojskowy
NSZ	– Narodowe Siły Zbrojne
OKBZH–IPN	– Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich – Instytut Pamięci Narodowej
ORMO	– Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej
PGR	– Państwowe Gospodarstwo Rolne
PKP	– Polskie Koleje Państwowe
PKS	– Państwowa Komunikacja Samochodowa
PKWN	– Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego
PPR	– Polska Partia Robotnicza
PPS	– Polska Partia Socjalistyczna
PRL	– Polska Rzeczpospolita Ludowa
PRN	– Powiatowa Rada Narodowa
PSL	– Polskie Stronnictwo Ludowe
PSS	– Powszechna Spółdzielnia Spożywców
PUBP	– Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
PUdsBP	– Powiatowy Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
PZPR	– Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
PZU	– Powszechny Zakład Ubezpieczeń
RKU	– Rejonowa Komenda Uzupelnień
ROAK	– Ruch Oporu Armii Krajowej
RP	– Rzeczpospolita Polska
SB	– Służba Bezpieczeństwa
SD	– Stronnictwo Demokratyczne
SL	– Stronnictwo Ludowe
SN	– Stronnictwo Narodowe
SOK	– Służba Ochrony Kolei
SW	– Sąd Wojewódzki
UB	– Urząd Bezpieczeństwa
WBW	– Wojska Bezpieczeństwa Wewnętrznego
„WiN”	– Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”

WKKP	– Wojewódzka Komisja Kontroli Partyjnej
WOP	– Wojska Ochrony Pogranicza
WOW	– Warszawski Okręg Wojskowy
WP	– Wojsko Polskie
WPR	– Wojskowa Prokuratura Rejonowa
WSG	– Wojskowy Sąd Garnizonowy
WSO	– Wojskowy Sąd Okręgowy
WSR	– Wojskowy Sąd Rejonowy
WSW	– Wydział Sądownictwa Wojskowego
WUBP	– Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
WUSW	– Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych
ZMP	– Związek Młodzieży Polskiej
ZSL	– Zjednoczone Stronnictwo Ludowe
ZSRR	– Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
ZSW	– Zarząd Sądownictwa Wojskowego

WYKAZ RYCIN

- Ryc. nr 1. Schemat zajmowanych stanowisk w Wojskowym Sądzie Rejonowym w Kielcach w 1953 r. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/112, Korespondencja wychodząca, Schemat zajmowanych stanowisk w WSR w Kielcach, Kielce 26 IX 1953 r., k. 188.
- Ryc. nr 2. Schemat procesu archiwizacji akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach w latach 1954–2010 (oprac. M. Jedynak).
- Ryc. nr 3. Schemat opisu jednostek archiwalnych zawartych w inwentarzu na płycie CD.
- Ryc. nr 4. Obwoluta akt sprawy karnej przeciwko Józefowi Wiąckowi z sygnaturą „R.”. Była to pierwsza sprawa zarejestrowana w repertorium „Sr” WSR w Kielcach. Na teczce w górnym lewym rogu widoczny jest nagłówek WUBP w Kielcach, w którym wszczęto śledztwo przeciwko Wiąckowi. W centralnej części akt widoczny jest odcisk pieczęci wpływu WSR w Kielcach z datą 1 IV 1946 r. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 41/1.
- Ryc. nr 5. Obwoluta akt sprawy karnej przeciwko Klemensowi Kanczewskiemu i innym z sygnaturą „SR”. Na teczce w górnej części widoczne odciski pieczęci wpływu WSR w Kielcach, Naczelnej Prokuratury Wojskowej i Najwyższego Sądu Wojskowego. Na uwagę zwracają dwie sygnatury „SR”. Po zwrocie akt z NSW do ponownego rozpatrzenia, sprawa zarejestrowana została pod kolejnym bieżącym numerem w repertorium „SR”. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/295.
- Ryc. nr 6. Pomarańczowa obwoluta z grubej tektury, w którą obłożone zostały wszystkie akta spraw karnych WSR w Kielcach, zdeponowane

- w latach 1967–1990 w Archiwum Wydziału „C” SB KW MO / WUSW w Kielcach. Pozostałością po depozycie są odciski pieczęci Archiwum KW MO w Kielcach. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/661.
- Ryc. nr 7. Obwoluta akt administracyjnych WSR w Kielcach. W górnym lewym rogu gryf skróconej nazwy akt według opisu spraw ściśle tajnych i tajnych. W górnym prawym rogu numer bieżący teczki zarejestrowanej w teczce z archiwalnymi opisami. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/85.
- Ryc. nr 8. Ostatnia strona i ostatni wpis w repertorium „Sr” WSR w Kielcach za 1954 r. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 158/14, k. 45v-46.
- Ryc. nr 9. Obwoluta i jedna z kart skorowidzu alfabetycznego do repertorium „Cs” WSR w Kielcach za lata 1948–1954. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/2.
- Ryc. nr 10. Protokół przesłuchania podejrzanego Aleksandra Życińskiego „Wilczura”, znajdujący się w aktach sprawy SR 448/48, Kielce 9 V 1948 r. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/549, k. 64.
- Ryc. nr 11. Akt oskarżenia przeciwko Stanisławowi Szydłowskiemu i Czesławowi Grabowskiemu w sprawie SR 37/47. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/223, k. 247.
- Ryc. nr 12. Protokół rozprawy głównej w sprawie SR 706/47 przeciwko Kazimierzowi Dąbkowi, Kielce 14 VII 1947 r. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 41/926, k. 60.
- Ryc. nr 13. Wyrok WSR w Kielcach z dnia 26 VII 1954 r. w sprawie karnej SR 105/54 przeciwko Józefowi Pacosze. Uwagę zwraca przekreślona fraza „Wyrok w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej” i nadpisana jako „Wyrok w imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”. Źródło: AIPN Ki, WSR Lublin, 41/2498, k. 215.
- Ryc. nr 14. Afisz z informacją o wyroku wydanym przez WSR w Kielcach w sprawie SR 282/49. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/741, k. 5.
- Ryc. nr 15. Protokół wykonania kary śmierci na Czesławie Spadło, skazanym 31 VII 1948 r. przez WSR w Kielcach w sprawie SR 448/48, Kielce 24 IX 1948 r. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/551, k. 486/14.
- Ryc. nr 16. Najstarszy zidentyfikowany dokument w zespole akt WSR w Kielcach. Zaświadczenie wystawione przez Zarząd Oddziału Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Kielcach stwierdzające powołanie członka „Sokoła” do *szużby czynnej w Straży Obywatelskiej m[fiasta] Kielc*, Kielce 15 XI 1918 r. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/661, k. 131/1.

- Ryc. nr 17. Jeden z dokumentów potwierdzających tożsamość Lucjana Kwaśniewskiego oskarżonego w procesie o przynależność do nielegalnej organizacji, Radomsko 21 VIII 1945 r. Obecnie dokument ten, jak i wiele innych tego typu, stanowi część składową akt spraw karnych WSR w Kielcach. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/295, k. 665-666.
- Ryc. nr 18. Ulotka nawołująca do głosowania „trzy razy nie” podczas referendum ludowego 30 VI 1946 r. znaleziona w aktach sprawy karnej przeciwko osobom oskarżonym o przynależność do Zrzeszenia „WiN”, [b.m.] [b.d.] Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/190, k. 23/1.
- Ryc. nr 19. Broszura zawierająca treści antykomunistyczne, znaleziona w aktach sprawy karnej przeciwko osobom oskarżonym o przynależność do Zrzeszenia „WiN”, [b.m.] [b.d.] Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 8/190, k. 23/2.

WYKAZ TABEL

- Tabela nr 1. Liczba oskarżonych i skazanych przez WSR w Kielcach od 1 IV 1946 r. do 31 VIII 1954 r. (oprac. R. Piwko). Obliczenia własne na podstawie sprawozdań rocznych i miesięcznych WSR w Kielcach za lata 1946–1954. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/31, 36/37, 36/52, 36/66, 36/81, 36/96, 36/113, 36/124.
- Tabela nr 2. Liczba skazanych osób cywilnych oraz funkcjonariuszy UB i MO oraz żołnierzy WP i KBW (oprac. R. Piwko). Obliczenia własne na podstawie sprawozdań rocznych i miesięcznych WSR w Kielcach za lata 1946–1954. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/31, 36/37, 36/52, 36/66, 36/81, 36/96, 36/113, 36/124.
- Tabela nr 3. Porównanie procentowe liczby cywilów oraz funkcjonariuszy i żołnierzy skazanych przez WSR w Kielcach w latach 1946–1954 (oprac. R. Piwko). Obliczenia własne na podstawie sprawozdań rocznych i miesięcznych WSR w Kielcach za lata 1946–1954. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/31, 36/37, 36/52, 36/66, 36/81, 36/96, 36/113, 36/124.
- Tabela nr 4. Liczba kar śmierci i dożywocia orzeczonych przez WSR w Kielcach w latach 1946–1954 (oprac. R. Piwko). Obliczenia własne na podstawie sprawozdań rocznych i miesięcznych WSR w Kielcach za lata 1946–1954. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/31, 36/37, 36/52, 36/66, 36/81, 36/96, 36/113, 36/124.
- Tabela nr 5. Liczba wyroków pozbawienia wolności orzeczonych przez WSR w Kielcach w latach 1946–1954 (oprac. R. Piwko). Obliczenia własne na podstawie sprawozdań rocznych i miesięcznych WSR w Kielcach za lata 1946–1954. Źródło: AIPN Ki, WSR Kielce, 36/31, 36/37, 36/52, 36/66, 36/81, 36/96, 36/113, 36/124.

- Tabela nr 6. Liczba spraw przekazanych z SW w Kielcach do Wydziału „C” SB KW MO w Kielcach w 1967 r. (oprac. M. Jedynek). Źródło: ASOK, Wykazy I, Wykaz spraw b[yłego] WSR w Kielcach przejętych przez KW MO w Kielcach. Załącznik do protokołu zdawczo-odbiorczego z dnia 23 II 1967 r., k. 82-111.
- Tabela nr 7. Porównanie liczby przekazanych j.a. spraw karnych WSR w Kielcach ze Składnicy Akt Sądu Powiatowego w Kielcach do Archiwum Wydziału „C” SB KW MO w Kielcach 23 II 1967 r. oraz zwrotu akt z Archiwum Wydziału „C” SB WUSW w Kielcach do Archiwum Sądu Wojewódzkiego w Kielcach 5 III 1990 r. (oprac. M. Jedynek). Źródło: ASOK, Wykazy I, Wykaz spraw b[yłego] WSR w Kielcach przejętych przez KW MO w Kielcach. Załącznik do protokołu zdawczo-odbiorczego z dnia 23 II 1967 r., k. 82-111; Wykazy II, Wykaz zdeponowanych spraw b[yłego] WSR w Kielcach przekazanych przez WUSW w Kielcach do Sądu Wojewódzkiego. Załącznik do protokołu z dnia 28 XII 1989 r., k. 10-44.

BIBLIOGRAFIA

1. ŹRÓDŁA

1.1. Archiwalia

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach

Archiwum Zakładowe Delegatury IPN w Kielcach
Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Kielcach
Wojskowa Prokuratura Rejonowa w Kielcach
Wojskowy Sąd Rejonowy w Kielcach

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie

Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie

Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

Ministerstwo Obrony Narodowej

Archiwum Państwowe w Kielcach

Nc. 774, Inwentarz akt Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach 1946–1954.

Pogorzelska I., *Sądy specjalne w Polsce po 1945 roku*, Kielce 1994, mps.

Smoraǵ A., *Wstęp do zespołu Wojskowa Prokuratura Rejonowa w Kielcach 1946–1955*, Kielce 2001, mps.

Archiwum Sądu Okręgowego w Kielcach

Wykazy byłego Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach 1946–1954, cz. I, [b.m.] [b.d.] mps.

Wykazy byłego Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach 1946–1954 cz. II, [b.m.] [b.d.], mps.

Archiwum Wojskowe w Oleśnicy

Wojskowy Sąd Rejonowy w Kielcach

Zbiory prywatne Marka Jedynaka

Notatka z rozmowy telefonicznej z proszącym o anonimowość byłym sędzią Sądu Wojewódzkiego w Kielcach, Kielce 14 X 2013 r.

Relacja Andrzeja Jankowskiego z działalności Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich – Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach w latach 1989–1991, Kielce 27 VII 2010 r.

Relacja Danuty Ustjanowskiej z działalności Archiwum Sądu Rejonowego i Archiwum Sądu Okręgowego w Kielcach, Kielce 28 VII 2010 r.

1.2. Normatywy

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach (Dz.U. 1927 nr 117 poz. 996).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 grudnia 1928 r. Regulamin ogólny wewnętrznego urzędowania sądów apelacyjnych, okręgowych i grodzkich (Dz.U. 1928 nr 104 poz. 934).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks Karny (Dz.U. 1932 nr 60 poz. 571).

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Prawo o wykroczeniach (Dz.U. 1932 nr 60 poz. 572).

Dekret PKWN z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz.U. 1944 nr 4 poz. 16 i 17).

Dekret PKWN z dnia 23 września 1944 r. – Kodeks Karny Wojska Polskiego (Dz.U. 1944 nr 6 poz. 27).

Dekret PKWN z dnia 30 października 1944 r. o ochronie Państwa (Dz.U. 1944 nr 10 poz. 50).

Dekret PKWN z dnia 12 grudnia 1944 r. o zwalczaniu potajemnego gorzelnictwa (Dz.U. 1944 nr 15 poz. 85).

Dekret z dnia 23 czerwca 1945 r. Kodeks Wojskowego Postępowania Karnego (Dz.U. 1945 nr 36 poz. 216).

Dekret z dnia 2 sierpnia 1945 r. o amnestii (Dz.U. 1945 nr 28 poz. 172).

- Dekret z dnia 16 listopada 1945 r. przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. 1945 nr 53 poz. 300).
- Dekret z dnia 22 stycznia 1946 r. o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszycyzację życia państwowego (Dz.U. 1946 nr 5 poz. 46).
- Dekret z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. 1946 nr 30 poz. 192).
- Dekret z dnia 25 czerwca 1946 r. o przystosowaniu przepisów o postępowaniu doraźnym do postępowania przed sądami wojskowymi (Dz.U. 1946 nr 30 poz. 194).
- Dekret z dnia 28 czerwca 1946 r. o odpowiedzialności karnej za odstępstwo od narodowości w czasie wojny 1939–1945 r. (Dz.U. 1946 nr 41 poz. 237).
- Dekret z dnia 19 sierpnia 1946 r. o koncesjonowaniu garbarń, zakładów do solenia i suszenia skór surowych oraz niektórych fabryk obuwia lub pasów transmisyjnych (Dz.U. 1946 nr 43 poz. 250).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 września 1946 r. o rozciągnięciu przepisów dekretu z dnia 28 czerwca 1946 r. o odpowiedzialności karnej za odstępstwo od narodowości w czasie wojny 1939–1945 r. do czynów popełnionych poza obszarem województwa śląsko-dąbrowskiego (Dz.U. 1946 nr 53 poz. 300).
- Ustawa z dnia 22 lutego 1947 r. o amnestii (Dz.U. 1947 nr 20 poz. 78).
- Dekret z dnia 15 września 1948 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 grudnia 1927 r. o granicach Państwa (Dz.U. 1948 nr 47 poz. 348).
- Dekret z dnia 26 października 1949 r. o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej (Dz.U. 1949 nr 55 poz. 437).
- Ustawa z dnia 28 października 1950 r. o zakazie posiadania walut obcych, monet złotych, złota i platyny oraz zaostrzeniu kar za niektóre przestępstwa dewizowe (Dz.U. 1950 nr 50 poz. 460).
- Ustawa karna dewizowa z dnia 28 marca 1952 r. (Dz.U. 1952 nr 21 poz. 134).
- Dekret z dnia 4 marca 1953 r. o wzmożeniu ochrony własności społecznej (Dz.U. 1953 nr 17 poz. 68).
- Dekret z dnia 4 marca 1953 r. o ochronie własności społecznej przed drobnymi kradzieżami (Dz.U. 1953 nr 17 poz. 69).
- Dekret z dnia 13 maja 1953 r. o zmianie niektórych przepisów Kodeksu Karnego Wojska Polskiego (Dz.U. 1953 nr 27 poz. 104).
- Dekret z dnia 13 maja 1953 r. o zmianie niektórych przepisów kodeksu wojskowego postępowania karnego (Dz.U. 1953 nr 27 poz. 105).
- Ustawa z dnia 5 kwietnia 1955 r. o przekazaniu sądom powszechnym dotychczasowej właściwości sądów wojskowych w sprawach karnych

- osób cywilnych, funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa publicznego, Milicji Obywatelskiej i Służby Więziennej (Dz.U. 1955 nr 15 poz. 83).
- Ustawa Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 1964 nr 6 poz. 40, tekst jednolity).
- Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie Ustawy o radach narodowych (Dz.U. 1975 nr 16 poz. 91).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 grudnia 1975 r. w sprawie okresów przechowywania i warunków niszczenia akt spraw sądowych lub przekazywania ich archiwom państwowym (Dz.U. 1975 nr 43 poz. 220).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 maja 1989 r. w sprawie okresów przechowywania i warunków niszczenia akt spraw sądowych lub przekazywania ich archiwom państwowym (Dz.U. 1989 nr 28 poz. 150).
- Zarządzenie nr 043/90 ministra spraw wewnętrznych z dnia 10 maja 1990 r. w sprawie zaprzestania działalności Służby Bezpieczeństwa [w:] *Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, red. A. Jusupović, R. Leśkiewicz, Warszawa 2013.
- Ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. 1991 nr 34 poz. 149).
- Ustawa z dnia 4 kwietnia 1991 r. o zmianie Ustawy o Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce – Instytucie Pamięci Narodowej (Dz.U. 1991 nr 45 poz. 195).
- Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. 2007 nr 63 poz. 424 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 grudnia 1998 r. w sprawie utworzenia sądów apelacyjnych, sądów okręgowych i sądów rejonowych oraz ustalenia ich siedzib i obszarów właściwości (Dz.U. 1998 nr 166 poz. 1253).
- Zarządzenie nr 4 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 14 kwietnia 2008 r. w sprawie wprowadzenia wskazówek metodycznych dotyczących zasad opracowania zespołów archiwalnych sądów, wytworzonych od XIX do XXI wieku, przechowywanych w archiwach państwowych.
- Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie Ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

oraz Ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. 2010 nr 79 poz. 522).

2. LITERATURA

2.1. Opracowania

- Bez taryfy ulgowej. Dorobek naukowy i edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej 2000–2010*, red. A. Czyżewski, S.N. Nowinowski, R. Stobiecki, J. Żelazko, Łódź 2012.
- Bień-Orlicz K., *O sprawiedliwy wymiar kary. Losy organizacji niepodległościowej Ludwika Machalskiego ps. „Mnich”*, Kraków 2012.
- Burczyk D., *Metody opracowania i rekonstrukcji zespołu archiwalnego: Wojskowy Sąd Rejonowy w Gdańsku (1946–1955)*, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, t. 3.
- Burczyk D., *Wojskowy Sąd Rejonowy w Gdańsku (1946–1955)*, Gdańsk 2012.
- Burczyk D., *Wojskowy Sąd Rejonowy w Gdańsku 1946–1955. Inwentarz idealny*, Gdańsk 2012.
- Busse K., Kutkowski A., *Bić się do końca. Podziemie niepodległościowe w regionie radomskim w latach 1945–1950*, Lublin-Radom 2012.
- Busse K., *Trzech do tysiąca. Likwidacja grupy Aleksandra Młyńskiego przez aparat bezpieczeństwa* [w:] *Spółeczeństwo a władza między Wisłą a Pilicą w latach 1945–1989*, red. S. Piątkowski, R. Śmietanka-Kruszelnicki, Lublin 2012.
- Czocher A., Dyrz R., Kwilosz J., *Informator o zasobie historycznym archiwum krakowskiego Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej i zasadach jego udostępniania*, Kraków 2008.
- Dopaść „Dragala”. *Likwidacja grupy Aleksandra Młyńskiego w świetle dokumentów aparatu bezpieczeństwa*, oprac. K. Busse, Lublin-Radom 2012.
- Filus A., *Oddział Narodowych Sił Zbrojnych por. Stanisława Sikorskiego „Jaremy”: marzec – czerwiec 1945 r.* [w:] *Spółeczeństwo a władza między Wisłą a Pilicą w latach 1945–1989*, red. S. Piątkowski, R. Śmietanka-Kruszelnicki, Lublin 2012.
- Grosicka M., *Napad za wiedzą UB? Wokół rozwiązania Zarządu Powiatowego PSL w Sandomierzu*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2011, nr 34.
- Hermański Sz., Jusupović A., Wróblewski T., *Cywilne organy bezpieczeństwa państwa 1956–1990* [w:] *Historyczno-prawna analiza struktur or-*

- ganów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, red. A. Jusupović, R. Leśkiewicz, Warszawa 2013.
- Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, red. A. Jusupović, R. Leśkiewicz, Warszawa 2013.
- Informator o zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej (stan na dzień 31 grudnia 2008 roku)*, red. J. Bednarek, R. Leśkiewicz, Warszawa 2009.
- Inwentarz zespołu archiwalnego Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie [1945] 1946–1955 [2008]*, wstęp P. Pacyna, T. Dźwigał, inwentarz opracował zespół T. Dźwigał, R. Gašior, M. Manowski, Ł. Matysiak, M. Michno, P. Pacyna, A. Skubisz, K. Trojanowska, M. Wierzbicka, Szczecin 2012.
- Inwentarz zespołu archiwalnego Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Szczecinie [1945] 1946–1955 [1998]*, wstęp M. Łatacz, inwentarz opracował zespół T. Dźwigał, R. Gašior, M. Łatacz, M. Manowski, Ł. Matysiak, M. Michno, P. Pacyna, A. Skubisz, K. Trojanowska, M. Wierzbicka, Szczecin 2012.
- Jedynak M., *Działalność polityczna i propagandowa ośrodka opatowskiego Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”* [w:] *Opatów. Historia i polityka*, t. II, red. R. Kubicki, W. Saletra [w druku].
- Jedynak M., *Zasób archiwalny Delegatury Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach jako źródło do badań nad historią Armii Krajowej i Polskiego Państwa Podziemnego na Kielecczyźnie* [w:] *Wartość naukowa i stan opracowania zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej (Studia i materiały poznańskiego IPN, t. XIII)*, red. R. Kościański, R. Leśkiewicz, Poznań-Warszawa 2010.
- Kajetanowicz J., *Polskie wojska lądowe w latach 1945–1960*, Toruń 2004.
- Koba-Ryszewska T., *Przeszłość administracyjna ziem województwa kieleckiego* [w:] *Z dziejów Ziemi Kieleckiej (1918–1944)*, red. W. Góra et al., Warszawa 1970.
- Leśkiewicz R., *Wojskowy Sąd Rejonowy w Poznaniu (1946–1955). Organizacja, funkcjonowanie, procesy archiwotwórcze*, Warszawa-Poznań 2009.
- Lewandowska M., Szydłowska B., Tarakanowska M., *Metody porządkowania zespołów aktowych z okresu 1944–1950 w Archiwum Akt Nowych w Warszawie*, „Archeion” 1966, nr XLIII.
- Lityński A., *O prawie i sądach początków Polski Ludowej*, Białystok 1999.
- Łukaszewicz B., *Wojskowy Sąd Rejonowy w Olsztynie 1946–1955. Szkice do monografii*, Olsztyn 2000.
- Miernik G., *Spory wokół kształtu terytorialnego województwa kieleckiego w latach 1944/1945–1950* [w:] *Mit czy rzeczywistość? Materiały konferencji naukowej. Kielce 23 maja 2001*, red. J. Wijaczka, Kielce 2001.

- Musiał F., *Polityka czy sprawiedliwość? Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie (1946–1955)*, Kraków 2005.
- Muszyński J., *Zasady ustrojowe sądownictwa wojskowego i prokuratury wojskowej w Polsce Ludowej*, Warszawa 1964.
- Nawrocki Z., *Struktura aparatu bezpieczeństwa [w:] Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 1: 1944–1956, red. K. Szwagrzyk, Warszawa 2005.
- Ostafiński-Bodler R., *Sądy wojskowe w Polskich Siłach Zbrojnych i ich kompetencje w sprawach karnych w latach 1914–2002*, Toruń 2002.
- Pająk J.Z., *Dzieje podziałów administracyjnych a granice regionu świętokrzyskiego [w:] Mit czy rzeczywistość? Materiały konferencji naukowej. Kielce 23 maja 2001*, red. J. Wijaczka, Kielce 2001.
- Pawlik D., Busse K., *Organizacja pracy oraz zadania Wydziału Studiów i Analiz Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Radomiu [w:] Wartość naukowa i stan opracowania zasobu archiwalnego Instytutu Pamięci Narodowej (Studia i materiały poznańskiego IPN, t. XIII)*, red. R. Kościański, R. Leśkiewicz, Poznań-Warszawa 2010.
- Pestkowska M., *Uwagi o opracowywaniu inwentarzy archiwalnych*, „Archeion” 1966, nr XLIII.
- Piątkowski S., Sołtysiak M., *Antoni Heda „Szary”. Biografia*, Kielce 2011.
- Piotrowski P., *Służba Bezpieczeństwa w latach 1975–1990 [w:] Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 3: 1975–1990, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008.
- Piwko R., *Lucjan Kwaśniewski w świetle dokumentów Wojskowego Sądu Rejonowego w Kielcach – przyczynek do biografii*, „Zeszyty Radomszczańskie” 2013, t. VII.
- Piwko R., *Sylwetka Klemensa Kanczewskiego w świetle zaświadczeń złożonych przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Kielcach*, „Częstochowskie Teki Historyczne” 2014, t. IV.
- Polan-Haraschin J., *Organizacja sądownictwa i prokuratury w Wojsku Polskim*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Rozprawy i studia”, Kraków 1961, t. 50.
- Przestępstwa sędziów i prokuratorów w Polsce lat 1944–1956*, red. W. Kulesza, A. Rzepliński, Warszawa 2001.
- Ptaszyński R., *Sędziowie Wojskowego Sądu Rejonowego w Szczecinie i ich wyroki. Studia i materiały*, Szczecin 2008.
- Robótka H., *Opracowanie i opis archiwaliów*, Toruń 2010.
- Robótka H., Ryszewski B., Tomczak A., *Archiwistyka*, Warszawa 1989.
- Sado G., *O Polskę białą-czerwoną. Książd Stanisław Domański ps. „Cezary” (1914–1946)*, Kielce 2009.
- Skazani na karę śmierci przez Wojskowe Sądy Rejonowe w Bydgoszczy, Gdańsku i Koszalinie (1946–1955)*, red. D. Burczyk, I. Hałagida, A. Paczoska-Hauke, Gdańsk 2009.

- Skazani na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie 1946–1954*, red. T. Bereza, P. Chmielowiec, Rzeszów 2004.
- Skoczek Z., *Organizacja pracy w sądach i prokuraturach wojskowych*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1948, nr 1-2.
- Soltysiak M., Śmietanka-Kruszelnicki R., *Rozbicie więzienia w Kielcach w nocy z 4 na 5 sierpnia 1945 r.*, Kielce 2009.
- Szczerba A., *Analiza kwalifikacji prawnej przestępstw w śledztwach byłej Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Kielcach*, Kielce 2005, mps.
- Szczerba A., *Zasób archiwalny Delegatury Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Kielcach. Charakterystyka ogólna [w:] Społeczeństwo a władza między Wisłą a Pilicą w latach 1945–1989*, red. S. Piątkowski, R. Śmietanka-Kruszelnicki, Lublin 2012.
- Szwagrzyk K., *Prawnicy czasu bezprawia. Sędziowie i prokuratorzy wojskowi w Polsce 1944–1956*, Kraków-Wrocław 2005.
- Szwagrzyk K., *Zbrodnie w majestacie prawa 1944–1955*, Warszawa 2000.
- Śmietanka-Kruszelnicki R., *Antykomunistyczne podziemie na Lubelszczyźnie i Kielecczyźnie – analiza porównawcza [w:] Podziemie zbrojne na Lubelszczyźnie wobec dwóch totalitaryzmów 1939–1956*, red. S. Poleśzak, A. Puławski, Warszawa 2003.
- Śmietanka-Kruszelnicki R., *Franciszek Jaskulski – Komendant „Zagończyk” [w:] Wokół legendy „Ognia”. Opór przeciw zniewoleniu: Polska – Małopolska – Podhale 1945–1956*, red. R. Kowalski, Nowy Targ 2008.
- Śmietanka-Kruszelnicki R., *Komendant „Zagończyk”. Z dziejów podziemia antykomunistycznego*, Warszawa 2000.
- Śmietanka-Kruszelnicki R., *Podziemie antykomunistyczne wobec Żydów po 1945 roku – wstęp do problematyki (na przykładzie województwa kieleckiego) [w:] Z przeszłości Żydów polskich. Polityka – gospodarka – kultura – społeczeństwo*, red. J. Wijaczka, G. Miernik, Kraków 2005.
- Śmietanka-Kruszelnicki R., *Podziemie poakowskie na Kielecczyźnie w latach 1945–1948*, Kraków 2002.
- Tomczak B., *Inwentarz archiwalny Wojskowego Sądu Rejonowego w Zielonej Górze 1950–1954*, Poznań 2013.
- Trepka T., *Działalność propagandowa organizacji „Młoda Polska”, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2013, nr 37.*
- Twarze kieleckiej bezpieki* [Katalog. Opracowanie merytoryczne wystawy M. Komaniecka, kurator J. Dutka], Kraków 2007.
- W kręgu „teczek”. Z badań nad zasobem i funkcjami archiwum Instytutu Pamięci Narodowej*, red. J. Bednarek, P. Perzyna, Łódź-Toruń 2006.
- Wojskowy Sąd Rejonowy w Łodzi*, red. J. Wróbel, J. Żelazko, Warszawa 2004.
- Zaborski M., *Ustrój sądów wojskowych w latach 1944–1955*, Lublin 2005.
- Zając S., *Z dziejów Krakowskiego Okręgu Wojskowego*, Warszawa 1995.

Zawisza M., *Podziemie niepodległościowe na ziemi szydłowieckiej w latach 1945–1947* [w:] *Z dziejów powiatu szydłowieckiego. Sesja II*, red. G. Miernik, Szydłowiec 2010.

Żelazko J., „*Ludowa*” *sprawiedliwość. Skazani przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Łodzi (1946–1955)*, Łódź 2007.

2.2. Materiały zaczerpnięte z Internetu

Elektroniczny inwentarz akt IPN www.inwentarz.ipn.gov.pl.

Informator o zasobie Archiwum Wojskowego w Oleśnicy, źródło: http://www.awo.wp.mil.pl/plik/file/Informator_AWO.doc (dostęp on-line 25 IX 2013 r.).

Kozak Z., Młynarska-Kondrat E., *Archiwa Okręgów Wojskowych i Rodzajów Sił Zbrojnych w wojskowej sieci archiwalnej*, „Biuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej” 1996, nr 19, źródło: http://archiwumcaw.wp.mil.pl/biuletyn/b19/b19_1.pdf (dostęp on-line 7 X 2013 r.).

Portal Archiwum Ministerstwa Obrony Narodowej, źródło: <http://www.archiwum.wp.mil.pl/pl/5.html> (dostęp on-line 9 X 2013 r.).

Portal Archiwum Wojskowego w Oleśnicy, źródło: <http://www.awo.wp.mil.pl/pl/6.html> (dostęp on-line 7 X 2013 r.).

Portal Centralnego Archiwum Wojskowego, źródło: http://www.caw.wp.mil.pl/inwentar/zasob_awl_3.doc (dostęp on-line 2 VIII 2010 r.).

INDEKS NAZWISK

- Adamczyk Wiesław, 54
Badecki Józef, 24, 26
Baran Stanisław, 52
Baran Zbigniew, 23
Baraniuk Stanisław, 24, 26, 27
Barłów Henryk, 26
Bednarek Jerzy, 7, 9
Bereza Tomasz, 11
Bień-Orlicz Krystyna, 10
Blajer Wirgiliusz/Wirginiusz, 48
Bogajewicz Stanisław, 24
Borowski Aleksander, 26
Borzemska Wanda, 23
Brożek Wiktor, 47
Burczyk Dariusz, 11, 16, 26, 27, 29, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 67, 68, 69, 70, 76
Busse Krzysztof, 10, 51
Chamerski Zygmunt, 47
Chmielowiec Piotr, 11
Chwałba Mieczysław, 48
Czarnecka Bogumiła, 24
Czekała Michał, 19, 23, 24, 26, 39
Czocher Anna, 9
Czyżewski Andrzej, 7
Czyżyk Iwona, 82
Ćmielewski Wiktor, 48
Dąbek Kazimierz, 93
Doerffer Marian, 23, 26
Doliwa Henryk, 23
Dubiel Mieczysław, 57
Dutka Joanna, 45, 51
Dyrz Rafał, 9
Dźwigał Tomasz, 12
Emilianowicz Henryk, 23
Fałczyk Józef, 48
Fert Zdzisław, 19, 24, 25
Fijałkowski Zbigniew, 23, 24
Filus Agnieszka, 10
Frazik Wojciech, 51
Furtak Zbigniew, 21, 25, 26, 27
Gabryelew Michał, 25
Gajewski Czesław, 26
Gawron Stefan, 26, 39
Gąsior Radosław, 12
Gibki Medard, 25
Gniewko Jan, 48
Gocał Stanisław, 45
Góra Władysław, 16
Górski Antoni, 23
Grabowski Czesław, 92
Grosicka Marzena, 10
Gurtman Czesław, 48
Halagida Igor, 11
Heda Antoni, 10, 27, 47
Hermański Sz., 45
Hersztańska Jolanta, 52
Iwańska Regina, 26
Iwański Marian, 66
Jankiewicz Leon, 40, 48
Jankowski Andrzej, 52, 54, 55
Jaskulski Franciszek, 10, 27
Jastrzębska Maria, 24, 25
Jaworski Ryszard, 26
Jedynak Marek, 9, 10, 44, 55, 82
Jeżewski Marian, 23, 24
Jędrzejewski Józef, 45
Jończyk Danuta, 26
Jusupović Adrian, 8, 45

- Kaluszko Jerzy, 50
 Kanczewski Klemens, 10, 86
 Kania Krystyna, 24, 25
 Kapron Czesław, 46
 Kasza Łukasz, 82
 Kiełbasa Regina, 47
 Kiełtyka Ludwik, 26
 Klimek Władysław, 48
 Knez Maria, 26
Koba-Ryszewska Teresa, 16
 Kobylarz Stanisław, 38
Komaniecka Monika, 45, 51
 Kondej Jan, 26
 Kordylewski Michał, 41
Kościański Rafał, 10
 Kościelak Zbigniew, 54
 Kowalik Edward, 46
 Kowalski Michał, 16, 17, 23, 27
Kowalski Robert, 10
Kozak Zygmunt, 43
 Kozera Antoni, 45
 Kryszka Andrzej, 23
 Krzewski Eugeniusz, 24, 26
Kubicki Radosław, 10
 Kulas Józef, 23
Kulesza Witold, 11
 Kutkowski Arkadiusz, 10
 Kwaśniewski Lucjan, 10, 98
 Kwilosz Jacek, 9
 Lebek Eugeniusz, 24
Leśkiewicz Rafał, 8, 9, 10, 11, 29, 37, 68
Lewandowska Maria, 81
 Litmanowicz Władysław, 24, 26
 Lityński Adam, 11
 Łatacz Marcin, 12
 Łęcicki Zenon, 25, 26
 Łukaszewicz Bohdan, 11
 Magiera Władysław, 41, 48
 Malec Czesław, 47
 Malec Wanda, 23
Manowski Marcin, 12
 Mańkowski Waclaw, 17, 19, 23, 59
 Markiewicz Antoni, 25
 Maślankiewicz Tadeusz, 24
 Matyja Jerzy, 26
Matysiak Lucja, 12
 Mazurkiewicz Zdzisław, 26
 Michalczuk Longina, 24, 25
 Michalczyk Marian, 48
Michno Milena, 12
Miernik Grzegorz, 10, 11, 16
 Mierzejewski Sławomir, 51
 Mietek, *Patrz Moczar Mieczysław*
 Mirowski Jerzy, 47
Młynarska-Kondrat Elżbieta, 43
 Moczar Mieczysław, 44
 Modliński Jan, 26
 Musiał Filip, 11, 15, 29
 Muszyński Jerzy, 11
 Muzyczak Zygmunt, 25
 Nabrdalik Tomasz, 48
Nawrocki Zbigniew, 45
 Nielepiec Helena, 25, 26
 Nobis Kazimierz, 51
 Nosowicz Jan, 47
Nowinowski Sławomir N., 7
 Ołyński Norbert, 19, 25, 26
 Ostafiński-Bodler Robert, 11
 Ostrowski Kazimierz, 47
 Pacocha Józef, 94
 Pacyna Patrycja, 11, 12
Paczoska-Hauke Alicja, 11
Pajak Jerzy Z., 17
 Pawlak Czesław, 47
 Peda Waclaw, 17, 23
Perzyna Paweł, 7
Pestkowska Maria, 81
 Peszek Jan, 26
 Piasecki Tadeusz, 25, 26
Piątkowski Sebastian, 9, 10, 27
Piotrowski Paweł, 52
 Piwko Robert, 10, 82
 Płatak Edward, 24
Pogorzelska Iwona, 9
 Polak Mieczysław, 46
Polan-Haraschin Julian, 11
Poleszak Sławomir, 10
 Polit Katarzyna, 82
 Pożoga Tadeusz, 48
 Prokop Piotr, 54

- Ptaszyński Radosław*, 11, 29
Puławski Adam, 10
 Pydych Kazimierz, 26
 Ragiel Jan, 45
 Rataj Edward, 24, 25, 26, 27
 Ratyński Henryk, 18, 19, 23, 26
 Reinholz Wanda, 24, 25
 Robótka Halina, 81
 Rogala Antoni, 26
Ryszewski Bohdan, 81
Rzepliński Andrzej, 11
 Sado Grzegorz, 10
Saletra Wojciech, 10
 Sarnecki Antoni, 47
 Senderowski Franciszek, 47
 Siejka Waław, 47
Skoczek Z., 37
 Skrzyszewska Regina, 26
 Skrzyszewski Witold, 19, 23, 24, 25, 26
Skubisz Alicja, 12
 Skuza Leopold, 47
 Smelcerz Wincenty, 49
Smorąg Anna, 9, 66
 Sochacki Henryk, 47
 Sołtysiak Marcin, 10, 27
 Spadło Czesław, 96
 Stachura Henryk, 26
 Staniec Stefan, 48
 Stasiak Stanisław, 19, 23
 Staszczak Henryk, 47
 Stępkowski Jan, 48
Stobiecki Rafał, 7
 Surażski Juliusz, 20, 25, 26, 27
 Szary, *Patrz* Heda Antoni
 Szczepaniak Elwira, 55
 Szczerba Agnieszka, 9, 29
 Szeliński Franciszek, 18
 Szewczuk Leokadia, 26
 Szewczuk Michał, 23
 Sznepf Oswald, 17, 23, 24, 26, 27
 Szpont Teodozja, 26
 Szwagrzyk Krzysztof, 11, 25, 26, 27, 45
Szydłowska Barbara, 81
 Szydłowski Stanisław, 92
Śmietanka-Kruszelnicki Ryszard, 9, 10, 27
Tarakanowska Maria, 81
 Tatarczuk Romuald, 47
Tomczak Andrzej, 81
 Tomczak Barbara, 12
 Trepka Tomasz, 11
Trojanowska Katarzyna, 12
 Turek Zygryd, 24, 25, 26
 Ustjanowska Danuta, 44, 52
 Wasilewski Lucjan, 47
 Wawro Jan, 48
 Werens Maria, 24
 Węsek Stanisław, 50, 51
 Wiącek Józef, 30, 85
 Wieczorek Maria, 26
 Wielgomas Marian, 50
Wierzbicka Marta, 12
Wijaczka Jacek, 10, 16
 Wilczur, *Patrz* Życiński Aleksander
 Wnorowski Bolesław, 25, 26
 Wojciechowska Krystyna, 47
 Wójcik Jan, 26
 Wójcik Stanisław, 39
Wróbel Janusz, 11
 Wróblewski Tomasz, 45
 Zaborski Marcin, 11, 16, 27
 Zagończyk, *Patrz* Jaskólski Franciszek
 Zajęc Jan, 55
 Zajęc Stanisław, 41
 Zapędowski Sławomir, 26
 Zawadzki Henryk, 23
 Zawisza Michał, 11, 82
 Zbroszczyk Jan, 47
 Zdun Atanazy, 19, 23, 24, 26
 Zębik Zdzisław, 48
 Znojek Tadeusz, 52
 Zychiewicz Stanisław, 65
Żelazko Joanna, 7, 11
 Życiński Aleksander, 91
 Żyła Marian, 52, 54
 Żymierski Michał, 15

INDEKS GEOGRAFICZNY

- białobrzeski powiat, 17
Białystok, 16, 27
buski powiat, 17
Bydgoszcz, 16
Chełm, 27
Częstochowa, 16
częstochowski powiat, 16
częstochowskie województwo, 17
Gdańsk, 16, 27, 38, 68, 69
iłżecki powiat, 16, 17
jędrzejowski powiat, 16, 17
Katowice, 16, 38, 48
kazimierski powiat, 17
Kielce, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 19,
20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30,
31, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42,
43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52,
53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 65,
66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76,
77, 78, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89,
90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
Kieleccyzna, 10, 27, 34, 70
kielecki powiat, 16, 17
kieleckie województwo, 16, 17, 41, 55,
56, 66, 69
konecki powiat, 17
Koszalin, 16
Kozienice, 37
kozienicki powiat, 16, 17
Kraków, 16, 19, 41, 47, 48, 56, 58, 59,
60, 61, 76
lipski powiat, 17
lubelskie województwo, 69
Lublin, 16, 23, 25, 27, 37, 39, 40, 41,
42, 43, 46, 47, 48, 52, 56, 60, 61, 66,
67, 69, 70, 76, 94
Lwów, 27
Łódź, 15, 16, 17, 23, 37, 38, 54, 76, 77,
78
Modlin, 38
Oleśnica, 43, 59, 60, 61, 111
Olsztyn, 16
opatowski powiat, 16, 17
opoczyński powiat, 16, 17
Ostrowiec Świętokrzyski, 17, 38, 49
pińczowski powiat, 16
Pionki, 37
Poznań, 38
przysuski powiat, 17
Radom, 16, 17, 19, 21, 23, 30, 37, 38,
47, 49, 66, 74
radomski powiat, 16, 17
radomskie województwo, 17
Radomsko, 98
Rembertów, 58
Rzeszów, 21
sandomierski powiat, 17
Sitkówka, 27
Skarżysko-Kamienna, 17
Starachowice, 17
staszowski powiat, 17
stopnicki powiat, 16
Szczecin, 12, 16, 38, 68, 78,
szydlowiecki powiat, 17
śląsko-dąbrowskie województwo, 16, 28
Toruń, 59
Warszawa, 16, 24, 25, 34, 38, 39, 41, 43,
47, 48, 57, 58, 59, 60, 61
Wilno, 27
włoszczowski powiat, 16
Wrocław, 16, 38, 40, 47, 48, 59
zwoleński powiat, 17